

บทที่ 2 พัฒนาการของโรงสีข้าว

1. โรงสีข้าวในลุ่มน้ำปากพนัง (ปากพนัง เข็ญใหญ่ หัวไทร)

นับตั้งแต่ศูนย์การค้าข้าวได้เคลื่อนย้ายจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชมาอยู่ที่ปากพนังในสมัยปลายรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมานั้น ก็เกิดมีโรงสีขึ้นมากมาย โรงสีในระยะแรก เป็นโรงสีที่ใช้กำลังคน แม้จะมีอยู่หลายสิบโรง แต่ปรากฏว่าผลผลิตข้าวเปลือกในขณะนั้น มีมากจนโรงสี ๆ ไม่ทัน ต้องส่งไปกรุงเทพฯ ในปี 2447 จึงเกิดโรงสีไฟขึ้นที่ปากพนัง และนับจากนั้นมา การค้าข้าวได้เจริญรุดหน้า มีโรงสีไฟเกิดขึ้นอีกหลายโรง หลักฐานในบัญชีโรงสีข้าวในพระราชอาณาจักรสยาม พ.ศ.2472 ที่ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำปากพนัง ปรากฏอยู่ 6 โรง ได้แก่

1. โรงสีโฮของ	ภายหลังนับเป็นโรงสีลำดับ 8
2. โรงสีบันดินหล้า	เล็กก่อน พ.ศ. 2482
3. โรงสีเอี้ยะหลี่	ภายหลังนับเป็นโรงสีลำดับ 2
4. โรงหมงฮวด	ภายหลังนับเป็นโรงสี ลำดับ 4
5. โรงสีไทน้ายง	ภายหลังนับเป็นโรงสี ลำดับ 7
6. โรงสีลิ้มเล่งหัง	ภายหลังนับเป็นโรงสี ลำดับ 11

โรงสีไฟที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำปากพนัง ตั้งแต่ พ.ศ. 2447 เป็นต้นมา จนถึงโรงสุดท้ายที่ตั้งในปี พ.ศ. 2510 นับได้ 19 โรง แต่ที่เข้าอยู่ในลำดับที่อยู่ในบัญชีของบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ที่เข้ามาตั้งสำนักงานที่ปากพนังในปี พ.ศ. 2482 นั้น มีเพียง 14 โรง ซึ่งทั้ง 14 โรง ภายหลังถูกเรียกเป็นลำดับเลขที่แทนยี่ห้อของโรงสี เช่น โรงสีเอี่ยมเส็ง เรียกโรงสี 1 โรงสีเอ็กเซ็กจัน เรียกเป็นโรงสี 7

โรงสีไฟในลุ่มน้ำปากพนังมีดังนี้

โรงสีไฟเอี่ยมเส็ง 炎盛 (โรงสี 1)
ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้าย (นับจากปากน้ำขึ้นไปต้นน้ำ) ของแม่น้ำปากพนัง ใกล้ที่ตั้งเดิมมีบางเล็กๆ เรียกว่า บางชังนัง (ชังนังเป็นเครื่องมือดักสัตว์น้ำชนิดหนึ่ง) ปัจจุบันบางนี้ถูกถมไปแล้ว

ประวัติความเป็นมา

โรงสีนี้ถูกตั้งขึ้นในขณะที่โรงสีเต่าเส็งของไควฮักหงยังดำเนินการอยู่ แต่อยู่ในความดูแลของหลาน ๆ ซึ่งมีไควเซียงจี้ น้องชื้อไควเซียงฮ่าวและน้อง ๆ ได้ขยายสาขามาที่นี้ ตั้งชื่อโรงสีเอี่ยมเส็ง แต่ในปี พ.ศ.2462 เกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ และไควเซียงฮ่าวถูกทำร้ายจนเสียชีวิต หยุดกิจการไปหลายปี ต่อมาภรรยาของไควเซียงฮ่าวได้รับโอนกิจการเป็นตนเอง ดำเนินการต่อโดยมีบุตรชายชื้อไควจิงพวง (ตันสกุลสุชาติ) ช่วยกันฟื้นฟูกิจการขึ้นในปี พ.ศ.2464 ดำเนินธุรกิจมาหลายปี ในปี พ.ศ. 2490 หลังวันประเพณีชักพระ 2 วัน เกิดไฟไหม้โรงสีอีกครั้งหนึ่ง แต่ก็สามารถฟื้นฟูกิจการได้จนมาถึงปี พ.ศ. 2509 จึงหยุดกิจการโรงสี

โรงสีไฟเอี่ยมหลี 益利 (โรงสี 2)²

ที่ตั้ง

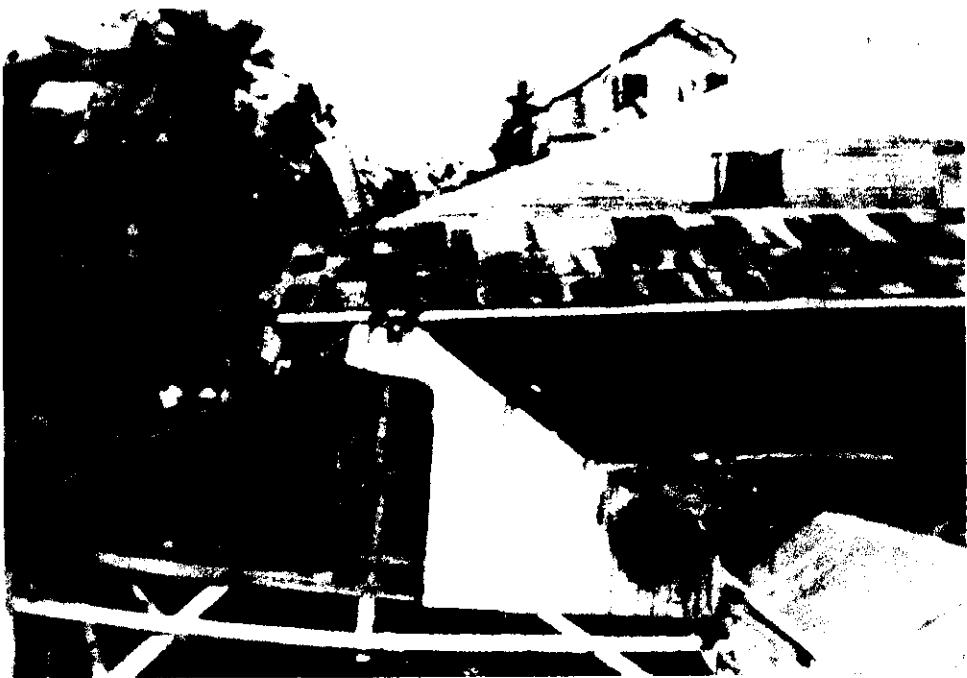
ตั้งอยู่ที่บ้านใหม่ ในเขตเทศบาลอำเภอปากพนัง อยู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนัง

ประวัติความเป็นมา

นายคว้นฮุย แซ่ยี่ ชาวจีนกวางตุ้งมาจากเมืองจินในราวปีพ.ศ.2451 มาทำงานเป็นช่างเครื่องเอ็นจิเนียให้กับโรงสีต่าง ๆ ต่อมาได้ร่วมกับญาติและเพื่อนที่เป็นจีนกวางตุ้งด้วยกันโดยลงทุนกัน 3 คน ๆ ละ 400 บาท ตั้งโรงสีนี้ขึ้นในราวปี พ.ศ. 2458 และนายคว้นฮุยทำหน้าที่เป็นเอ็นจิเนียรอยู่ด้วย การค้าข้าวส่วนใหญ่จะค้ากับพวกมลายู (คนท้องถิ่นเรียก แซก) เช่น พวกตรังกานู เป็นลูกค้าเจ้าประจำกันอยู่หลายปีจนเชื่อใจให้เครดิตกันโดยให้เชื่อเทียวนี้จ่ายหนี้เทียวนั้นแล้ว ต่อมาในปี พ.ศ. 2462 ไม่ทราบว่ามีเหตุผลกลใด พวกแซกตรังกานูไม่มาติดต่อซื้อข้าวและไม่ยอมใช้หนี้ให้ ทำให้โรงสีขาดทุนจนล้มละลาย ต้องขายกิจการให้ไควเปงจือ ซึ่งเป็นอาของไควฮะหงี้ (แต่มีอายุน้อยกว่า) เดิมท่านทำงานอยู่ในโรงสีเต่าเส็ง ได้แต่งงานกับบุตรสาวของขุนผดุงวานิช (ตันสกุลวงศ์เบ็ญสัจจ์) พ่อตามีส่วนผลักดันให้มาซื้อกิจการโรงสีนี้ในปี พ.ศ. 2464 และยังได้ซื้ออีกโรงหนึ่งที่ปากแพรก ตั้งชื่อโรงสีนี้เสียใหม่ว่า “โรงสีเอี่ยมหลี” ในภายหลังไควเปงจือได้รับบรรดาศักดิ์เป็น “ขุนนครกิจจินนิเทศ” ในระยะแรก โรงสีเอี่ยมหลีนี้มีนายกิมฟอง ลักษณะเป็นหลงจู้ ซึ่งนายกิมฟองผู้นี้ต่อมาได้ทำกิจการหลายอย่าง เช่น เปิดการเดินทางเรือยนต์ประจำทางสายปากพนัง-หัวไทร และเปิดกิจการโรงสี “ลักษณะนา” ที่หัวไทร ในปี พ.ศ.2499 ได้ให้นายไควเอ็กซิวเจ้าของโรงสีง่วนไถโรงสี 9) เข้ากิจการโรงสีนี้พร้อมกับโรงสีของไควเปงจือที่ตั้งอยู่ปากแพรก จนถึง พ.ศ. 2504 ทายาทของขุนนครฯ (ไควเปงจือ) จึงได้กลับมาดำเนินการต่อจนถึงปี พ.ศ. 2508 จึงหยุดกิจการ

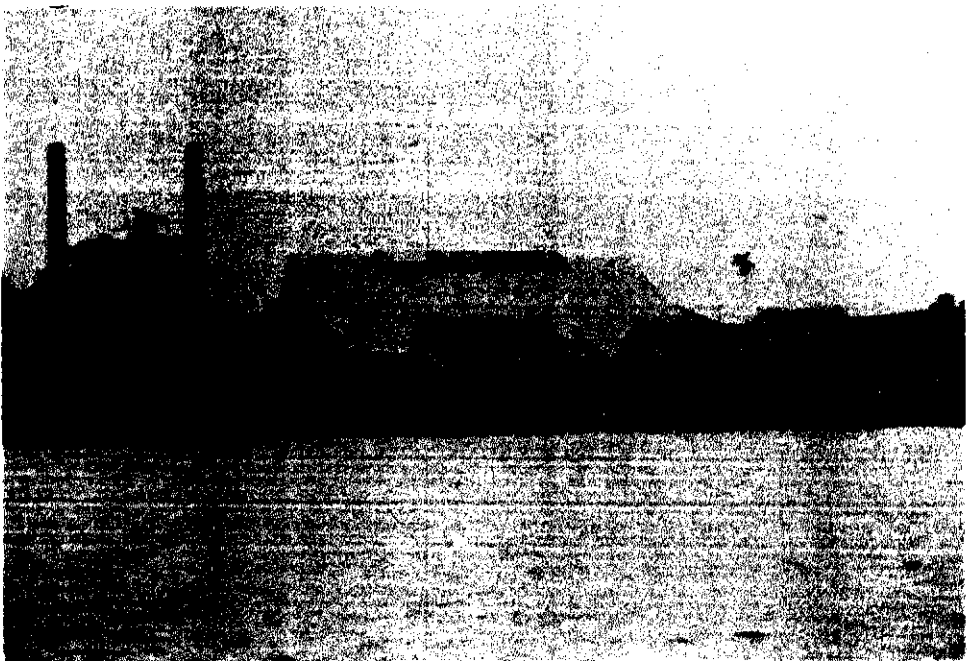
ภาพที่ 2 โรงสีเอี่ยมเส็ง (โรงสี 1 ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง (นับจากปากน้ำขึ้นไปยังต้นน้ำ)
อยู่ในเขตเทศบาลอำเภอปากพนัง ปล่องโรงสีเป็นเหล็ก ภายหลังเกิดไฟไหม้ในปี พ.ศ. 2490 จึงได้เปลี่ยน
เป็นปล่องก่อด้วยอิฐ ภาพนี้ถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 3 โรงสีเอี่ยมเส็ง (โรงสี 1) สภาพที่หลังจากเกิดวาตภัยในวันที่ 25 ตุลาคม 2505

ภาพที่ 4 โรงสีเอี้ยะหลี (โรงสี 2) ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนัง ในเขตเทศบาลอำเภอปากพนัง ปล่องโรงสี
ก่อด้วยอิฐ ภาพถ่ายในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 5 โรงสีเอี้ยะเซียง (โรงสี 3) ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนัง ตั้งติดกับโรงสี 2 ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐ
ภาพถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

โรงสีเอี้ยะเชียง 益昌 (โรงสี 3)³

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ที่บ้านใหม่ ฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนัง ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลอำเภอปากพนัง ตั้งติดกับโรงสี 2 คนท้องถิ่นจึงมักเรียกโรงสีทั้งสองนี้ว่า โรงสีแฝด หรือโรงสีสองพี่น้อง ทั้งที่เจ้าของโรงสีมิได้เป็นญาติกันเลย

ประวัติความเป็นมา

ขุนวรพัฒน์ภักดี (แชลิม-ตันสกุลพัฒน์ภักดี) เป็นจีนฮกเกี้ยนมาจากสิงคโปร์ บิดาของท่านเป็นพ่อค้าเดินเรือ ตั้งสำนักงานอยู่ที่สิงคโปร์ คำขายไปมาระหว่างอินโดนีเซีย สิงคโปร์ ปากพนัง และจีน ขามาปากพนังจะนำเครื่องถ้วยชามดินเผา เครื่องทองเหลืองมาขาย ขากลับมาซื้อไม้ข้าวและหมูเป็นไป ในปีพ.ศ.2476 ก็ได้ตั้งโรงสีขึ้นที่ปากพนัง บิดาได้ให้ขุนวรพัฒน์ภักดีมาเป็นผู้จัดการ โรงสีนี้ได้ใช้กำลังของเครื่องจักรมาอุดเครื่องทำน้ำแข็งด้วย เมื่อขุนภักดีเสียชีวิต ได้ให้บุตรชาย คือ นายภักดี (จวน) พัฒน์ภักดีรับช่วงดำเนินการต่อมา จนถึงปี พ.ศ.2498 ก็ต้องหยุดกิจการชั่วคราวเนื่องจากไม่มีทุนหมุนเวียนเพียงพอ ต่อมาในปี พ.ศ. 2502 ได้ให้บุคคลภายนอกร่วมหุ้นด้วย รวมกัน 5 หุ้น เช่นมีนายฮับบั้น แซ่โค้ว ซึ่งเป็นทั้งหุ้นส่วนและเป็นหลงจู้ (เป็นหลงจู้เก่าแก่ที่อยู่กับโรงสีนี้มาหลายปี) มีนายล้อง แซ่เลี้ยวเป็นหุ้นส่วนและรับผิดชอบด้านการเงิน เรียกว่า "ชิมเอียง" และมีนายชีวเซียว แซ่โค้วซึ่งทำงานอยู่ในโรงสี 7 อยู่ เป็นต้น เนื่องจากมีข้าวน้อยทำไปก็ไม่คุ้มกับดอกเบี้ยยที่กู้จากธนาคาร จึงต้องหยุดกิจการในปี พ.ศ. 2504 แล้วมีบริษัทจีนเซีย จำกัดมาจากกรุงเทพมหานคร (ได้เช่าโรงสี 4 อยู่ก่อนหน้านี้แล้ว มาเช่าทำต่อ แต่ทำมาได้ไม่ถึงปีก็เกิดวาระภัยในปีพ.ศ. 2505 โรงสีเสียหายมากจนต้องหยุดกิจการไป โรงสีนี้มีกำลังการผลิต 100 เกวียนข้าวเปลือกต่อวัน (ทำกันตลอด 24 ชั่วโมง) หรือ 250 กระสอบข้าวสารพอดีกับตู้สัมภาระรถไฟ 2 ตู้ มีคนงาน 20 กว่าคน ซื้อข้าวเปลือกจากเชียรใหญ่ ปากแพรก หัวไทร และส่งข้าวไปขายยะลา สุโขทัย-ไกล

โรงสีหมงฮวด-ยุคแรก, 茂發 กิมโจนเส็ง-ยุค 2 金順成 (โรงสี 4)⁴

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ที่ฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ตรงกันข้ามกับโรงสีเอี้ยะหลี่ (โรงสี 2) ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลอำเภอปากพนัง

ประวัติความเป็นมา

แรกเริ่มกิจการในปี พ.ศ.2470 มีหุ้นส่วนร่วมลงหุ้นเปิดกิจการ 5 คน แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 ได้ถอนหุ้นกันหมด เหลือนายกิมปี แซ่อ่อง (นายปี ชนะบุรี) ชาวจีนฮกเกี้ยนคนเดียว และ

ยังได้เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงสีกิมโจนเส็ง” มีบุตรบุญธรรมชื่อนายหยอง แซ่อึ้ง (นายยุทธ อิศระไพบูลย์) เป็นหลงจู๋ นายหยองผู้นี้ เป็นพ่อค้าข้าวที่มีบทบาทมากผู้หนึ่งในปากพนังในสมัย สงครามโลกครั้งที่ 2 โรงสีได้ดำเนินกิจการมาจนถึง พ.ศ. 2501 ได้ให้เล่ากิมเฮงพ่อค้าจากเมือง นครรวมหุ้นกับนายเตียงเจ้าของบริษัทจีนเซียในกรุงเทพฯ (เป็นบริษัทรับซื้อมะพร้าวแห้ง หนักแห้ง) เข้ากิจการ ทำมาจนถึง พ.ศ. 2508 จึงหยุดกิจการ

โรงสีกงฮั่ว 廣和 (โรงสี 5)⁵

ที่ตั้ง

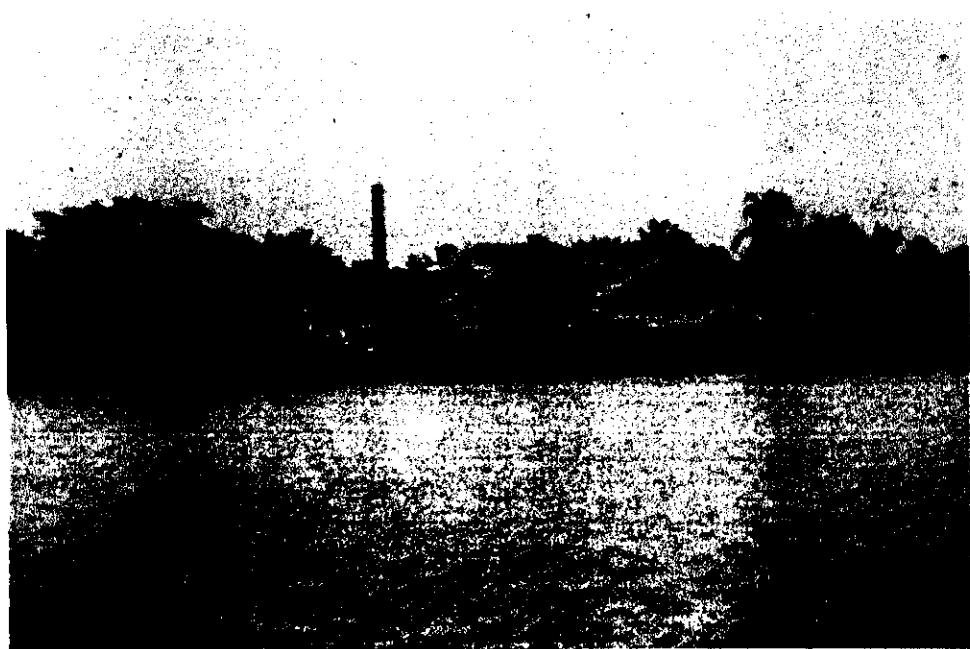
ตั้งอยู่ที่ฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ปัจจุบันอยู่ในเขตเทศบาลอำเภอปากพนัง

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งชื่อนายกงโต แซ่ตัน (ตันสกุลตันศรีเจริญ) ซึ่งเป็นพ่อค้าใหญ่อยู่ในเมืองนครมียี่ ห่องว่า “กงหลี่” ทำธุรกิจเกี่ยวกับการเงิน การค้ากับจีน เปิดโรงสี ในปีพ.ศ. 2485 โดยให้บุตร ชายคนโตชื่อ นายไค่หวน แซ่ตัน เป็นผู้จัดการ โรงสีนี้ในระยะหลัง ๆ ประสบความล้มเหลว มีหนี้สินมาก จนต้องหยุดกิจการในปีพ.ศ. 2488 เป็นโรงสีไฟโรงแรกในจำนวน 14 โรง ที่หยุดกิจการ ปล่องโรงสีซึ่งเป็นปล่องอิฐ เพิ่งจะถูกรื้อเมื่อเดือนกรกฎาคม 2540 นี้เอง สาเหตุที่แท้จริงที่โรงสีนี้ ต้องหยุดกิจการก็เนื่องมาจากไม่ยอมร่วมมือกับบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ เจ้าของโรงสี 8 นี้มีอุดมการณ์ที่ต่อต้านญี่ปุ่นเพราะบริษัทข้าวไทยฯ ในสมัยนั้นขายข้าวให้ญี่ปุ่น ในขณะที่เดียวกัน เจ้าของโรงสีนี้ไม่มีความสัมพันธ์อันดีญาติใด ๆ หรือไม่ได้สร้างมิตรกับใครในปากพนังแม้แต่ เจ้าของโรงสีด้วยกัน จึงเท่ากับโดดเดี่ยวตนเอง เป็นสาเหตุให้ถูกกลั่นแกล้งจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับ บริษัทข้าวไทยฯ จนประสบกับการขาดทุน ที่ดินของโรงสีก็ถูกขายทอดตลาด

ภาพที่ 6 โรงสีกิมโจนเส็ง (โรงสี 4) ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ตรงกันข้ามกับโรงสี 2 อยู่ในเขตเทศบาล อำเภอปากพนัง ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐเป็นภาพถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 7 โรงสีกงฮั่ว (โรงสี 5) ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง อยู่ในเขตเทศบาลอำเภอปากพนัง ปล่องโรง
สีก่อด้วยอิฐ เป็นภาพถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 8 โรงสี 5 ขณะเริ่มรื้อถอนในเดือนกรกฎาคม 2540

โรงสีขงเซียงเฮง 丰祥興 (โรงสี 6)^๑
ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ที่ฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ตำบลบางหญ้า ในเขตอำเภอปากพนัง ตั้งใกล้กับโรงสี
บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด โดยมีคลองปักันกลาง และโรงสี 6 อยู่ทางด้านทิศเหนือของ โรงสี
บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้

ประวัติความเป็นมา

ผู้ก่อตั้ง คือ นายเชียง โกฏกุล (แซ่โก) บุตรขุนพรหมเสนา (ปู่ชื่อนายเสริย หรือ ไชย โกฏกุล ชาวจีนฮกเกี้ยนมาจากเมืองจีน เข้ามาอยู่ในเมืองนคร) นายเชียงสำเร็จการศึกษาจาก ปีนัง แล้วมาเป็นหลงจู้อยู่ในโรงสีไฟหยิกเส็งจั้น ต่อมาได้แต่งงานกับบุตรสาวของนายกิมฟอง ลักษณะพ่อค้าคนสำคัญของปากพนัง โรงสีนี้มีปล่องเป็นเหล็ก มีกำลังการผลิตวันละประมาณ 50 เกวียนข้าวเปลือก มีคนงาน 30 กว่าคน ห้องเก็บข้าวในระยะแรกมี 3 ห้อง แล้วขยายเป็น 4 ห้องใน ภายหลัง และต่อมาได้ให้บุตรชายชื่อนายโชคชัย โกฏกุลดำเนินกิจการสืบทอด จนถึงปี พ.ศ. 2500 จึงหยุดกิจการ

โรงสีไหนดำฟง - ยุค 1. 泰南丰 โรงสีชะเซ่งฟง - ยุค 2. 合盛號

โรงสีหยิกเส็งจั้น - ยุค 3 日成棧 (โรงสี 7)⁷

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนัง ตำบลบางกรูด ในเขตอำเภอปากพนัง

ประวัติความเป็นมา

ชาวจีนไหหลำ เป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2465 ใช้ชื่อว่าโรงสีไหนดำฟง ต่อมาในปี พ.ศ. 2472 ได้ขายกิจการให้แก่เจ้าแก้วฝางและหุ้นส่วนซึ่งล้วนเป็นชาวสิงคโปร์ใช้ชื่อโรงสีว่า "โรงสีชะเซ่งฟง" ในปี พ.ศ. 2480 ผู้จัดการฝ่ายการเงินโรงสีถูกปล้นและถูกฆ่าตายด้วยฝีมือของโจรการเมืองที่มา จากเกาะไหหลำ เจ้าของกิจการจึงหยุดทำการและขายต่อให้กับขุนบวรรัตนรักษ์ (ตันหยิกเส็ง) โดยให้บุตรชายชื่อนายยุตติ บวรรัตนรักษ์ เป็นผู้ดูแลกิจการ (นายยุตติ บวรรัตนรักษ์ได้แต่งงาน กับไคว้จ้งฟิง บุตรสาวของไคว้เซียงฮ่าว และเป็นพี่สาวของไคว้จ้งพวงเจ้าของโรงสี 1) โรงสีนี้หยุด กิจการในปี พ.ศ. 2505 โรงสีมีกำลังการผลิต สีข้าวเปลือกได้วันละ 50-70 เกวียนข้าวเปลือก (ทำงานตลอด 24 ชั่วโมง) มีคนงาน 30-40 คน มีห้องเก็บข้าว 4 ห้อง

ภาพที่ 9 โรงสีของเซียงเฮง (โรงสี 6) ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ใกล้กับโรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ปล่องโรงสีเป็นเหล็ก ภาพถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 10 โรงสีหิกลึงจัน (โรงสี 7) ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนัง บ้างบางมูลในเขตอำเภอปากพนัง ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐ ภาพถ่ายในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

บริษัทบรรพพานิชย์ จำกัด

สำนักงานใหญ่

ถนนราชดำเนิน อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

สาขา

ฝั่งตะวันออก อำเภอปากพนัง นครศรีธรรมราช

เจ้าของ

เหมืองแร่เขากลม อำเภอท่าศาลา นครศรีธรรมราช

โรงสีบวร 1 หลังสถานีรถไฟ นครศรีธรรมราช

โรงสีบวร 2 บางกรด ปากพนัง

โรงสีบวร 3 ปากนครฯ นครศรีธรรมราช

ผู้แทน

บริษัทน้ำมันตราหอย แห่งสหรัฐอเมริกา ปีนัง

จำหน่าย น้ำมันตราหอย บริษัทรถยนต์ฟอร์ด

จำหน่าย รถยนต์นั่งและบรรทุก บริษัทเดินเรือทะเล จำกัด

ทำการขนส่งทางเรือ กรุงเทพฯ นครฯ โรงงานยาสูบ

กรมสรรพสามิต จำหน่ายบุหรี่และยาสูบทุกชนิด เครื่องสีข้าว

“แมคคินนอน” แห่งประเทศอังกฤษ เครื่องยนต์ดีเซลและ

เครื่องยนต์ดีเซล “แชนมา”

แผนกเครื่องจักร

จำหน่ายเครื่องสีข้าว เครื่องยนต์ดีเซล เครื่องยนต์เรือดีเซล

เครื่องสูบน้ำ อุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องจักรต่าง ๆ โดยรับผิดชอบให้
เสร็จ

แผนกสินค้าต่าง ๆ

จำหน่ายเครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องอุปโภคบริโภคโรงสีสายพาน
สุราต่างประเทศ เบียร์ ไทย และต่างประเทศ ฯลฯ โปรดติดต่อ
จะได้รับความสะดวกทุกประการ
จากหน้าโฆษณาในหนังสือ “งานเดือนสิบ ประจำปี 2494 จังหวัดนครราชสีมา”

โรงสีเตาเสิง (道生) - ยุคแรก, โรงสีโฮฮอง (和丰) - ยุคที่ 2, โรงสีบริษัทกอบกาญจน์-
ยุคที่ 3 (โรงสี 8)^๑

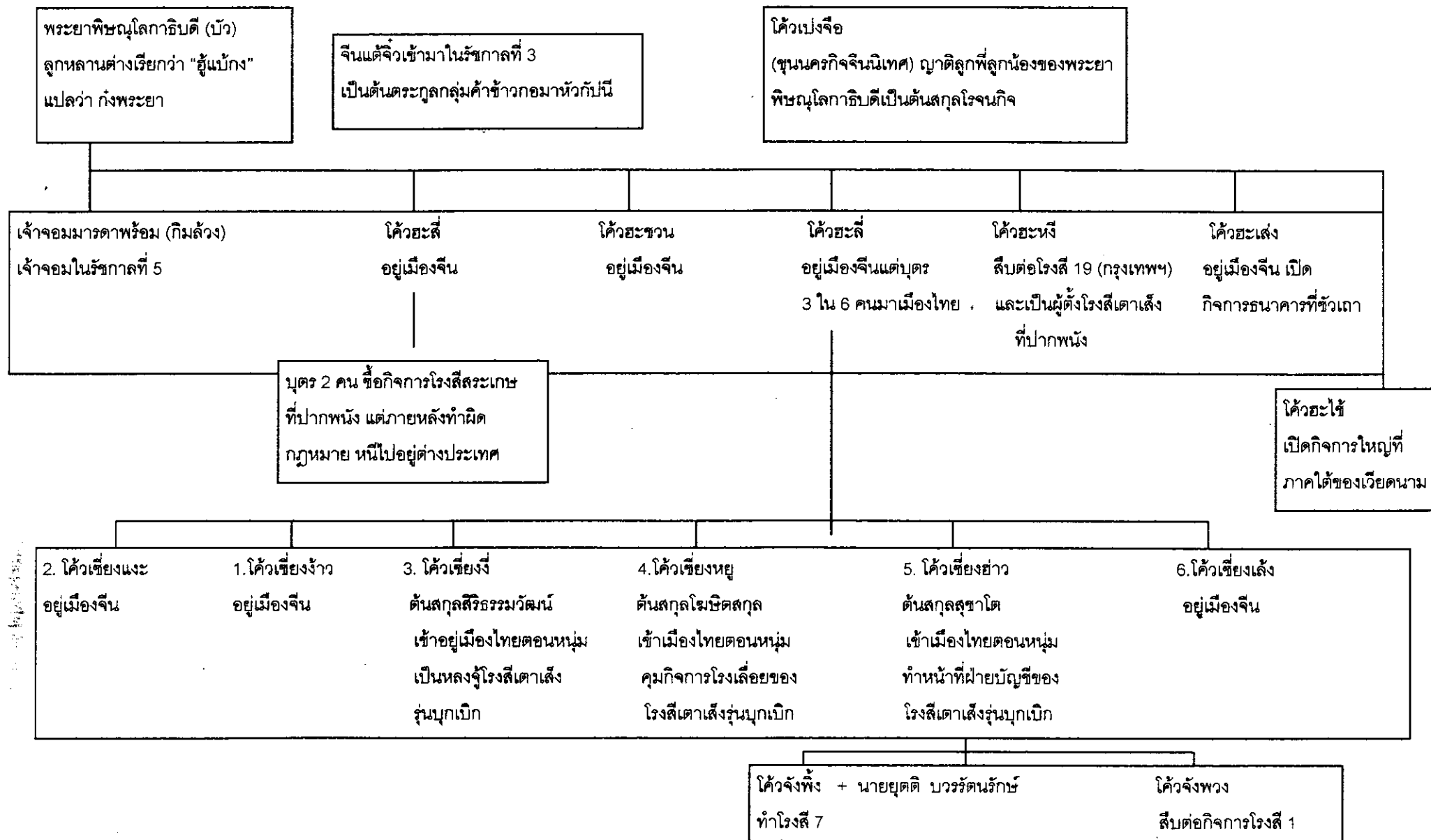
ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ที่บางนาว(ในเขตปากพนัง) ฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนังอยู่ตรงกันข้ามโรงสีงวนไถ่(โรงสี 9)

ประวัติความเป็นมา

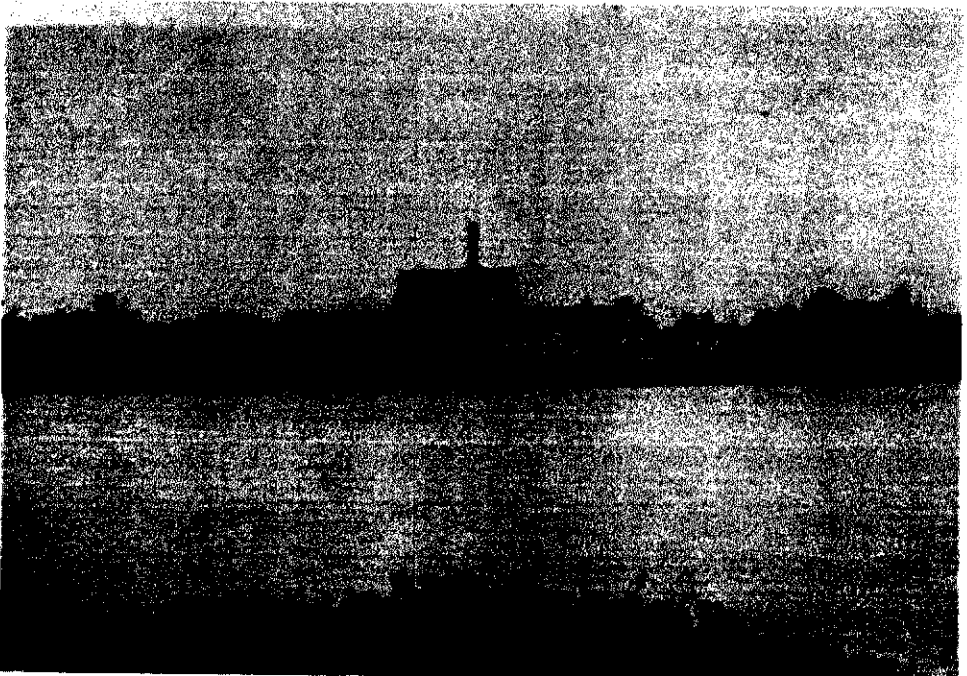
เป็นโรงสีไฟที่ใช้เครื่องจักรไอน้ำโรงแรกของภาคใต้ ตั้งขึ้นเมื่อพ.ศ.2447 ผู้ตั้งชื่อไคว้ฮักหนี่
เป็นชาวจีนแต่จีวี่ที่มีกิจการโรงสีอยู่แล้วที่ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร (เรียก
ว่าโรงสี 19) ได้ส่งข้าวย้ายไปยังสิงคโปร์เป็นประจำอยู่แล้ว ซึ่งในขณะนั้นอังกฤษได้ทำสัญญาซื้อ
ข้าวจากรัฐบาลไทย แต่ข้าวที่ผลิตได้ไม่พอกับความต้องการ รัฐบาลจึงส่งเสริมการขยายโรงสีและ
การปลูกข้าว ไคว้ฮักหนี่จึงได้กู้เงินจากพระคลังข้างที่โดยทำสัญญากู้กัน 25 ปี ชื่อจดทะเบียนว่า
“โรงสีเตาเสิง” มีน้องและและหลานช่วยงานหลายคน ได้แก่ ไค้งเป้งจื่อ เป็นอาของไคว้ฮักหนี่
(ภายหลังได้บรรดาศักดิ์เป็นขุนนครกิจจันนิเทศ ต้นสกุล โรจนกิจ) มีหน้าที่ดูแลระบบการผลิต
คนที่สองคือไคว้เซียงจี่ (ต้นสกุลสิริธรรมวัฒน์) เป็นบุตรชายคนโตของพี่ชายไคว้ฮักหนี่ ทำหน้าที่
เป็นหลงจู๊ รับผิดชอบการเงิน คนที่ 3 คือ ไคว้เซียงห่าว (ต้นสกุลสุชาติ) เป็นน้องชายรองของ
ไคว้เซียงจี่ ทำหน้าที่เป็นหลงจู๊รอง รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงินและบัญชี คนที่ 4 คือ ไคว้เซียงหยู
(ต้นสกุลโมฆิตสกุล) เป็นน้องรองจากไคว้เซียงห่าว ทำหน้าที่เรื่องโรงเลื่อย (เนื่องจากเครื่องจักร
ไอน้ำมีกำลังสูงมาก มีกำลังเหลือพอที่จะจุดเครื่องจักรเลื่อยไม่ได้ จึงได้ตั้งโรงเลื่อยขึ้นอีกแผนก
หนึ่ง ไม้ที่ป้อนจากโรงงาน จะมาจากเขตระหว่างหัวไทร-ระโนด และชะอวด) เมื่อไม้ในพื้นที่หมด
ป่า ก็ได้ไปทำไม้ที่บ้านโป่ง และได้เสียชีวิตที่นั่นด้วยไข้ป่า มีเอ็นจิเนียร์ใหญ่เป็นชาวเยอรมัน (ไม่
ทราบชื่อ) และมีนายเลียงจี่ว แซ่ไคว้ (คนท้องถิ่นมักเรียกว่าเอ็นจิเนียร์ซั่ว) กับนายเกื้อ มาลา
เป็นเอ็นจิเนียร์รอง ไคว้ฮักหนี่อยู่กับโรงสีนี้ไม่กี่ปีก็กลับไปอยู่ที่เมืองจีน ปล่อยยาและหลาน ๆ
ดำเนินการไป ในระยะหลังโรงสีถูกบุคคลภายนอกกลั่นแกล้ง ถูกลอบวางเพลิงถึง 2 ครั้ง คือในครั้ง
แรกในปี พ.ศ. 2464 ไฟไหม้ในขณะที่มีข้าวอยู่เต็มโกดัง ค่าเสียหายจึงสูงมาก ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ.
2470 ความเสียหายก็ไม่น้อยกว่าครั้งแรก เป็นเหตุให้ต้องหยุดกิจการ มีการแบ่งทุนให้กันระหว่าง
ญาติ ๆ ที่ช่วยงานกันตั้งแต่ต้น เมื่อเลิกกิจการ ในปี พ.ศ. 2471 ก็ขายกิจการให้กับนายลิ้มโฮฮอง
ชาวจีนฮกเกี้ยนจากสิงคโปร์ โฮฮองดำเนินธุรกิจมากระยะหนึ่ง เนื่องจากเป็นคนต่างถิ่น มิได้อยู่

ควบคุมและบริหารกิจการโรงสีด้วยตนเอง แต่จ้างหลงจู๊บริหารแทนทำให้ประสบการขาดทุนและล้มละลายไปในที่สุด ต้องให้นายลิ้มขุนหงวนพ่อค้าสำคัญคนหนึ่งในเมืองนครดูแลทรัพย์สิน แต่ในที่สุดก็ต้องถูกสยามกัมมาจณ ยึดทรัพย์สินในปี พ.ศ. 2475 ปี พ.ศ. 2478 นางกอบกาญจน์ ชัยสงค์ ชาวเมืองกาญจนดิษฐ์ ได้มาที่โรงสีร้างนี้เพื่อซื้อหม้อสตี้มและเครื่องจักรที่ยังใช้ได้ เพื่อนำไปใช้งานโรงสีของตนที่บ้านดอน (สุราษฎร์) แต่ทางสยามกัมมาจณก็ได้เสนอขายกิจการโรงสีพร้อมทั้งที่ดินให้กับนางกาญจน์ในราคา 5,000 บาทนางกอบกาญจน์ตอบตกลงทันที เรื่องการซื้อขายทรัพย์สินโรงสีในราคาที่ถูกลงมาก คนท้องถิ่นไม่ทราบหรือคาดคิดกันมาก่อนเลย โรงสีนี้จึงถูกฟื้นฟูกิจการขึ้นมาอีกในนามที่จดทะเบียน “โรงสีบริษัทกอบกาญจน์” ในระยะแรกมีนายгимขุ่น เป็นผู้จัดการ (หลงจู๊) ในขณะเดียวกันก็ได้ใช้กำลังของเครื่องจักรที่มีอยู่เหลือเฟือ มาเปิดกิจการโรงน้ำแข็งคู่กันไปกับกิจการสีข้าว บริษัทกอบกาญจน์ยังได้ทำธุรกิจเดินเรือโดยสารในนามเรือท่าทองด้วย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงสีทุกโรงจะอยู่ภายใต้การควบคุมของบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ ข้าวที่ซื้อและสีได้จะต้องขายให้กับบริษัทข้าวไทย แต่บริษัทข้าวไทยก็ดำเนินการได้ถึง พ.ศ. 2489 ก็หยุดกิจการโรงสี 8 นี้ก็ได้หยุดกิจการชั่วคราว จนในปี พ.ศ. 2491 ก็ได้ให้สหกรณ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นผู้เข้าดำเนินการต่อไปโดยไม่ได้ขึ้นป้ายว่าเป็นการดำเนินการของบริษัทจังหวัด คนท้องถิ่นจึงไม่ทราบและยังคงเรียกกันว่าโรงสีแม่ครู ในระยะนี้โรงสี 8 เฟื่องฟูมาก เพราะมีทุนรับซื้ออย่างไม่จำกัด ประกาศที่ห้ามขายข้ามเขตที่มีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2482 ก็ยังมีผลบังคับอยู่ โรงสีนี้อยู่ในฐานะเป็น กิ่งรัฐจึงได้รับสิทธิพิเศษในการส่งขายข้ามเขต (แต่จะต้องทำตามระเบียบที่ทางการตั้งไว้) จึงมีลูกค้านำข้าวมาขายกันมาก เพราะจะขายได้เงินสดทันทีและมักได้ราคาดีกว่า ในขณะเดียวกันโรงสีอื่นมักขายได้เป็นเงินเชื่อและมักจะถูกโกงตาชั่งโรงสี 8 นี้ดำเนินการมาจนถึง พ.ศ. 2495 ก็เกิดเหตุการณ์ที่ไม่สามารถซื้อข้าวเปลือกป้อนโรงงานได้ดังเคย กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2495 รัฐบาลได้ผ่อนปรนกฎเกณฑ์ห้ามกักเก็บข้าว ทำให้โรงสีต่าง ๆ สามารถรับซื้อข้าวได้เต็มที่ เพราะค่าได้เสริมขึ้น ประกอบกับเกิดมีโรงสีขนาดเล็กซึ่งเป็นเครื่องดีเซล ที่ตั้งได้ง่ายใช้ทุนน้อย โรงสีเล็ก ๆ เหล่านี้เดิมเป็นคนกลางที่รับซื้อข้าวจากชาวนามาส่งขายให้โรงสี 8 เมื่อคนรวบรวมข้าวมาขายให้ตั้งโรงสีเสียเอง และยังแย่งซื้อข้าวเปลือกไปด้วย โรงสี 8 ซึ่งมีต้นทุนดำเนินการสูง ไม่มีข้าวเปลือกป้อนโรงสี ในที่สุดต้องหยุดกิจการในปี พ.ศ. 2495

ภาพที่ 11 เป็นภาพที่สมเด็จพระจุลจอมเกล้าพระเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จประพาสแหลมมลายู เมื่อถึงเมือง นครศรีธรรมราช ได้รับการต้อนรับจากเจ้าของโรงสีไฟจีนไควยักหัง และครอบครัว ยืนรับเสด็จในโรงสีของตน ทุกคนล้วนแต่งกายแบบจีน ถ่ายเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม ร.ศ.124 (พ.ศ. 2448) (ที่มา : พระราชหัตถเลขา ฉบับที่ 5 ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าพระเจ้าอยู่หัว คราวเสด็จประพาสแหลมมลายู)

ภาพที่ 12 โรงสีบริษัทกอบกาญจน์ จำกัด (โรงสี 8) ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนัง บ้านบางนา ในเขตอำเภอปากพนัง ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐ เป็นโรงสีไฟโรงแรกของปากพนัง ภาพนี้ถ่ายใน ระหว่างเกิด สงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 13 โรงสีวังไถ่ (โรงสี 9) ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ตรงกันข้ามกับโรงสี 8 ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐ เป็นภาพถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

โรงสีวังไถ่ 源泰 (โรงสี 9)¹⁰

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของแม่น้ำปากพนัง ตรงข้ามกับโรงสี 8 อยู่ในเขตอำเภอปากพนัง

ประวัติความเป็นมา

ผู้ก่อตั้งชื่อไคว่วังไถ่ เป็นชาวจีนแต่จิวมีภูมิลำเนาเดิมที่เมืองจีนแห่งเดียวกับไคว่ฮักหงีผู้ตั้งโรงสีเตาเส็ง (โรงสี 8) โรงสีไฟโรงแรกของปากพนัง เดิมวังไถ่มีกิจการโรงสีขนาดใหญ่อยู่แล้วที่ริมคลองบางหลวง ฝั่งธนบุรี ในราวปี พ.ศ.2480 ไคว่วังไถ่ต้องการมาซื้อกิจการโรงสี 8 ซึ่งขณะนั้นนางกอบกาญจน์ ชัยสงค์ดำเนินกิจการอยู่ แต่ตกลงกันไม่ได้ จึงได้ตั้งโรงสี 9 ฝั่งตรงกันข้ามกับโรงสี 8 ในปี พ.ศ.2480 ให้บุตรคนที่ 7 ชื่อไคว่เย็กซัว (ชาวบ้านมักเรียกกันว่าเต้าแก้ง) เป็นผู้ดำเนินการ มีกำลังการผลิต ได้วันละ 50 - 70 เกวียนข้าวเปลือก มีคนงาน 40 กว่าคน ข้าวสารส่งไปขายถึงสุโขทัย-โกนด และส่งเข้าไปยังสาขาใหญ่ที่กรุงเทพฯ เนื่องจากมีทุนมากและรับซื้อในปริมาณที่ไม่จำกัด โรงสีจึงเป็นที่พึ่งของโรงสีอื่น ๆ ในปากพนัง-เชียรใหญ่ โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2496-2503 โรงสีที่นำข้าวมาขายจะได้รับเงินสดทันที หากส่งไปขายที่อื่น ต้องรออีกหลายวันจึงจะได้รับเงิน ในช่วงเวลาดังกล่าวข้างต้น เจ้าของกิจการโรงสีนี้ยังได้ขยายกิจการด้วยการเช่าโรงสี 2 และโรงสีที่ปากแพรกของไคว่เป้งจือ (ขุนนครกิจจินนิเทศ) ดำเนินกิจการมาจนถึงปี พ.ศ. 2505 จึงหยุดกิจการพร้อมกันทั้ง 3 โรง

โรงสีไทยพวงษ์ (โรงสี 10)¹¹

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของคลองปากพวง ตำบลบ้านเนิน ตรงตำแหน่งใกล้กับทางน้ำสามแพรก อยู่ในเขตอำเภอเชียรใหญ่

ประวัติความเป็นมา

นายผาง แซ่ด่าน ชาวจีนไหหลำร่วมหุ้นกับพรรคพวกอีกหลายคนตั้งโรงสีนี้ขึ้นในปี พ.ศ. 2479 แต่ต่อมาคนอื่นถอนหุ้นกันหมด เหลือนายผางคนเดียวทำต่อมาจนถึงปี 2503 ได้ให้นายวลิย์ ภูศิริ เข้ากิจการมาจนถึงปี พ.ศ.2507 ลูกสาวของเจ้าของโรงสีได้เข้ามาทำเสียเอง แต่ก็ทำได้ปีกว่าก็หยุดกิจการ

โรงสีนี้มีคนงาน 15 คน มีกำลังการผลิตสีข้าว ได้วันละ ประมาณ 50 เกวียนข้าวเปลือก (ทำงานตลอด 24 ชั่วโมง) ส่งข้าวไปขายทางใต้เกือบทุกจังหวัด ส่งไปขายกรุงเทพฯ เป็นบางครั้ง

โรงสีลิ้มเล่งหัง (林玲行) - ยุค 1 โรงสีเลื่องชะกงสิหลู 合公司 - ยุค 2

โรงสีสระเกษ (源利) - ยุค 3 โรงสีวังนวล - ยุค 4 โรงสีไพโรจน์ - ยุค 5 (โรงสี 11)¹²

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำปากพวงใกล้แยกปากแพรก(กับแม่น้ำชะอวด) และใกล้วัดสระเกษ อยู่ในหมู่ 1 เขตอำเภอโศภนมาก อำเภอเชียรใหญ่

ประวัติความเป็นมา

เดิมเป็นโรงสีที่ชาวไหหลำตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ.2472 ในปี พ.ศ.2477 โรงสีเกิดไฟไหม้เนื่องจากหม้อน้ำระเบิด เอ็นจิ้นียชื่อคว้นสุกตายในที่เกิดเหตุ เจ้าของโรงสีจึงหยุดกิจการ ต่อมาขายให้กับไควฮะสี (พี่ชายคนโตของไควฮะหงผู้เปิดกิจการโรงสีไฟโรงแรกของปากพวงในปี พ.ศ. 2447) ไควฮะสีได้ให้นุตรชายสองคนดูแลกิจการ แต่ในปี พ.ศ.2485 ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งมีกฎเกณฑ์ที่ควบคุมการซื้อขายข้าวอยู่ โรงสีนี้ทำผิดกฎโดยไม่ได้แจ้งสต็อกข้าวและขายข้าวไม่ได้รับอนุญาตจากบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ที่เป็นผู้ควบคุมอยู่ สองพี่น้องซึ่งเป็นคนต่างด้าว กลัวความผิด จึงหนีไปต่างประเทศ คนหนึ่งหนีไปเขมร อีกคนหนึ่งหนีไปตรังگانู ไปพึ่งญาติที่นั่น โรงสีนี้จึงอยู่ในความดูแลของไควเปงจือ (ขุนครกกิจจีนนิเทศ) ซึ่งเป็นญาติกัน ไควเปงจือก็ให้ญาติฝ่ายภรรยาชื่อนายจ่าง วงศ์เบ็ยสัจจ์ ดูแลโรงสี และต่อมาให้นายนาค วงศ์เบ็ยสัจจ์เปิดกิจการโรงสีและได้ตกทอดมาให้บุตรชื่อนายอนันต์ วงศ์เบ็ยสัจจ์ดำเนินกิจการมาจนถึงปี พ.ศ. 2499 ได้ให้นายไควเย็กซัว เจ้าของโรงสี 9 (โรงสีวังนวล) เข้ากิจการ ตั้งชื่อ ว่า “โรงสีวังนวล” เข้า

กิจการมาถึงปี พ.ศ.2505 ก็หยุดเช่า ในปี พ.ศ.2507 นายวลี ภูศิริ (ลี แซ่ภู่) ได้มาเช่าในระยะแรก ต่อมาก็ซื้อกิจการ ได้ตั้งชื่อโรงสีใหม่ว่า “โรงสีไพลี” ได้ดำเนินมาจนถึง ปี พ.ศ. 2533 จึงหยุดกิจการ เป็นโรงสีไฟขนาดกลาง สีข้าวได้เต็มที่ (ทำงานตลอด 24 ชั่วโมง) วันละ 50 เกวียน ข้าวเปลือกข้าวที่สีได้ จะส่งไปขายที่นราธิวาส (สมัยเป็นโรงสีไพลี) เป็นโรงสีไฟที่ตั้งอยู่ในเขตปากพนัง-เชียรใหญ่ โรงสุดท้ายที่หยุดกิจการ ในระยะหลัง โรงสีอยู่ในภาวะที่ขาดทุนและไม่มีทุนหมุนเวียน เป็นเช่นนั้นอยู่หลายปีจึงต้องหยุดกิจการ

ภาพที่ 14 โรงสีไทยพงษ์ (โรงสี 10) ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของคลองปากพนังใกล้ปากน้ำปากแพรก ปล่องโรงสีเป็นหลัก เป็นภาพถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 15 โรงสีสระเกษ (โรงสี 11) ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนังใกล้ปากน้ำปากแพรกและใกล้วัดสระเกษ อยู่ในตำบลไสหมาก ในเขตอำเภอปากพนัง ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐ เป็นภาพถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

โรงสีไฟเขี้ยบเส็งฮง - ยุค 2 協成丰 โรงสีไฟแสงไทย - ยุค 3 (โรงสี 12)¹³ ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมคลองชะอวด ฝั่งตรงข้ามกับตลาดเชียรใหญ่ อำเภอเชียรใหญ่

ประวัติความเป็นมา

เดิมมีนายฤกษ์ ศิริวัฒน์ นายหยก ชาวทอง และนายเกลื่อน จันทรังษี ร่วมลงทุนกัน เปิดโรงสีนี้ ในปี พ.ศ.2475 แต่ในปี พ.ศ.2478 เกิดขัดแย้ง จนเป็นความกัน ในที่สุดต้องหยุดกิจการแล้วขายทอดตลาดในปี พ.ศ.2480 นายสุพิน วรวิบูลย์ลูกเขยนายกิมฟอง ลักษณะเป็นผู้ประมูลได้ดำเนินกิจการโดยใช้ชื่อเดิม จนมาถึงปี พ.ศ.2489 จึงหยุด ในปี พ.ศ.2492 นายเอ็กส้อง แซ่ไคว่ ญาติของนายจ้งพวงได้มาเช่าทำในระยะแรก และซื้อกิจการในภายหลัง ทำมาจนถึงปี พ.ศ.2499 โรงสีเกิดไฟไหม้และหยุดกิจการมาตั้งแต่นั้น

โรงสีลั่นเอ็กเขียง 聯益昌 (โรงสี 13)¹⁴ ที่ตั้ง

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมคลองปากพวง บ้านปากบาง ปากคลองบ้านกลาง เขตอำเภอหัวไทร

ประวัติความเป็นมา

นายลิมฮงลก ชาวจีนไหหลำเป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2472 ในระยะเริ่มแรกตั้งใช้เครื่องสีสำเร็จรูปขนาดเล็กจากเมืองนอก ชนิดจุดหัวระเบิด ใช้น้ำมันโซล่าหมุนซ้ำ (น้ำมันซีโล้) เป็นเชื้อเพลิง ต่อมาเปลี่ยนเป็นโรงสีไฟขนาดเล็ก สีได้วันละ 5-10 เกวียนต่อวัน มาในสมัยบุตร ชื่อ นายลิมจิก ได้ขยายเปลี่ยนเป็นโรงสีไฟขนาดใหญ่ กล่าวคือในราวปี พ.ศ.2480-2483 หากทำงานเต็มที่ สามารถสีข้าวได้วันละ 50-52 เกวียนต่อวัน นับว่าเป็นโรงสีที่ใหญ่มากโรงหนึ่งของภาคใต้ จะเป็นรองก็มีโรงสีบริษัทชาวไทยปักติได้เท่านั้น ในระยะนั้นมีคนงานถึง 20 คน เป็นชาวจีนไหหลำล้วน ๆ โรงสีนี้ดำเนินธุรกิจมาจนถึงรุ่นที่ 3 โดยมีนายเสรี ศุภกร (ลูกเขย) เป็นผู้จัดการ ในปี พ.ศ.2513 จึงหยุดกิจการ เพราะหาซื้อข้าวเปลือกมาป้อนโรงสีไม่ได้

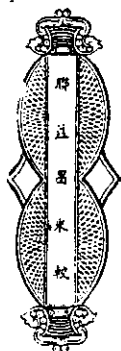

ภาพที่ 16 โรงสีแสงไทย(โรงสี 12) ตั้งอยู่บนฝั่งซ้ายของคลองชะอวด ตรงข้ามกับตัวอำเภอเชียรใหญ่

ตำบลท่าขนาน ในเขตอำเภอเชียรใหญ่ ปล่อยโรงสีก่อด้วยอิฐ เป็นภาพถ่ายในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพที่ 17 โรงสีล่วนเอ็กเชียง (โรงสี 13) ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของคลองปากพนัง บ้านปากบางบ้านกลาง อยู่ในเขตอำเภอเชียรใหญ่ ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐ เป็นภาพที่ถ่ายในระหว่างที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2

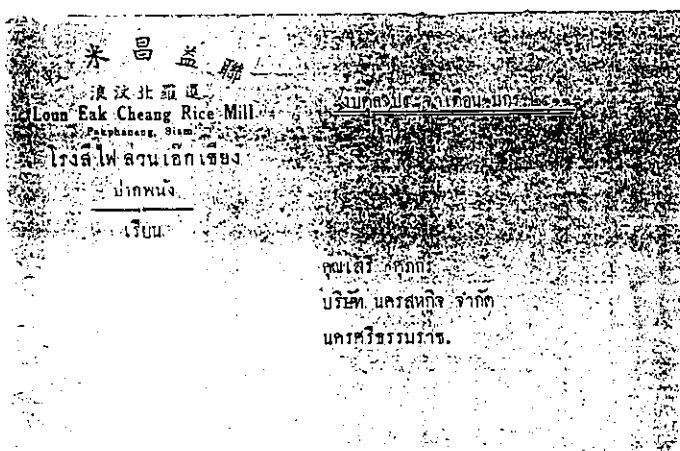
โรงสีไฟ ล่วน เอ็ก เชียง 較 米 昌 益 聯

ปากพนัง ★ ★ 浪汶北頭

วันที่ 18 เดือน ๗ ค.ศ. ๒๕

ชื่อ 40/104/1000
 所文
 ปาก ๒๕/๑๐/๒๕
 泰
 ปาก ๒๕/๑๐/๒๕

Signature and date: ๑๐/๑๐/๒๕

ภาพที่ 18 ตัวอย่างเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับการบัญชีของโรงสีไฟล่วนเอ็กเชียง

โรงสีสุยห้อง (โรงสี 14) 瑞丰

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือ นายกิมฟอง ลักษณะ ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการเดินเรือลักษณะ เดินเรือ โดยสารสายปากพนัง-หัวไทร ปากพนัง-เชียรใหญ่ เปิดโรงสีนี้ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ราว ปี พ.ศ.2487 โดยให้นายตาด ลักษณะ บุตรชายเป็นผู้บริหาร มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละประมาณ 30-40 เกวียน ปี พ.ศ.2498 เกิดไฟไหม้ และได้หยุดกิจการมาตั้งแต่นั้น

โรงสีขุนเส็ง-ยุค 1 順成

โรงสีบันดินหล้า - ยุค 2 万定郎

โรงสีเอ็งฉี-ยุค 3¹⁶ 英世

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้าย (นับจากปากแพรกขึ้นไปยังต้นน้ำ) ของคลองชะอวด ใกล้ทางแยก ปากแพรก ตำบลบ้านเนิน ในเขตอำเภอเชียรใหญ่

ประวัติความเป็นมา

นายลิมซุ่นจ้วน พ่อค้าคนสำคัญคนหนึ่งของเมืองนครเป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2463 ตั้งขึ้นหลังจากลิมซุ่นจ้วนล้มละลายจากกิจการโรงฟอกหนังที่กรุงเทพฯ โรงสีนี้และโรงสีที่สงขลาที่ตั้งมาพร้อมกันหยุดกิจการในปี พ.ศ.2466 และได้ขายโรงสีทั้งสองนี้ให้กับนายบันดินหล้าพ่อค้าชาวจีนฮกเกี้ยน ซึ่งมีกิจการรับซื้อยางพาราและกิจการเหมืองแร่ในภาคใต้ตอนล่าง บันดินหล้าเริ่มทำในปี พ.ศ.2468 จนถึงปี พ.ศ.2474 ก็เกิดล้มละลาย โรงสีนี้ถูกยึด (ไม่ทราบแน่ชัดว่าใครเป็นคนยึด) ทิ้งร้างมาจนถึงปี พ.ศ.2478 มีนายเอ็งฉีชาวจีนฮกเกี้ยนจากสงขลามารับเช่า นายเอ็งฉีมิได้คิดที่จะดำเนินธุรกิจอย่างจริงจัง แต่ใช้วิธีการที่ทำให้ชาวบ้านไว้ใจ นำข้าวมาฝากที่โรงสีเป็นจำนวนมาก จึงลักลอบสีข้าวของชาวบ้านจนเกือบหมดโกดัง แล้ววางเพลิงเสียในปี พ.ศ. 2482 และ โรงสีนี้ก็ร้างมาตั้งแต่บัดนั้น

ภาพที่ 19 โรงสีป่าตา (ภายหลังขายให้นายเอก พงษ์สุวรรณ) ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพ่อง
ใกล้ปากน้ำปากพรก และใกล้กับโรงสี 11 เป็นโรงสีที่ใช้เครื่องยนต์ไม่มีปล่องไฟ เป็นภาพถ่าย
ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

โรงสีไฟเจริญผล¹⁷

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมฝั่งซ้ายของคลองชะอวด (นับจากปลายขึ้นไปหาดต้นน้ำ) อยู่หมู่ 9 ตำบลท่าขนาน
อำเภอเชียรใหญ่ นครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ.2520 ย้ายไปตั้งที่สามแยกบ่อล้อย ตำบลแม่เจ้าอยู่
หัว อำเภอเชียรใหญ่

ประวัติความเป็นมา

ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2500 โดยนายบุญเย็น ลิมตระกูล (นายห้องเย็น แซ่ลิ่ม) เป็นโรงสีที่
ตั้งขึ้นหลังจากโรงสีแสงไทยซึ่งตั้งอยู่ใกล้กันถูกไฟไหม้และหยุดกิจการไปแล้ว ในบริเวณแถบนี้จึง
ไม่มีโรงสีใหญ่ที่จะเป็นคู่แข่ง ซึ่งในบริเวณนี้มีพื้นที่ปลูกข้าวกว้างขวางและได้รับผลผลิตมาก พื้นที่
ไม่ค่อยได้รับกระทบจากน้ำเค็มรุกเข้ามาเช่นที่ริมทะเลในปากพ่องและหัวไทร (ในระหว่าง พ.ศ.
2500-2520) โรงสีนี้สามารถสีข้าวเปลือกได้วันละ 30-40 เกวียนต่อวัน จะขายข้าวไปยังปัตตานี
และยะลา ต่อมาในปี พ.ศ.2520 เจ้าของโรงสีมองเห็นว่า ควรจะย้ายโรงสีไปตั้งที่บ่อล้อยจะเหมาะ
สมกว่า กล่าวคือในขณะนั้น มีถนนสายนคร-หัวไทร-สงขลา และสายเชียรใหญ่-บ่อล้อย เกิดขึ้น

แล้ว ชาวบ้านนับวันจะนิยมสั้นจร ไปมาด้วยทางถนนมากกว่าทางน้ำ การขนส่งข้าวไปขายที่ยะลา ด้วยวิธีเดิม คือขนส่งด้วยเรือไปขึ้นที่ชะอวด ขนขึ้นตู้รถไฟส่งไปยะลาอีกทีหนึ่ง เป็นการยุ่งยาก และมีต้นทุนสูงกว่า (ต้องขนขึ้นขนลง 2 ครั้ง) การขนส่งด้วยทางรถที่ขนขึ้นลงเพียงครั้งเดียวและยัง รวดเร็วกว่ามาก เมื่อตั้งที่บ่อล้อย ยังสามารถซื้อข้าวเปลือกจากหัวไทร ระโนดและพัทลุงได้อีกด้วย (ในขณะเดียวกันในระยะนี้ โรงสีแห่งอื่น ๆ ใน 3 อำเภอคือ ปากพนัง เขียวใหญ่และหัวไทร ต่างหยุดกิจการไปตาม ๆ กันเนื่องจากปัญหาไม่สามารถซื้อข้าวเปลือกได้มากเพียงพอ) แต่อย่างไรก็ตาม โรงสีก็ต้องปิดตัวเองด้วยปัญหาด้านทุนที่สูงขึ้น ไม่มีทุนหมุนเวียนเพียงพอ ในขณะเดียวกัน ต้องซื้อข้าวเปลือกด้วยเงินสด แต่ขายข้าวสารด้วยเงินเชื่อ และไม่มีสถาบันการเงินใดมาช่วยในเรื่องทุนหมุนเวียน บางครั้ง ต้องกู้เงินนอกระบบที่ต้องเสียดอกเบี้ยแพง ยังมีปัญหาราคาข้าวที่ขึ้นลงไม่แน่นอน บางครั้งก็ขาดทุน การส่งไปปัตตานีและยะลา ซึ่งเป็นตลาดภายในประเทศ ก็ขายได้ราคาไม่ดีเท่าที่ควร จากสาเหตุต่าง ๆ ที่สะสมกันมาทำให้ไม่สามารถยืนอยู่ได้ จึงจำต้องหันไปยึดอาชีพอื่นแทน

โรงสีไฟเจงสุนลี (曾順利) (โรงสีไฟขจรเกียรติ)¹⁸

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมคลองหัวไทร หมู่ที่ 3 ตำบลหน้าสตน อำเภอหัวไทร

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งชื่อนายเม่ง ลิมสกุล ชาวจีนไหหลำ ตั้งเมื่อ พ.ศ.2495 เริ่มแรก เป็นโรงสีขนาดเล็ก ใช้เครื่องยนต์ดีเซลสี่ล้อกลาสเนอร์ ขนาด 10 แรงม้า เป็นเครื่องสีที่ย่อส่วนมาจากโรงสีขนาดใหญ่ สีข้าวได้วันละ 10-12 เกวียน ต่อมาได้ปรับปรุงให้กำลังการผลิตเพิ่มขึ้นเรื่อยมาจนถึงปี พ.ศ. 2510 ได้แก้ไขเป็นเครื่องสีเป็นแบบเครื่องจักรไอน้ำ โดยไปซื้อหม้อต้มต่อจากโรงสี 8 (โรงสีแม่ครู) ซึ่งได้เลิกกิจการไปแล้ว มีกำลังการผลิต วันละประมาณ 25 เกวียนข้าวเปลือก หรือวันละประมาณ 150 กระสอบข้าวสาร ข้าวสารที่สีได้จะส่งไปขายหัวภาคใต้ เลิกกิจการเมื่อปี พ.ศ. 2533 เป็นโรงสีชนิดโรงสีไฟของนครศรีธรรมราชที่เกิดขึ้นหลังสุดและเลิกกิจการหลังสุด

โรงสีไฟตั้งเจ็งเอีฮะ 張慎益 (โรงสีไฟอรุณวัฒนา-โรงสีแม่หนูพิน)¹⁹

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ด้านขวาของแม่น้ำปากพนัง ตำบลบางศาลา ในเขตอำเภอเขียวใหญ่

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือนายเปี่ยม อรุณสกุล (ตั้งเค็งเปียงหรือตั้งไคฮ่วย ต้นสกุล "อรุณสกุล") ภรรยาชื่อนางหนูพิน วงศ์เปี้ยลัจจ นายเปียงเป็นคู่เขยของขุนนครกิจจันนิเทศ (ไคว่เป่งจือ) เจ้าของโรงสี

2 ตั้งขึ้นปี พ.ศ. 2489 ชาวบ้านมักจะเรียกกันในนามโรงสีแม่หนูพิน ตามชื่อภรรยาของนายเปียง (นางหนูพิน วงศ์เบ็ญสัจจ์ เป็นบุตรของขุนผดุงวานิช ต้นสกุล “วงศ์เบ็ญสัจจ์”) มีกำลังการผลิต วันละประมาณ 12 เกวียนข้าวเปลือกหรือประมาณ 72 กระสอบข้าวสาร ปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐ ข้าวสารของโรงสีนี้มักจะส่งมาให้บุตรสาวและญาติชายที่เมืองนคร โรงสีหยุดกิจการเมื่อปี พ.ศ. 2505

โรงสีนำผล (โรงสีครูเชียร)²⁰

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ที่เลขที่ 41 หมู่ 6 บ้านบางด้วน ตำบลปากแพรก อำเภอปากพนัง นครศรีธรรมราช ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือนายวิเชียร ภิญโญ ได้คลุกคลีกับการค้าข้าวมาตั้งแต่วัยเด็ก ปู่และลุงมีอาชีพเป็นคนกลางรับซื้อข้าวส่งโรงสี ได้ติดตามลุงไปรับซื้อข้าวจนเป็นหนุ่มได้รับกิจการต่อจากลุง ในปี พ.ศ. 2498 ได้สร้างเครื่องสีหีบดตามสมัยนิยมในขณะนั้น เครื่องสีหีบดขนาดเล็กติดตั้งไว้กับรถยนต์สามารถเคลื่อนที่รับจ้างสีข้าวได้ แต่ทำได้ 2-3 ปีก็ต้องหยุด ได้หันมาสร้างเครื่องสีประเภทเครื่องยนต์ระบบโยก ตั้ง ณ.ที่ตั้งโรงสีในปัจจุบัน โดยตั้งชื่อยี่ห้อว่า “โรงสีนำผล” เริ่มแรกใช้เครื่องยนต์ยี่ห้อบรีสตัน กำลัง 13 แรงม้า ต่อมาเปลี่ยนเป็น 24 แรงม้า ได้พัฒนาเป็นเครื่องดีเซลยี่ห้อกลาสเนอร์ กำลัง 90 แรงม้า แล้วพัฒนามาเป็น 150 แรงม้า ล่าสุดได้เพิ่มอีก 150 แรงม้า รวมเป็น 300 แรงม้า ใช้ทั้งเครื่องยนต์และใช้มอเตอร์ไฟฟ้าผสมกัน ปัจจุบันมีกำลังการผลิตสีข้าวได้ประมาณวันละ 80 เกวียน (24 ชั่วโมง) และมีเครื่องอบ 1 ชุด สามารถอบข้าวได้วันละ 400 กระสอบ ข้าวเปลือกที่ซื้อจะมาจากหัวไทร เขียวใหญ่ และปากพนัง ตลาดลูกค้าอยู่ที่สุราษฎร์ธานี กระบี่ พังงา ภูเก็ต ตรัง ยะลา ไม่เคยส่งไปนราธิวาส

โรงสีในอำเภอเมืองนครศรีธรรมราช²²

พื้นที่นครศรีธรรมราชเดิมทีนั้นเป็นถิ่นที่ปลูกข้าวเลี้ยงพลเมืองในระแวกพื้นที่ใกล้เคียงมาช้านานแล้ว แต่ในสมัยโบราณ พลเมืองโดยรวมนั้นยังมีไม่มากนัก และไม่ได้ปลูกข้าวเพื่อการค้า และเมื่อมาถึงยุคที่มีโรงสีเกิดขึ้น ก็มีอยู่เพียงไม่กี่โรง เนื่องจากการปลูกข้าวมิได้เพิ่มจากอดีตมากนัก โรงสีจึงเกิดขึ้นกลางตลาดเมืองนครศรีธรรมราชเพียงโรงเดียวและที่ตำบลปากนครซึ่งอยู่ใกล้ทางออกสู่ทะเล 2 โรง โดยโรงแรกเลิกกิจการไปนานแล้ว อีกโรงหนึ่งเกิดขึ้นที่ตลาดท่าแพซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชออกไปถึง 8-9 กิโลเมตร

1. โรงสีไฟอินเส่งจัน 因成棧 (โรงสีบวร 1)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่เยื้องกับสถานีรถไฟนครศรีธรรมราช ในตำบลท่าวัง อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีของบริษัทบวรพาณิชย์ จำกัด ซึ่งมีนายตันหยิกเส่งหรือขุนบวรรัตนรักษ์เป็นเจ้าของ ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2479 มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละประมาณ 20-30 เกวียนต่อวัน ในระหว่างสงครามไม่ได้ถูกบริษัทชาวไทยปักษ์ใต้บังคับเช่าในโครงการ อาจจะเป็นเพราะอยู่ในความดูแลของทหารญี่ปุ่น แต่ก็ต้องคืนรถล้อกลบส่งออกต่างประเทศเช่นกัน บริษัทบวรพาณิชย์มีเรือปกติใบสำหรับขนถ่ายสินค้าระหว่างลำน้ำอยู่หลายลำ ขนส่งระหว่างปากพูน-ปากพนัง และในสมัยที่มีเครื่องดีเซลจากต่างประเทศเข้ามาจำหน่ายก็ได้สร้างเรือยนต์สำหรับลากจูงเรือบรรทุกสินค้าด้วย โดยลากจูงข้าวไปส่งเรือเดินสมุทรที่กลางทะเลปากคลองปากพูน ขากลับก็บรรทุกสินค้าต่าง ๆ ทั้งที่ส่งมาจากสิงคโปร์และกรุงเทพฯ ซึ่งบริษัทฯ เป็นแทนจำหน่ายอยู่ เนื่องจากข้าวในพื้นที่ถูกโรงสีเครื่องยนต์ขนาดเล็กยื้อแย่งไป และยังมีปัญหาการขนส่งที่ส่งทางเรือออกสู่ทะเลที่มีพระราชบัญญัติการค้าข้าวฯ ห้ามไว้ การส่งทางรถไฟก็มีค่าใช้จ่ายที่สูงกว่า เมื่อมีข้าวที่จะสีน้อยลง โรงสีนี้ก็ต้องหยุดกิจการในปี พ.ศ. 2498

2. โรงสีไฟอิกเส่งจัน 日成棧 (โรงสีบวร 3)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองปากนคร ซึ่งเป็นคลองสายเดียวกับคลองท่าเรือ อยู่ในเขตตำบลปากนคร อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

ตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. 2480 เป็นโรงสีขนาดกลางที่มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละประมาณ 14 เกวียนข้าวเปลือก เป็น โรงสีลำดับ 3 ของบริษัทบวรพาณิชย์ จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทจำหน่ายสินค้า และมีกิจการค้าหลายอย่าง เลิกกิจการในราว พ.ศ. 2498 พร้อมกับโรงสีไฟของบริษัทเดียวกันอีก 2 โรง ด้วยสาเหตุมีข้าวไม่มากพอที่กิจการจะยืนอยู่ได้

3. โรงสีไฟกิมหลิเชียง 金利昌

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมคลองปากพูน ในตลาดท่าแพ ซึ่งอยู่ห่างจากตัวเมืองนครศรีธรรมราชประมาณ 8-9 กิโลเมตร อยู่ในเขตตำบลปากพูน อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

หลวงนครจีนวิจารณ์ เจ้าของห้างกิมหลี่เซียงซึ่งมีกิจการเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าหลายอย่าง และยังมีเรือยนต์เป็นเรือเมล์เส้นทางนครศรีธรรมราช-สิงขลด้วย เปิดกิจการโรงสีเมื่อ พ.ศ. 2476 มีกำลังการผลิตสีข้าวได้วันละประมาณ 14 เกวียน ในระยะที่ก่อนจะเกิดสงคราม รวปี พ.ศ. 2482 กิจการเริ่มซบเซาลง อาจจะเนื่องจากสาเหตุที่ซื้อข้าวเปลือกได้น้อยลงหรือเนื่องจากต้องการหลบเลี่ยงการถูกบริษัทข้าวไทยปิดตัยกิจการ เจ้าของกิจการจึงงใจปล่อยกิจการให้ซบเซา แต่ก็ยังไม่ลาไปเสียทีเดียว จนมาถึงในระหว่างสงครามก็ยังทำ ๆ หยุด ๆ บ้างเพื่อขายให้แก่คนในท้องถิ่น จนสงครามเลิกก็ถูกปล่อยทิ้งร้างไป

4. โรงสีขุนหลี่ 順利

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมคลองปากนคร ตำบลปากนคร อำเภอเมือง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

เนื่องจากตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นปากบางทางสามแพรกที่ออกสู่คลองปากนคร ริมตลิ่งที่ตั้งโรงสีโค้งคด ชาวบ้านจึงมักเรียกโรงสีนี้ว่า โรงสีหัวคด เป็นโรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับโรงสีไฟบวร 1 โรงสีไฟหลี่เซียง ที่ท่าแพ และมีกำลังการผลิตที่ใกล้เคียงกัน เป็นโรงสีที่เป็นที่พึ่งของคนจีนที่มาจากเมืองจีนใหม่ ๆ ข้าวที่สีได้จะส่งขายไปสิงคโปร์และเมืองมลายู ทางเรือเมล์เดินสมุทร ต้องโทรเลขไปจองระวางเรือที่กรุงเทพฯ เมื่อเรือมาถึงก็ต้องจ้างเรือปากใบนำไปขึ้นเรือที่นอกทะเลปากคลองปากพูน ในราวปี พ.ศ.2474 นายเท่งกาย แซ่จ๋ามซึ่งเป็นเจ้าของโรงสีได้ทำสัญญาขายข้าวระยะยาวกับสิงคโปร์โดยรู้เท่าไม่ถึงการ ปรากฏว่าตอนที่ไปทำสัญญาราคาข้าวปกติอยู่ หลังทำสัญญาไม่กี่ปีราคากลับขึ้น ต้องซื้อข้าวแพงส่ง ทำให้ขาดทุนมาก จนในที่สุดถึงกับล้มละลาย

โรงสีในฉวาง ทานพอ²³

ทานพออยู่ในเขตอำเภอฉวาง ซึ่งเป็นแหล่งหนึ่งที่มีการปลูกข้าวมาช้านาน แต่ที่นาในแหล่งนี้ไม่ใหญ่นัก ในสมัยรัชกาลที่ 6 มีรถไฟตัดผ่านอำเภอนี้ ทำให้ชุมชนที่ตั้งอยู่ในแถบนี้มีผู้คนไปมาหาสู่กับชุมชนภายนอกมากขึ้น ซึ่งก่อนที่ยังไม่มีทางรถไฟตัดผ่าน การคมนาคมที่จะติดต่อกับเมืองภายนอกนั้นทำได้ลำบากมาก โรงสีที่เกิดขึ้นในถิ่นนี้เกิดขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณ 2-4 ปี และเมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ทุกโรงจะถูกบริษัทข้าวไทยปิดตัวได้ควบคุมโดยที่ทางบริษัทใช้คนของตนเข้าดำเนินการเองทั้งหมด และเจ้าของโรงสีมิได้ผลประโยชน์แต่อย่างใดต่างกับที่ปากพูนที่บริษัทข้าวไทยปิดตัวได้เข้ามาควบคุมในลักษณะเช่า เจ้าของโรงสียังได้

1. โรงสีหงวนฮะ 源合

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในอำเภอฉวาง ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของธนาคาร

ประวัติความเป็นมา

นายหงวนฮะ แซ่เล่า เป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2480 ในสมัยที่การขายข้าวยังไม่ถูกควบคุม โรงสีได้ส่งข้าวไปทางรถไฟผ่านชายแดนที่สุโขทัย-โกสุมพิสัย ส่งไปถึงปทุมธานี มีกำลังการผลิตข้าวได้วันหนึ่งได้ประมาณ 125 กระสอบ ในปี พ.ศ. 2484 (หลังจากที่บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ได้เข้าปากพนัง 2 ปี) บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ได้เข้าควบคุมการดำเนินงานทุกอย่างจนถึงปี พ.ศ. 2489 บริษัทข้าวไทยถูกยกเลิก โรงสีจึงถูกคืนกลับให้กับเจ้าของ แต่นายหงวนฮะก็ได้ดำเนินการต่อแต่อย่างใด คงปล่อยโรงสีทิ้งร้างไปเลย

2. โรงสีไฟเทียมก๊ 添記

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บ้านทานพอซึ่งอยู่ติดเขตกับอำเภอฉวาง (อยู่ในพื้นที่อำเภอฉวาง)

ประวัติความเป็นมา

นายเทียมก๊ แซ่ฮึงชาวจีนแต่จิว เป็นผู้ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกันโรงสีหงวนฮะมีกำลังการผลิตในระดับเดียวกับโรงสีหงวนฮะ และมีตลาดการขายข้าวแห่งเดียวกัน ในปี พ.ศ. 2484 ก็ถูกบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้เข้าคุมกิจการในทำนองเดียวกับโรงสีหงวนฮะ และเมื่อได้รับคืนโรงสีเจ้าของกิจการก็หันไปทำกิจการโรงเลื่อยแทน

3. โรงสีไฟเค็งหงวน 慶源

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในบ้านทานพอ อำเภอฉวาง นครศรีธรรมราช

ประวัติความเป็นมา

นายสงวน แซ่ลิ้มเป็นผู้ตั้งในราวปี พ.ศ. 2481 มีกำลังการผลิตในระดับเดียวกับโรงสีหงวนฮะกับโรงสีเทียมก๊ มีชะตากรรมในทำนองเดียวกับโรงสีทั้ง 2 โรงข้างต้น และได้หันไปทำโรงเลื่อยเช่นกัน

โรงสีในอำเภอชะอวด²³

อำเภอชะอวดมีโรงสีไฟเพียงโรงเดียว ตั้งขึ้นในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ส่วนโรงสีที่

เกิดขึ้นในสมัยต่อมา ล้วนเป็นโรงสีมีใช้เครื่องยนต์ซึ่งมีทั้งชนิดดีเซลหมุนช้าและดีเซลหมุนเร็ว เป็นโรงสีขนาดเล็กและขนาดกลางที่มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้ไม่เกิน 10 เกวียนต่อวัน ตั้งเรียงรายอยู่ริมคลองชะอวด (เป็นคลองที่ไปบรรจบกับคลองปากพนังที่ปากแพรก ปากพนัง) ใกล้ท่าเรือในเขตสุขาภิบาลอำเภอชะอวด โรงสีทุกโรงรวมทั้งโรงสีไฟในชะอวด เลิกกิจการพร้อมกันจากการเกิดอุทกภัยในปี พ.ศ.2518 อุทกภัยครั้งนั้น ทำความเสียหายให้แก่ไร่นาและโรงสีต่าง ๆ ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา เป็นบริเวณกว้างมาก แต่ความเสียหายแต่ละแห่งมากน้อยไม่เสมอกัน สำหรับในชะอวดนั้น โรงสีที่ได้รับ ความเสียหาย ไม่สามารถฟื้นคืนกิจการขึ้นมาใหม่ได้แทบเท่าทุกวันนี้ โรงสีที่มีอยู่ในปัจจุบัน เป็นโรงสีใหม่ที่เกิดขึ้น เมื่อไม่กี่ปีมานี้เอง ข้าวเปลือกในอำเภอนี้ ส่วนใหญ่จึงขายเข้าไปในจังหวัดพัทลุง

ในสมัยที่การค้าของจังหวัดนครศรีธรรมราชยังคึกคักอยู่ ชะอวดมีความสำคัญด้วยเป็นชุมทางทำหน้ที่ขนส่งผ่านข้าวสารทุกระสอบจากปากพนัง เขียวใหญ่ หัวไทร ที่ต้องการส่งทางรถไฟไปภาคใต้ตอนล่าง ชะอวดยังเป็นชุมทางของการเดินทางไปมาด้วยเรือเมล์ซึ่งมีอยู่หลายสาย

โรงสีไฟกิ่งหลิ 度利 ,โรงสีไฟไทยแสง

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมฝั่งคลองชะอวด ตลาดล่าง ตรงหัวสะพานโค้งรถไฟ ใกล้สถานีรถไฟชะอวด

ประวัติความเป็นมา

โรงสีกิ่งหลิชาวจีนแต่จิว ชื่อ นายโอภาส จิตติदार (โกชิง) เป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2495 โกชิงมาจากบ้านปากคลอง พัทลุง และได้ตั้งโรงสีกิ่งหลิที่บ้านปากคลองด้วย แต่ทำได้ 2-3 ปีก็หยุดกิจการ และต่อมาขายให้นางสุมน บุญอนันท์และสามี ฟื้นกิจการโรงสีขึ้นมาใหม่ตั้งชื่อว่า โรงสีไฟไทยแสง เดิมมีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 10-12 เกวียนเท่านั้น เมื่อเปลี่ยนเจ้าของ ก็ได้ปรับปรุงกำลังการผลิตให้สูงขึ้นสามารถสีข้าวได้วันละ 25-30 เกวียน ข้าวเปลือกจะซื้อมาจากอำเภอนิวไทร เขียวใหญ่ ปากพนัง และในท้องถิ่นชะอวดเอง โดยผ่านคนกลางเป็นส่วนใหญ่ ตลาดที่ส่งข้าวไปขาย ได้แก่ นครราชสีมา ยะลา โดยส่งไปทางรถไฟ ที่ชะอวดนี้จะมีโกดังสินค้าที่รับเก็บข้าวสารที่ส่งมาจากปากพนังรอส่งขึ้นรถไฟ ถึง 5 โกดัง ในระยะที่ทำกิจการโรงสีอยู่ ยังมีประกาศของทางราชการที่ห้ามขนข้าวส่ง ขายข้ามเขตอยู่ มีการกำหนดการห้ามเป็นเขต เป็นระยะ การส่งไปนครราชสีมา จะมีไค้วด้าที่ต้องประมูลส่งกันปีละครั้ง และจะต้องขออนุญาตจากหน่วยราชการหลายหน่วยงาน การค้าข้าวในสมัยนี้จึงมีการค้านอกกระบบ มีการซื้อ (ร่วมมือกันระหว่างพ่อค้าข้าวด้วยกัน) แบ่งผลประโยชน์กัน และต้องจ่ายค่าอำนวยความสะดวกทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับหน่วยราชการ เป็นเรื่องปกติที่นางสุมนเจ้าของโรงสีนี้ได้ปฏิบัติไปตามธรรมเนียมที่

ผู้ค้าข้าวรายอื่น ๆ ก็กระทำเช่นกัน โรงสีแสงไทยหยุดกิจการพร้อม ๆ กับโรงสีอื่น ๆ ที่มีอยู่ใน
 ชะวอดในปี พ.ศ. 2518 อันเนื่องจากเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ ขณะเกิดเหตุเป็นฤดูเก็บเกี่ยวที่ทุกโรงสี
 ได้ซื้อข้าวเปลือกไว้ในสต็อกเต็มที ค่าความเสียหายจึงมีมากจนยากที่จะฟื้นตัวขึ้นมาใหม่
 ประกอบกับการทำนาในพื้นที่นี้เสียหายกันมาก ชาดพันธุ์ข้าวที่จะปลูกในปีต่อมาอย่างน้อยที่สุดก็
 2 ปี เมื่อมองไม่เห็นอนาคตในการค้าด้านนี้ จึงได้หยุดกิจการโรงสีตั้งแต่นั้น

รายชื่อโรงสี ในนครศรีธรรมราชที่มีกำลังเครื่องสี 30 แรงม้าขึ้นไป ณ ปี พ.ศ.2540²⁴

ชื่อโรงสี	ชื่อเจ้าของกิจการ	ที่อยู่	กำลังแรงม้า
1. โรงสีนำผล	นายวิเชียร ภิญโญ	41 หมู่ 6 ต.ปากแพรก อ.ปากพนัง	300
2. โรงสีสนองผล	นายตี๋ เกื้อสกุล	308 ถ.นคร-ชะเมา ม.6 ต.ท่าเรือ อ.เมือง	180
3. โรงสีชูศักดิ์	นายเน่ง ลอยชูศักดิ์	46 ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	180
4. โรงสีธนวัฒน์	นางพาวดี ไชยทองรักษ์	27/1 ถ.ชะวอด-บ้านตุล ม.8 อ.ชะวอด	180
5. โรงสีคู่ปิตุภูมิ	นางเฮง คู่ปิตุภูมิ	16 ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	150
6. โรงสีข้าว	นางเหลื่อม อธิมุตติกุล	278 ม.1 ต.ขนอนหาด อ.ชะวอด	150
7. โรงสีรุ่งเจริญ	นายประวุฒิ ชูพงศ์	42 ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	90
8. โรงสีไทยรุ่งเรือง	นายอุทัย เลิศนาคร	50 ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	90
9. โรงสีเลขาพันธุ์	นายลิขิต เลขาพันธุ์	24 ม.2 ต.ชะเมา อ.ปากพนัง	90
10. โรงสีพูนสวัสดิ์	นายเนื่อม อ่อนแก้ว	67/2 ถ.นคร-หัวไทร ม.4 ต.หัวไทร อ.หัวไทร	90
11. โรงสีแสงทองสนิท	นายมงคล ทองฉิม	60/50 ม.1 ต.นางหลง อ.ชะวอด	90
12. โรงสีแวงศักดิ์	นายนพ สมโลก	76 ม.2 ต.บางจาก อ.เมือง	75
13. โรงสีข้าว นางสาวจรัส พินเมืองทอง		155/1 ถ.นคร-ทุ่งสง ม.3 ต.หินตก อ.ร่อนพิบูลย์	75
14. โรงสีศรีเจริญการค้า	นายประสาสน์ ศรีเจริญ	17 ม.7 ต.เชียรใหญ่ อ.เชียรใหญ่	75
15. โรงสีข้าว นายสมศักดิ์ จุลภักดี		214 ถ.ร่อนพิบูลย์-ชะวอด ต.ชะวอด อ.ชะวอด	75
16. โรงสีสินสมโชค	นายอุดม ศรีนิรัตน์	85 ม.4 ต.ปากนคร อ.เมือง	40
17. โรงสีอุปถัมภ์	นายจนวย ขาวอุปถัมภ์	13 ม.1 ต.บางจาก อ.เมือง	40
18. โรงสีเจริญมิตร	นายเจริญ คงทอง	66/3 ถ.นครปากพนัง ม.5 ต.ปากนคร อ.เมือง	40
19. โรงสีวิระการค้า	นายสรา โชติมณี	63 ถ.เชียรใหญ่-เชียรเขา ม.7 ต.เชียรใหญ่ อ.เชียรใหญ่	40
20. โรงสีอุดมพร	นายวารี คงวัดใหม่	335/1 ต.บ่อโพธิ์ ม.5 ต.ปากพนัง อ.เมือง	40
21. โรงสีภูจำนงค์	นายวิระ ภูณภูมิ	116/3 ถ.ปากนคร ม.6 ต.บางจาก อ.เมือง	40

22. โรงสีข้าว	นายล้อม ทองบุญ 138 ม.1 ต.ห้อยลำเจียก อ.เชียรใหญ่	40
23. โรงสีเจริญศิลป์	นายประเสริฐ เพชรกลาง 44 ม.7 ต.บ้านเนิน อ.เชียรใหญ่	40
24. โรงสีเจริญผล	นายเจริญ สังข์แก้ว 58/1 ม.3 ต.ท่าเสม็ด อ.ชะอวด	40
25. โรงสีข้าว	นางบุญสุข โคกขันธ์ 12 ม.10 ต.คลองน้อย อ.ปากพนัง	40
26. โรงสีธัญญาผล	นายสมโชค จันทร์ใหม่ 146 ถ.หัวไทร-เขาพังไกร ม.9 อ.หัวไทร	40
27. โรงสีจันทร์สิน	นายเพียร จันทร์นิม 147/1 ม.4 ต.หัวไทร อ.หัวไทร	40
28. โรงสีข้าว	นางมาลี เอียดแก้ว 42 ถ.นคร-หัวไทร ม.4 ต.หัวไทร อ.หัวไทร	40
29. โรงสีพร ไพศาล	นายสมชาย บัวทองคำ 198/1 ถ.หัวไทร-เขาพังไกร ม.9 ต.ควนเกย อ.หัวไทร	40
30. โรงสีกาพวงนะ	นายไสว คำดำ 41/1 ถ.หัวไทร-เขาพังไกร ม.5 ต.เขาพังไกร อ.หัวไทร	40
31. โรงสีศรีสุวรรณ	นายสุจิตต์ เล็งสุข 25 ถ.ควนเกย-ร่อนพิบูลย์ ม.1 ต.ควนเกย อ.ร่อนพิบูลย์	40
32. โรงสีข้าว	นายสมวงศ์ สุขสม 17 ม.3 ต.ชอนหาด อ.ชะอวด	30

หมายเหตุ : กำลังแรงม้าของเครื่องสีอาจมากกว่านี้ เพราะบางโรงสี แจ้งไม่ตรงกับความจริง
หรือปรับปรุงสูงขึ้น แล้วแต่มีได้แจ้งกับทางการ

ส่วนโรงสีที่มีขนาดกำลังของเครื่องสีต่ำกว่า 30 แรงม้าลงมา มีดังนี้

อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช	มีจำนวน	117 โรง
อำเภอเชียรใหญ่	มีจำนวน	158 โรง
อำเภอปากพนัง	มีจำนวน	100 โรง
อำเภอหัวไทร	มีจำนวน	111 โรง
อำเภอชะอวด	มีจำนวน	50 โรง
อำเภอท่าศาลา	มีจำนวน	40 โรง
อำเภอร่อนพิบูลย์	มีจำนวน	36 โรง
อำเภอทุ่งสง	มีจำนวน	16 โรง
อำเภอสิชล	มีจำนวน	16 โรง

รวม 644 โรง

โรงสีดังกล่าวเหล่านี้เครื่องสีมีกำลัง 4,5,7,7,8,12,16,20,22 แรงม้า เป็นโรงสีขนาดเล็ก และขนาดครอบครัวที่ส่วนใหญ่รับจ้างสีที่ยังขึ้นทะเบียนกับสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช แต่คาดว่าในปัจจุบันนี้ (พ.ศ.2543) ที่ยังทำงาน คงมีเพียงกึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด โดยเฉพาะโรงสีที่อยู่ในพื้นที่อำเภอเมือง หัวไทร ชีรใหญ่และปากพนัง

โรงสีในจังหวัดพัทลุง

จังหวัดพัทลุงมีพื้นที่ในการทำนากว้างขวาง เป็นแหล่งหนึ่งที่ปลูกข้าวเลี้ยงชุมชนใกล้เคียงมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ที่ทำเป็นอาชีพอย่างจริงจังนั้นก็ต่อเมื่อมีการตั้งโรงสีขึ้น โรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นแรก ๆ จะอยู่ใกล้สถานีรถไฟเนื่องจากต้องอาศัยรถไฟในการขนส่งข้าวต่อไปยังทางใต้และกรุงเทพฯ โรงสีไฟในพัทลุงเกิดขึ้นครั้งแรก ราวปี พ.ศ. 2467 และเกิดตามมาอีกหลายโรงกระจุยอยู่ใกล้สถานีรถไฟ ชาวจีนในยุคนั้นที่อพยพเข้ามาใหม่ ๆ ต่างเรียกเมืองพัทลุงว่า “เกาเก๋าลัง” เป็นภาษาแต้จิ๋ว แปลว่าโรงสีระสูงก็คงหมายถึงปล่องโรงสีนั่นเอง เมื่อมีการเดินทางเข้ามาในพัทลุงหรือนั่งรถไฟผ่านเมืองนี้ จะเห็นปล่องโรงสีไฟที่ตั้งตระหง่านอยู่หลายโรง เป็นสัญลักษณ์ของเมืองพัทลุงในอดีตที่ปัจจุบันจะไม่มีภาพเช่นนี้อีกแล้ว

โรงสีไฟรุ่นเก่าของพัทลุงดำเนินกิจการด้วยดีมาตลอด จนมาถึงปี พ.ศ. 2484 ซึ่งเป็นปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ซึ่งตั้งสำนักงานอยู่ที่ปากพนัง ได้เข้ามาควบคุมโรงสีทุกโรงที่มีอยู่ โดยอาศัยอำนาจรัฐเข้ามาบังคับยึด เข้ามาดำเนินการในโรงสีทุกอย่างด้วยคนของบริษัทฯ ตั้งแต่การบริหารภายในไปจนถึงการขายข้าว ซึ่งข้าวที่สีได้จะส่งไปยังกรุงเทพฯ ทั้งหมด หรือขายให้กับญี่ปุ่น เจ้าของโรงสีจะไม่มีสิทธิใด ๆ เลย ทุกโรงสีอยู่ในชะตากรรมเดียวกัน ยกเว้นโรงสีกว่องเยียบไฮ (โรงสีพิชประเสริฐ) ที่มีได้ถูกบริษัทข้าวไทยฯ ยึดครอง เนื่องจากเป็นจีนกวางตุ้งพวกเดียวกันกับนายมา บุญกุล ผู้จัดการใหญ่ของบริษัทข้าวไทย และเมื่อบริษัทข้าวไทยถูกยกเลิกในปี พ.ศ. 2489 และต้องคืนกิจการให้กับเจ้าของโรงสี เจ้าของโรงสีเดิมส่วนใหญ่ก็ไม่ได้ฟื้นกิจการขึ้นมา เช่นโรงสีเด็กหลี โรงสีอกจิน

ส่วนโรงสีที่เกิดขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ก็ต้องพบกับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ทางการตั้งขึ้นซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคที่ทุกโรงสีต้องเผชิญอยู่ตลอดเวลา แต่นั่นไม่สำคัญเท่ากับปัญหาที่เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีของเครื่องสีที่ทำให้เกิดคู่แข่ง คือเกิดโรงสีประเภทเครื่องยนต์ดีเซลระบบโยกขนาดกลางและขนาดเล็กตามมาด้วยระบบโยกแบบครบวงจรที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย ทำให้โรงสีไฟขาดวัตถุดิบและปรับตัวไม่ทันจนต้องหยุดกิจการ เหลือโรงสี กว่องฟูคซึ่งเป็นโรงสีขนาดใหญ่เพียงโรงเดียวที่สามารถยืนหยัดอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน แต่ต่อมา โรงสีเครื่องยนต์ขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีอยู่มากมายนั้น ก็ต้องพบกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น การเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2518 และปี พ.ศ. 2524 ทำให้เสียหายและขาดทุนกันมาก บางรายถึงกับเป็นหนี้เป็นสิน หลายรายต้องหยุดกิจการไป บางรายพอจะมีทุนเหลืออยู่บ้างก็ทำต่อไป แต่ก็ต้องซื้อข้าวจากแหล่งอื่นเข้ามาสมทบ เช่น จากระโนดและชะอวดซึ่งก็เป็นแหล่งที่ได้รับความเสียหายจากอุทกภัยเช่นกัน อุทกภัยทำความเสียหายแก่ชาวนาซึ่งกว่าจะฟื้นตัวปลูกข้าวได้อีกครั้งหนึ่งก็ต้องหาพันธุ์ใหม่มา ต้องใช้เวลาอีก 1-2 ปี เหตุการณ์เช่นนี้ทำให้โรงสีโดยเฉพาะ

โรงงานเล็กต้องเลิกกิจการไป เพราะการฟื้นตัวต้องใช้ทุนมาก จะกู้จากแหล่งเงินทุนเช่น ธนาคารก็ลำบากเพราะหนี้เก่าก็ยังมีอยู่ เหตุการณ์ที่หนักที่สุดทำให้การค้าข้าวและปลูกข้าวเกือบจะต้องหยุดชงักไปทั้งระบบก็อยู่ในปี พ.ศ.2536 ในขณะนั้นชาวนาในพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมดยังเก็บข้าวด้วยแกะ ยังไม่มีรถเทรคเตอร์ไถนา เก็บข้าวอย่างเช่นในปัจจุบัน ในขณะที่ชาวนาเก็บข้าวเสร็จ ส่วนใหญ่ว่างตั้งอยู่ข้างที่นาและบนถนน มีทุนได้เก็บเข้าเรือนข้าวหรือขายให้กับโรงสี เกิดฝนตกหนักติดต่อกันหลายวัน ข้าวขึ้นมาก และไม่มีโอกาสตากก่อนเก็บเข้าเรือน ทำให้ข้าวเสียเป็นข้าวแฉงกันมาก จากราคาตลาด 4,500 บาท ขายได้เพียง 2,000 บาท ขณะนั้นโรงสีต่าง ๆ ก็ยังไม่มีเครื่องอบ และไม่ค่อยมีที่เก็บ ไม่มีลานตาก ชาวนาจึงต้องจนไปปีหนึ่ง ปีรุ่งขึ้นเหตุการณ์ในทำนองเดียวกันก็เกิดขึ้นอีก ทำให้ชาวนาจนไปอีกปี นับตั้งแต่ปีนั้นเป็นต้นมา พัทลุงทั้งจังหวัดจึงมีการปลูกข้าวกันน้อยลงมาก พื้นที่ ๆ เคยปลูกข้าวบางส่วนก็ถูกทิ้งร้างบางส่วนก็มีการปลูกพืชผักอื่น ๆ และพื้นที่ที่สามารถปลูกยางพาราได้ก็ถูกนำไปปลูกยางพารา ปริมาณข้าวเปลือกรวมทั้งจังหวัดลดลงมาก แต่ในปี พ.ศ. 2539-2540 เกิดวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศไทย ทำให้ค่าเงินบาทตกลงมามากเมื่อเทียบกับเงินดอลลาร์ ข้าวที่ส่งออกเมื่อคิดเป็นเงินไทยมีราคาสูงขึ้น ส่งผลให้ราคาข้าวเปลือกสูงขึ้นด้วย ชาวนาจึงได้หันมาปลูกข้าวกันมาก ทั่วทุกท้องที่ที่เคยปลูกข้าวจะมีการปลูกจนไม่มีการว่างเว้นกันเลย แต่ในปี พ.ศ.2541 ก็เกิดน้ำท่วม ทำให้ข้าวเสียหายไปไม่น้อย เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนของชาวนา รัฐบาลจึงได้นำข้าวหอมมะลิ (ไม่แท้) มาแจกให้กับชาวนา บางคนก็ได้รับแจกพันธุ์ชยันนาท ที่ได้รับพันธุ์ข้าวหอมมะลิ (ไม่แท้) ต้อง ผิดหวังกันมาก เพราะเป็นพันธุ์คุณภาพต่ำและขายไม่ได้ราคา (ขายต่ำกว่าปกติ) ชาวนาจึงเรียกพันธุ์ข้าวชนิดนี้ว่า "พันธุ์ภูလာบ" (มิใช่พันธุ์ภูလာบ) จะเห็นได้ว่า ปัญหาของชาวนานั้นมิใช่การขายข้าวไม่ได้ราคาจนถึงกับขาดทุนอย่างเดียว ยังมีปัญหาที่เกิดอุทกภัยบ่อย ๆ ที่ส่งผลให้ชาวนาจนลงหากไม่มีอาชีพอื่นเสริม

รายชื่อโรงสีในจังหวัดพัทลุง

ชื่อโรงสี	ชื่อเจ้าของกิจการ	ที่อยู่
1. โรงสีกว่อง	นายนำชัย กฤดาตระกูล	90/1-2 ต.คูหาสวรรค์ อ.เมือง
2. โรงสีไฟมิตรบำรุง	นายเสริมศักดิ์ ศิริพงษ์	38 ตลาดปากพวง อ.ควนขนุน
3. โรงสีไฟบ้านต้นโดน	นายณรงค์ ลิ้มศรีวิไล	354 ม.3 ต.หานโพธิ์ อ.เขาชัยสน
4. โรงสีไฟแข่งเฮง	นายจุมพล เคารยะนันท์	207/6 ม.10 ต.เขาชัยสน อ.เขาชัยสน
5. โรงสีธัญญานิธย์	นางนิตยา รองเลื่อน	252 ม.11 ต.ท่าแค อ.เมือง
6. โรงสีโสติการ	นายประภาส ปาระสุวรรณ	213 ม.13 ต.ตำนาน อ.เมือง
7. โรงสีเกษตรไทย	นายนัด สังข์จีน	65 ม.1 ต.นาท่อม อ.เมือง

8. โรงสีท่าโพธิ์	นายสมบุญ โรจนรัตน์	106/1 ม.12 ต.ควนมะพร้าว อ.เมือง
9. โรงสีบุญพัฒนา	นายอุดม คำเจริญ	34 ม.3 ต.ลำปำ อ.เมือง
10. โรงสีวังสิน	นายฐานะ สุวรรณเทพ	103 ม.9 ต.ควนขนุน อ.ควนขนุน
11. โรงสีโชคประคอง	นายประคอง ไชยรักษ์	257 ม.2 ต.ตำนาค อ.เมือง
12. โรงสีพัฒนาสุวรรณ	นายบุญเขียน พัฒนาพงศ์	83 ม.12 ต.ควนมะพร้าว อ.เมือง
13. โรงสีพัทลุงธัญญกิจ	นาย (หาชื่อไม่ได้)	7 ม. 10 ต.ไชยบุรี อ.เมือง
- (เดิมเป็นโรงสีไฟ ตั้งเมื่อ พ.ศ.2522 ราวปี พ.ศ.2536 หยุดกิจการ เพิ่งจะเปลี่ยนเป็นโรงสีระบบไฟฟ้าและเริ่มกิจการใหม่เมื่อ พ.ศ.2543)

14. โรงสีโลกประคอง
15. โรงสีอำนวยการโชค
16. โรงสีธัญมิตร
17. โรงสีพัฒนธัญญกิจ
18. โรงสีสานนท์
19. โรงสีไฟแสงเจริญ (ตั้งอยู่ใน อ.เมืองพัทลุง เปิดกิจการหลังสงครามใหม่ ๆ แต่ประสบปัญหาการเงิน ปิดกิจการเมื่อปี พ.ศ.2522)

โรงสีในอำเภอเมืองพัทลุง²⁵

1. โรงสีกว๋องฟุก 廣發

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 90/1-2 ถนนอภัยบริรักษ์ อำเภอเมือง พัทลุง (ใกล้โรงพยาบาลปิยะรักษ์)

ประวัติความเป็นมา

ผู้ก่อตั้งคือนายกว๋องฟุก แซ่กวาย ตั้งในราวปี พ.ศ.2490 โรงเดิมตั้งอยู่ใกล้สถานีรถไฟพัทลุง ใช้เครื่องจักรดีเซล มีกำลังการผลิต สัปดาห์ละประมาณ 10-12 เกวียนข้าวเปลือก ทำถึงปี พ.ศ.2500 ได้ย้ายมาตั้งในที่ใหม่ซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบันในขณะเดียวกันก็ได้เปลี่ยนเครื่องสีเป็นระบบเครื่องจักรไอน้ำ สัปดาห์ละ 11-12 เกวียนข้าวเปลือก แล้วได้ปรับปรุงกำลังการผลิตมาตลอด ในระยะหลังบริเวณใกล้กับโรงสีมีบ้านที่อยู่อาศัยรวมทั้งโรงพยาบาลเกิดขึ้นและถูกรังเรียนเรื่องเขมาของโรงสีไปรบกวน เมื่อถูกรบเร้าหลายครั้งนายนำชัย กฤดาตระกูล ซึ่งเป็นบุตรนายกว๋องฟุกผู้รับช่วงกิจการต่อจากบิดาได้เปลี่ยนระบบเครื่องสีมาเป็นระบบเครื่องจักรดีเซลในปี พ.ศ. 2533 และได้ปรับเปลี่ยนใช้ระบบไฟฟ้ากับเครื่องจักรบางส่วน หลังจากเปลี่ยนเป็นระบบเครื่องจักรดีเซลแล้ว จึงได้ทราบบทเรียนจากการเปรียบเทียบทั้ง 2 ระบบว่า ระบบเครื่องจักร

ไอน้ำมีข้อเสียที่มีความยุ่งยากในการใช้ ตัวเครื่องจักรกลก็เสียง่าย ต้องพึ่งช่างซ่อมช่างกลึงอยู่ตลอดเวลา ค่าใช้จ่ายในการซ่อมแต่ละครั้งก็สูง บางครั้งต้องพึ่งช่างเอ็นจิเนียจากกรุงเทพฯ หากหม้อน้ำเสีย รั่วหรือรั่ว ต้องใช้เวลานานในการซ่อมเสียเวลาการทำงานไปหลายวัน และยังมีปัญหาในเรื่องเขม่าควันที่รบกวนชาวบ้านรอบข้าง มีข้อดีอยู่สถานเดียวคือ ไม่ต้องจ่ายค่าเชื้อเพลิง ส่วนระบบเครื่องจักรดีเซลนั้นมีความยุ่งยากในการใช้น้อยกว่าระบบเครื่องจักรไอน้ำมาก การเปิดและปิดเครื่องทำได้ง่ายกว่ามาก สภาพแวดล้อมก็ดีกว่า สะอาดกว่ามาก แม้จะต้องจ่ายค่าน้ำมันดีเซล แต่เมื่อคิดหักลบกันแล้ว ยังดีกว่าการใช้ระบบเครื่องจักรไอน้ำมาก

ในระยะที่มีโรงสีขนาดเล็กเกิดขึ้นมากมาย จนทำให้โรงสีใหญ่หลายโรงต้องปิดตัวเองไปเนื่องจากถูกแย่งซื้อข้าวเปลือก แต่โรงสีกว่องฟุคก็ยังยืนหยัดอยู่ได้ เนื่องจากมีลูกค้าตลาดปิดที่ติดต่อซื้อขายกันมานานอยู่ที่ชายแดน ลูกค้าเหล่านี้กลับให้ราคาซื้อที่ดีกว่าราคาตลาดปกติ เช่นที่พัทลุงราคาข้าวเปลือกกระสอบละ 500 บาท แต่ลูกค้าที่ชายแดนให้ราคากระสอบละ 550 บาท ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะทางโรงสีกว่องฟุคจะให้บริการในเรื่องปริมาณสินค้าจะไม่ขาดแคลนและส่งให้รวดเร็ว โดยระยะนั้นต้องส่งทางรถไฟ เป็นระยะที่มีกฎเกณฑ์ห้ามขนข้าวข้ามเขต จะขนได้ต้องได้รับอนุญาตการขนเท่านั้น เพราะฉะนั้นผู้ที่ทำการค้าได้ในสมัยนั้นจึงต้องรู้เท่าทันและปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ได้ เมื่อขายข้าวได้ราคาดีกว่าโรงสีอื่น ๆ โรงสีกว่องฟุคก็สามารถรับซื้อข้าวเปลือกในราคาที่สูงกว่าธรรมดาในตลาดได้ ทำให้โรงสีไม่ขาดแคลนวัตถุดิบเช่นโรงสีอื่น ๆ และในปี พ.ศ.2518 เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในหลายจังหวัดภาคใต้ตอนบน เป็นสาเหตุให้โรงสีขนาดกลางขนาดเล็กหลายโรงได้รับความเสียหาย บางโรงต้องหยุดกิจการไปแต่โรงสีกว่องฟุคตั้งอยู่ในที่ดอนน้ำท่วมไม่ถึงจึงไม่เสียหายเลย ท่วมกลางมรสุมที่เกิดขึ้นหลายระลอกที่เกิดกับการค้าข้าว โรงสีนี้ได้ฟันฝ่าผ่านพ้นวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ไปได้จนถึงปัจจุบัน

แต่อย่างก็ตามมีแนวโน้มว่า กิจการโรงสีจะหยุดในยุคของนายนำชัย กฤดาตระกูล เมื่อท่านชราภาพลง เนื่องจากบุตรไม่รักในอาชีพนี้ แต่ได้ยึดอาชีพอื่นอยู่ ไม่ยอมสานต่อกิจการโรงสี

2. โรงสีพิชประเสริฐ (โรงสีกว่องเหียบโฮ) 廣益和

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ตรงข้ามโรงพยาบาลปิยะรักษ์ในปัจจุบัน ในเขตอำเภอเมือง พัทลุง (ใกล้กับโรงสีกว่องฟุค)

ประวัติความเป็นมา

นายกว่องฟอง แซ่ก้วย ชาวจีนกวางตุ้ง เป็นพี่ชายของนายกว่องฟุคผู้ก่อตั้งโรงสีไฟกว่องฟุค ตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ.2474 เดิมนายกว่องฟองเป็นเอ็นจิเนียอยู่ในโรงสีไฟเยียนหิ้น เมื่อโรงสีไฟเยียนหิ้นเลิกกิจการ นายกว่องฟองก็ได้มาตั้งโรงสีของตนเอง มีกำลังการผลิต สีข้าวสาร

ได้วันละประมาณ 125 กระสอบ (1 ตูบก็รถไฟ) ในระยะหลัง เนื่องจากบุตรที่รับสืบทอดกิจการ
ต่อจากนายกว่องฟองไม่มีความสามารถในการบริหาร ทำให้ขาดทุนมากจนต้องหยุดกิจการในปี
พ.ศ.2526

3. โรงสีไฟเยียนหัน 仁興

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นโรงพยาบาลปิยะรักษ์ในปัจจุบัน ในเขตอำเภอเมือง พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

นายบันดินหล้า ชาวจีนฮกเกี้ยน มาจากมาเลเซีย เป็นผู้ตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ.2467 ตั้ง
ขึ้นเกือบจะพร้อมกันกับโรงสีของนายบันดินหล้าเองที่ปากแพรกในเขตอำเภอเชียรใหญ่ นครศรี-
ธรรมราชและที่อำเภอเมือง สงขลา (ภายหลังเปลี่ยนเป็นโรงสีทองมี) เป็นโรงสีที่เก่าที่สุดในพัทลุง
มีนายกว่องฟองเป็นเอ็นจิเนียร์ บันดินหล้าเป็นสมาชิกหน่วยกู้ชาติของจีนก๊กมินตั๋งคนหนึ่ง ท่าน
ยังได้ซื้อที่ดินในพัทลุงและได้รับบริจาคสร้างเป็นสุสานจีนในพัทลุง ซึ่งปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้
หลุมศพของท่านก็อยู่ในสุสานนี้ด้วย ท่านเสียชีวิตเนื่องจากถูกงูกัดในปี พ.ศ.2474 หลังจากนั้น
ไม่กี่ปี โรงสีก็ถูกสยามกัมมาจลยึดพร้อมกับการหยุดกิจการที่สงขลาและปากแพรก ซึ่งอยู่ที่
ปากพนัง ที่ดินโรงสี (ตัวโรงสีถูกรื้อไป) ถูกขายทอดตลาดให้กับนายเยียนหัน ชาวจีนฮกเกี้ยน
ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 นายเยียนหันได้สร้างโรงสีไฟขึ้นใหม่ เสร็จในราวปี พ.ศ.2486 โรง
สีนี้ไม่ได้เข้าในโครงการของบริษัทชาวไทยฯ และได้ขอลิสิทธิ์จากฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งนายสถานี
รถไฟส่งข้าวไปขายยังชายแดนด้วย ทำมาจนถึงราวปี พ.ศ.2522 จึงหยุดกิจการ

4. โรงสีไฟน้ำฮง (อภัยพานิชย์) 廣興

ที่ตั้ง : ตั้งอยู่ใกล้ทะเลสาบลำปำ อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง

ประวัติความเป็นมา : นายกึกกฤษ ขาวจีนฮกเกี้ยนเป็นผู้ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2492
ตัวท่านเองได้บริหารโรงสีมาได้เพียง 10 กว่าปี ก็เสียชีวิตด้วยอุบัติเหตุรถยนต์ ภรรยาซื้อตึกเด็กเฮง
เป็นผู้ดำเนินการต่อมา เดิมนายกึกกฤษเองได้ตั้งโรงสีไฟบ้านต้นโดน ซึ่งตั้งอยู่ที่ตำบลนาโพธิ์
อำเภอเขาชัยสน เมื่อก่อนสงครามโลกมาแล้ว ในสมัยสงครามโลกโรงสีต้นโดนก็ไม่ได้เข้าโครงการ
ของบริษัทชาวไทยฯ หลังสงครามจึงได้มาตั้งโรงสีน้ำฮงขึ้นใหม่ ส่วนโรงสีบ้านต้นโดนก็ให้ญาติ
ทำต่อและได้ดำเนินการกิจการมาจนถึงปัจจุบัน โรงสีไฟน้ำฮงมีกำลังการผลิตข้าวได้ประมาณวันละ
90 กระสอบข้าวสาร มีคนงาน 10 กว่าคน ข้าวที่ซื้อมาจากพื้นที่ต่าง ๆ ในพัทลุงเอง และมา
จากกระโน็ด ตะเครียะ หัวไทร มาทางเรือ โรงสีนี้มีเรือของตนเองเป็นเรือใบ ต่อมาก็เป็นเรือติด
เครื่องยนต์ดีเซลหมุนช้าหลายลำ

5. โรงสีไฟเด็กหลิ 德利

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตำบลท่าป็นหล้า อำเภอเมืองพัทลุง

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือนายบำรุง ลิมชัยพุกฤษ เป็นโรงสีตั้งขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และในปี พ.ศ. 2484 ในปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ยึดกิจการ โดยคนบริษัทเข้าไปดำเนินการทุกอย่าง จนถึงปี พ.ศ. 2489 บริษัทข้าวไทยฯ ถูกยกเลิกพร้อมกับการคืนกิจการให้กับเจ้าของเดิม แต่เจ้าของเดิมก็มีพื้นกิจการขึ้นมา

6. โรงสีไฟอกจัน 益進

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่หลังสถานีรถไฟพัทลุง

ประวัติความเป็นมา

ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2467 ในบางปี ข้าวที่พัทลุงมีไม่พอสี ต้องมาซื้อข้าวที่ปากพนัง โดยผ่านนายหน้า เลิกกิจการในปี พ.ศ. 2489 เนื่องจากถูกบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ควบคุม เมื่อบริษัทข้าวไทยฯ ถูกยกเลิกและต้องคืนกิจการให้กับเจ้าของเดิม แต่เจ้าของเดิมก็ได้พื้นกิจการขึ้นมาแต่อย่างใด

โรงสีในบ้านปากคลอง อำเภอควนขนุน²⁶

โรงสีไฟในตลาดปากคลองนั้น ล้วนตั้งใกล้สถานีรถไฟ เพราะต้องอาศัยการขนส่งทางรถไฟ

1. โรงสีไฟมิตรบำรุง

ที่ตั้ง

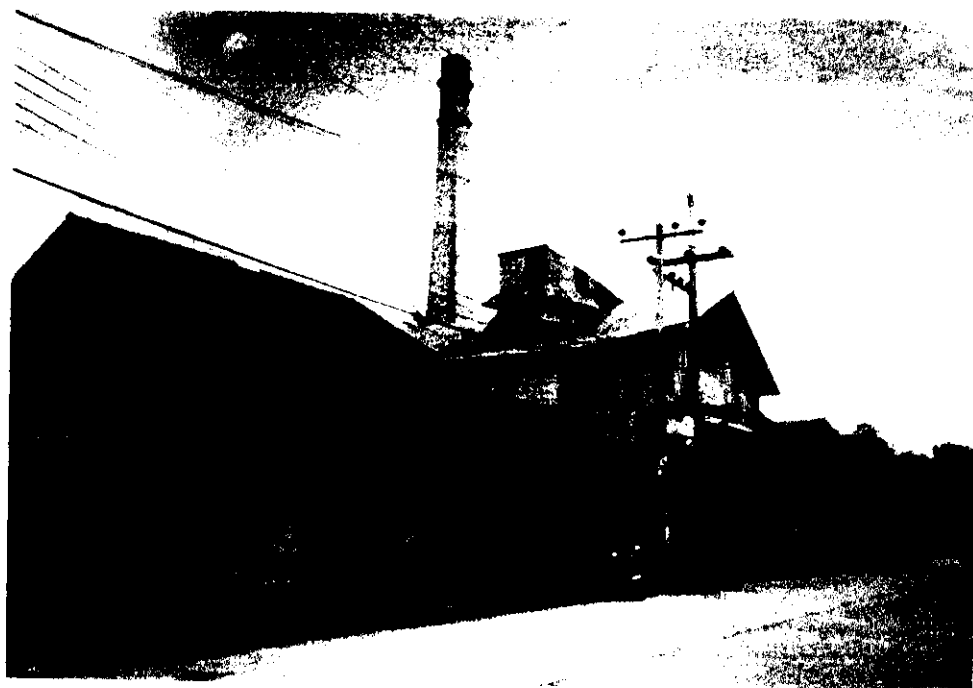
ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 38 ตลาดปากคลอง อำเภอควนขนุน พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

บิดาของนายเสริมศักดิ์ ศิริพงษ์

ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2500 ในระยะเริ่มเปิดกิจการ เครื่องสีข้าวยังใช้ระบบเครื่องยนต์ดีเซล แต่ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 ได้เปลี่ยนเป็นเครื่องจักรไอน้ำและใช้ติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน เป็นโรงสีไฟที่ยังคงเหลืออยู่ในภาคใต้ มีกำลังการผลิตหากสีตลอด 24 ชั่วโมง สามารถสีได้ประมาณ

20 เกวียนข้าวเปลือก การเปิดเครื่อง (หากหยุดมาหลายวัน) ต้องใช้เวลาต้มน้ำในหม้อต้มให้เดือดประมาณ 12 ชั่วโมง แต่หากมีการเดินอยู่ทุกวันโดยปิดลาไฟในตอนเย็น ใช้เวลาต้มน้ำในตอนเช้าประมาณ 1 ชั่วโมง ก็เดินเครื่องได้ การดูแลเครื่องนายเสริมศักดิ์เป็นผู้ดำเนินการเอง ส่วนระบบไฟ ซึ่งมีงานเดิมเชื่อไฟ ควบคุมแรงดันน้ำ อัดเติมน้ำมันจาระบีเครื่องกลต่าง ๆ เชื้อชี้เถ่าออกจากเตา ต้องมีคนดูแลตลอดเวลาโดยเฉพาะ 1 คน หากมีการซ่อมใหญ่หรือตรวจบำรุงปีละครั้ง ต้องจ้างช่างเอ็นจีเนียจากกรุงเทพฯ ข้าวเปลือกซื้อผ่านนายหน้าและคนกลางจากอำเภอระโนดเป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้าวสารจะขายไปยังจังหวัดยะลา สุโขทัย-โกสุมพิสัย ขายในท้องถิ่นบ้างเป็นบางส่วน แรงงานของโรงสีมีเพียง 10 กว่าคน เกือบทั้งหมดจ้างเป็นรายวัน เป็นแรงงานคนท้องถิ่นและมาจากภาคอีสาน 1 ครอบครัว

2. โรงสีไฟเจริญผล

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง อำเภอควนขนุน พัทลุง อยู่ใกล้กับโรงสีไฟมิตรบำรุง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีที่มีหุ้นส่วนหลายคน ตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่นานนัก มีกำลังการผลิตได้ข้าวสารวันละประมาณ 120 กระสอบ หยุดกิจการเมื่อ ปี พ.ศ.2526 สาเหตุที่หยุดก็เพราะขาดทุนจากการรับซื้อข้าวเปลือกเพื่อขายให้กับ อ.ต.ก. ในปี พ.ศ.2523 ทางรัฐบาลมีนโยบายรับซื้อข้าวพุงราคาจากชาวนา โดยการให้ อ.ต.ก. คัดเลือกโรงสีบางโรงสีให้เป็นผู้รับซื้อข้าวในราคาพุงจากชาวนา ในจำนวนนี้มีโรงสีเจริญผลรวมอยู่ด้วย (ทุกโรงในตลาดปากคลองจะเข้าร่วมโครงการ) โรงสีได้ซื้อข้าวไว้จำนวนหนึ่งและได้รับเงินจาก อ.ต.ก. เป็นบางส่วนและข้าวทั้งหมดยัง

เก็บอยู่ในโรงสี ในปี พ.ศ.2524 เกิดอุทกภัยทำให้น้ำท่วมทั่วตลาดปากคลอง ข้าวเปลือกทั้งสองจำนวนถูกน้ำท่วมเสียหายมาก จากราคา 400 กว่าบาท สามารถขายได้เพียง 200 กว่าบาท และข้าวจำนวนที่ซื้อไว้ทีหลังยังไม่ได้รับเงินจาก อ.ต.ก. และก็ไม่ได้รับการชดเชยจากรัฐบาล ทำให้โรงสีทุกโรง รวมทั้งโรงสีไฟเจริญผลขาดทุนเป็นเงินไม่น้อย จนต้องหยุดกิจการไป

ภาพที่ 21 โรงสีไฟเจริญผล ตั้งอยู่ใกล้กับโรงสีไฟมิตรบำรุง ปัจจุบันหยุดกิจการไปแล้ว

3. โรงสีจิตติถาวร (ทรงหลี่)

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง ไม่ไกลจากสถานีมากนัก ในอำเภอควนขนุน พัทลุง
ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกันโรงสีเจริญผล ผู้ตั้งชื่อนายโสภา จิตติถาวร มีกำลังผลิตในระดับเดียวกับโรงสีไฟเจริญผล หยุดกิจการเมื่อปี พ.ศ.2527 สาเหตุการหยุด ก็เนื่องจากขาดทุนจากเหตุการณ์ในปี พ.ศ.2524 ในทำนองเดียวกับที่เกิดกับโรงสีเจริญผล

ภาพที่ 22 โรงสีไฟจิตติถาวร (ทรงหลี่) ตั้งอยู่ใกล้สถานีรถไฟปากคลอง ปัจจุบันหยุดกิจการแล้ว

4. โรงสีกิตติผล

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง ในอำเภอกวนขนุน พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับโรงสีไฟเจริญผลและโรงสีจิตติถาวรและมีกำลังการผลิตในระดับเดียวกัน นายณรงค์ ตันตียนนท์ เป็นผู้ตั้ง หยุดกิจการในปี พ.ศ.2526 สาเหตุการหยุดก็เนื่องจากขาดทุนจากเหตุการณ์ในปี พ.ศ.2524 ในทำนองเดียวกับที่เกิดกับโรงสีเจริญผล

5. โรงสีวิเศษกุล

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง ใกล้กับโรงสีจิตติถาวร (ทรงหลี่) อำเภอกวนขนุน พัทลุง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีที่ตั้งขึ้นในรุ่นราวคราวเดียวกับโรงสีมิตรบำรุง มีกำลังการผลิตในระดับเดียวกับโรงสีกิตติถาวรและโรงสีกิตติผล นายปรารภ วิเศษกุล เป็นผู้ตั้งขึ้น หยุดกิจการเมื่อ พ.ศ.2540

ภาพที่ 23 โรงสีไฟวิเศษกุล อยู่ใกล้กับโรงสีทรงหลี่ ปัจจุบันหยุดกิจการแล้ว

6. โรงสีชาวนากิจ

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ในตลาดปากคลอง ใกล้กับสถานีรถไฟปากคลอง

ประวัติความเป็นมา

เป็นโรงสีไฟที่เก่าที่สุดของปากคลอง ตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย นายแฉล้ม มงคล เป็นผู้ตั้ง หยุดกิจการเมื่อปี พ.ศ.2508-9 สาเหตุที่หยุดก็เนื่องนายแฉล้ม

โรงสีในจังหวัดสงขลา

โรงสีไฟในอำเภอเมืองสงขลา²⁷

โรงสีที่ตั้ง อยู่ในเขตอำเภอเมืองสงขลาชนิดโรงสีไฟ เท่าที่มีประวัติอยู่ มี 7 โรง ดังนี้

1. โรงสีหลวงอุดม-ยุค 1, โรงสีลิ้มซุ่นหงวน-ยุค 2, โรงสีบันดินหล้า- ยุค 3, โรง
สีทองมี-ยุค 4-5

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา อีกด้านหนึ่งติดอยู่กับถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง
จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

เดิมหลวงอุดมซึ่งรับราชการอยู่ในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้ลาออกจากราชการ มาตั้งโรงสีไฟเป็น
แห่งแรกในสงขลา แต่จะเป็นปีใดนั้น ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด คาดว่าตั้งหลังปี พ.ศ. 2448 ไป
แล้ว เพราะในปีนี้ปรากฏหลักฐานว่า ได้มีคนหนึ่งเป็นผู้เปิดกิจการโรงสีไฟที่ปากพนัง ซึ่งเป็นโรงแรก
ในภาคใต้ ในราวก่อนปี พ.ศ. 2464 เล็กน้อยหลวงอุดมเสียชีวิตเนื่องจากอุบัติเหตุภายในโรงสีของ
ท่าน ในขณะที่เดินตรวจดูการทำงานในโรงสี หางผ้าโยงกระเบนถูกสายสะพานวงล้อดึงและตัว
ท่านถูกเครื่องจักรหนีบเสียชีวิตทันที เมื่อสิ้นท่านในปี พ.ศ. 2462 โรงสีก็ถูกขายให้กับลิ้มซุ่นหงวน
พ่อค้าที่สำคัญคนหนึ่งของคนนครศรีธรรมราช ปี พ.ศ. 2462 ลิ้มซุ่นหงวนล้มละลายจากกิจการฟอก
หนังที่กรุงเทพฯ ในปี พ.ศ. 2466 ขายกิจการโรงสีให้กับบันดินหล้า พ่อค้าจีนฮกเกี้ยนชาวสิงคโปร์ที่
เข้ามาทำธุรกิจหลายกิจการในภาคใต้ของไทย แต่ต่อมาในปี พ.ศ.2474 บันดินหล้าก็เกิดล้ม
ละลายเนื่องกิจการค้าอื่น ได้ขายกิจการโรงสีให้กับนายลิ้มเทียมสัวพ่อค้าเดินเรือชาวสิงคโปร์ (เดิน
เรือค้าขายระหว่างสงขลา-สิงคโปร์-ชวา) ได้ตั้งชื่อโรงสีเสียใหม่ว่า โรงสี ThongMee (ตัวหนังสือ
ภาษาจีน) อ่านออกเสียงว่า “ทองมี” คนท้องถิ่นเรียกกันว่าโรงสีทองมี) นายลิ้มเทียมสัวทำโรงสีอยู่
ในระยะสั้น ในปี พ.ศ. 2481 นายบุญช่วย บุญาค ซึ่งขณะนั้นทำงานอยู่ที่สิงคโปร์ ได้มาซื้อกิจการ
โรงสีนี้ และยังคงใช้ชื่อว่าโรงสีไฟทองมี ในระหว่างปี พ.ศ. 2481-2484 กิจการโรงสีดีมาก แต่
ระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 นายบุญช่วยและครอบครัวต้องหนีญี่ปุ่นไปอยู่ที่อื่น สงครามยุติจึง
ได้กลับมาเริ่มกิจการกันใหม่ จนถึงปี พ.ศ. 2491-2 ไม่สามารถซื้อข้าวเปลือกมาสีได้ จึงต้องยุติ
กิจการสีข้าวเปลี่ยนเป็นโกดังให้เช่าเก็บสินค้ายางพารากับข้าวสารขององค์การคลังสินค้า (โดยมี
สหกรณ์จังหวัดเป็นผู้ถือหุ้นแต่ในนาม) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 จนถึงปีพ.ศ. 2496 องค์การนี้ถูกยกเลิก
ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา นายบุญช่วยก็มีได้เกี่ยวข้องกับการค้าข้าวอีกเลย

โรงสีนี้ มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 170-180 เกวียน เป็นโรงสีที่ใหญ่ที่สุดใน
สงขลา ข้าวเปลือกจะซื้อมาจากหัวไทร เขียวใหญ่ ชะอวด บางแก้ว (พัทลุง) ระโนด ข้าวสารจะส่งไป
ขายยังสิงคโปร์โดยทางเรือ และส่งไปขายยังเมืองต่าง ๆ ในภาคใต้โดยทางรถไฟ (ขนส่งผู้สมภาระ
ที่สถานีรถไฟสงขลา)

ภาพที่ 24 โรงสีทองมี ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ที่เห็นปล่องสั้นกว่าดีดออกไปนั้น เป็นโรงสีหับโหนด
(โรงสีแดง) ภาพนี้ถ่ายเมื่อ พ.ศ. 2479 คัดลำนภาพจากหนังสือ สมุดภาพสงขลา มหาวิทยาลัยราชภัฏ

2. โรงสีไฟหับโหนด และ ~~โรงสีแดง~~ โรงสีแดง

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา อยู่ใกล้
กับโรงสีทองมี

ประวัติความเป็นมา

โรงสีนี้รู้จักกันในนาม "โรงสีแดง" ที่ได้ชื่อนี้ก็เพราะตัวเรือนโรงสีทาสีแดงทั้งหลัง ผู้ตั้ง
โรงสี คือ ขุนราชกิจการี ตั้งขึ้นในราวปีพ.ศ. 2454 ในระยะเริ่มตั้งยังเป็นโรงสีที่ใช้แรงงานคน
ข้อมมือ ต่อมาสมัยที่บุตรชาย คือ นายสุชาติ รัตนประภา เป็นผู้รับสืบทอดกิจการ ได้เปลี่ยนมาเป็น
โรงสีไฟ โดยสั่งซื้อเครื่องจักรไอน้ำจากบริษัทฮอร์เนียว จำกัด มาแก้ไขและดัดแปลงติดตั้ง โดยใช้
ปล่องเหล็ก ปล่องก่อด้วยอิฐที่เห็นอยู่ในปัจจุบันนั้นไม่ได้ใช้งาน โรงสีนี้มีกำลังการผลิต สีข้าว
เปลือกได้วันละประมาณ 40-50 เกวียน ข้าวเปลือกที่ซื้อสี จะมาจากหัวไทรและระโนด จะส่งข้าว
ไปขายจังหวัดต่าง ๆ ทางใต้ด้วยทางรถไฟ และมีบ้างที่ได้ส่งไปขายสิงคโปร์และหัวเมืองมลายู
ต่าง ๆ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ต้องหยุดกิจการ นายสุชาติพร้อมด้วยครอบครัวต้องอพยพ
หนีสงครามไปอยู่ที่อื่น เมื่อสงครามยุติจึงได้กลับมาเปิดโรงสีทำงานต่อ ทำจนถึงปี พ.ศ. 2492 จึง
ได้หยุดกิจการสีข้าว ได้หันไปเป็นผู้รับซื้อข้าวสารจากโรงสีขนาดเล็ก ส่งไปขายยังจังหวัดต่าง ๆ ใน

ภาคใต้อยู่อีกหลายปีจึงได้นั้นไปประกอบกิจการอื่น

3. โรงสีหกลึงเหล้า 成興

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ถนนนครใน ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา ปัจจุบันอยู่ใกล้กับโรงแรมเลออินน์

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งชื่อ นายจินดา อุดมอักษร (จ่างจิ้น) ตั้งก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกำลังผลิตประมาณ 25 เกวียนข้าวเปลือกต่อวัน ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็หยุดกิจการเช่นเดียวกับโรงสีอื่น ๆ ในสงขลา หลังสงครามจึงกลับมาเปิดโรงสีและดำเนินธุรกิจมาจนถึงปี พ.ศ. 2490 ก็หยุดกิจการ

4. โรงสีขุนฮวดเหลียง 順發良

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ใกล้กับโรงสีหกลึงเหล้า

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งชื่อ นายกลิม ตั้งก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แต่ตั้งหลังโรงสีแดง ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 เจ้าของโรงสีก็ต้องหนีสงครามไปอยู่ที่อื่น หลังสงครามจึงได้ดำเนินการต่อ มีกำลังการผลิตวันละประมาณ 15-16 เกวียนข้าวเปลือก เนื่องจากเป็นคนชื่อ จึงถูกลูกน้องโกงกิน จนในที่สุดก็ต้องเลิกกิจการในปี พ.ศ. 2496 ระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน นายขุนฮวดเหลียงก็ได้ตั้งโรงสีไฟที่ระโนดอีกแห่งหนึ่ง คือ โรงสีน้ำไทยหลี เมื่อหยุดกิจการโรงสีที่สงขลา นายขุนฮวดเหลียงก็ได้มาดำเนินการต่อที่ระโนด

5. โรงสีนครพาณิชย์

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ใกล้กับโรงสีขุนฮวดเหลียง

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน ต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นขุนนคร ตั้งโรงสีในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ในระยะที่ใกล้เคียงกับการตั้งโรงสีขุนฮวดเหลียง หยุดกิจการในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ในระหว่างสงครามได้ทำธุรกิจกับทหารญี่ปุ่นด้วย โรงสีนี้มีกำลังผลิตเพียงวันละ 14-15 เกวียน

6. โรงสีวัดไทยน้ำ

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ห่างออกไปจากโรงสีนครพานิชย์ไม่มากนัก

ประวัติความเป็นมา

ไม่ทราบชื่อผู้ตั้ง ตั้งในระยะเดียวกับโรงสีขุนสวดเหลียงและโรงสีนครพานิชย์ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ต้องหยุดกิจการเช่นเดียวกับโรงอื่น ๆ หลังสงครามจึงกลับมาทำใหม่ เลิกกิจการในปีพ.ศ. 2495

7. โรงสีคุณเต็บ

ที่ตั้ง

ตั้งอยู่ใกล้วัดแหลมทราย อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งเป็นนายทุนมาจากกรุงเทพฯ ตั้งก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีกำลังการผลิตวันละ 14-15 เกวียนข้าวเปลือก ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ต้องหยุดกิจการเช่นเดียวกับโรงสีอื่น ๆ ในสงขลา แล้วกลับมาดำเนินธุรกิจต่อเมื่อสงครามยุติ หยุดกิจการเมื่อ พ.ศ. 2492

โรงสีทั้ง 7 โรงที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองสงขลาข้างต้นนี้ล้วนเป็นโรงสีชนิดโรงสีไฟ สามารถสรุปเรื่องราวของโรงสีไฟในสงขลาได้ดังนี้

1. ยกเว้นโรงสีทองมีและโรงสีหีบให้หัน ซึ่งตั้งขึ้นในสมัยต้นรัชกาลที่ 6 ทุกโรงล้วนตั้งขึ้นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่นานนัก และต่างมีกำลังการผลิตที่ใกล้เคียงกันคือ สามารถผลิตได้วันละประมาณ 15 เกวียนข้าวเปลือก

2. ทุกโรงหยุดกิจการในระหว่างเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 สาเหตุเพราะต่างกลัวญี่ปุ่นจะยึดกิจการหรือไม่ก็กลัวว่าจะถูกทำงานฟรีให้กับญี่ปุ่น ในระหว่างสงครามเรือที่ทอดสมออยู่ในบริเวณทะเลสาบใกล้ตัวเมืองสงขลาถูกเครื่องบินพันธมิตรทิ้งระเบิดและยิงกราดหลายครั้ง ยิ่งทำให้ไม่มีใครกล้านำข้าวเข้ามาขายในเมืองสงขลา และหากเปิดกิจการในระยะนั้นก็ยิ่งเป็นเป้าหมายที่จะถูกโจมตีได้ เพราะบริเวณนี้ล้วนถูกทหารญี่ปุ่นยึดเป็นที่ตั้งกองบัญชาการ เช่นโรงสีและบ้านของเจ้าของโรงสีแดง ต่างกับปากพนังที่ทหารญี่ปุ่นไม่มีใครมารบกวนมากนัก จึงไม่ค่อยเป็นเป้าถูกโจมตีเช่นที่เกิดขึ้นในสงขลา

3. ในแถบบริเวณใกล้เคียงตัวเมืองสงขลา ไม่มีการปลูกข้าวกันเลย ข้าวเปลือกที่ป้อนโรง

สีส่วนมาจากทุ่งระโนดและหัวไทร และเมื่อเกิดปัญหาการขาดแคลนข้าวเปลือกมาสีในราวปีพ.ศ. 2491-2 ก็หยุดกิจการกันเกือบทั้งหมด แต่บางโรงก็หันไปค้าข้าวสารต่อไปอีกระยะหนึ่ง และเมื่อโรงสีเก่าหยุดหมดไปก็ไม่มีใหม่เกิดขึ้นในตัวเมืองจังหวัดสงขลา แต่กลับไปเกิดขึ้นที่อำเภอ ระโนดแทน

โรงสีในระโนด²⁸

1. โรงสีนาไทยหลี 喻 泰 利

ที่ตั้ง

ริมฝั่งคลองแดน ตลาดระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

ผู้ตั้งคือ นายขุนฮวดเหลียง เป็นชาวจีนแต่จิว ตั้งโรงสีไฟที่สงขลาอีกโรงหนึ่ง ทั้งสองโรงตั้ง เกือบจะพร้อมกันในสมัยก่อนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ไม่นานนักโรงที่ระโนดนี้ เริ่มต้นจากโรงสี ขนาดเล็ก ใช้เครื่องยนต์แบบเผาหัวเพื่อจุดระเบิดใช้น้ำมันดีเซลหมุนซ้ำ (น้ำมันขี้ได้) ต่อมาเปลี่ยน เป็นโรงสีไฟ มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 16-17 เกวียน หากทำตลอดทั้งวันจะได้ ประมาณ 25 เกวียนข้าวเปลือก ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็หลบภัยสงครามที่สงขลาแต่ไม่ หยุดที่ระโนดเป็นโรงสีที่มีกำลังการผลิตมากโรงหนึ่ง เมื่อโรงสีที่สงขลาหยุดกิจการ นายขุนฮวด เหลียงก็มาบริหารที่โรงสีระโนดอย่างเต็มที่ เนื่องจากท่านเป็นคนชื่อ จึงถูกหลงจู้และพนักงานของ ท่านโกงกินอยู่เนื่อง ๆ และในระยะหลัง เนื่องจากอยู่ในวัยชรา จึงให้ลูกหลานบริหารแทน แต่ กิจการก็ซบเซาลงเป็นลำดับ ในปีพ.ศ. 2506 ได้หยุดกิจการเครื่องสีแบบเครื่องจักรไอน้ำ เปลี่ยน เป็นเครื่องยนต์ที่มีกำลังการผลิตที่เล็กลง แต่ในปีพ.ศ. 2508 ก็หยุดกิจการโรงสีโดยสิ้นเชิง

2. โรงสีชกขุนอิน 示 順 興

ที่ตั้ง

ริมฝั่งคลองแดนในตลาดระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

นายเต้ แซ่ฉั่ว ชาวจีนฮกเกี้ยนเป็นผู้เปิดกิจการในปีพ.ศ. 2475 เมื่อนายเต้เสียชีวิต นาง ฉิด ซึ่งเป็นภรรยาก็ดำเนินการต่อมา และคนท้องถิ่นรู้จักโรงสีนี้ในนาม “โรงสีป่าฉิด” มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 16-17 เกวียน ถ้าทำกันตลอด 24 ชั่วโมง จะได้ประมาณ 25 เกวียนข้าว เปลือก ในระยะหลังได้ให้นุตรชายชื่อนายชูเตียน เสาวภาค เป็นผู้สืบกิจการต่อ และหลังสุดได้ให้ นุตรเขยชื่อนายฮกโบ๊เป็นผู้นำดำเนินการ แต่ทำกิจการขาดทุน ในปี พ.ศ. 2496 จึงต้องหยุด ดำเนินการ

3. โรงสีแก้งหวด 經發

ที่ตั้ง

ริมคลองแดน ในตลาดระโนด อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

ประวัติความเป็นมา

นายวุฒิ ฉัตรศิริ เดิมเป็นพ่อค้าคนกลางที่ซื้อข้าวเปลือกในทุ่งระโนด หั่วไทรส่งให้โรงสีแดงที่สงขลา ในราวปี พ.ศ. 2490 ได้ตั้งโรงสีไฟของตนเองโดยซื้อข้าวเปลือกที่ระโนด ดำเนินธุรกิจมาจนถึงปี พ.ศ. 2510 จึงหยุดกิจการ สาเหตุที่หยุดเนื่องมีข้าวเปลือกน้อย ไม่คุ้มกับการลงทุน โรงสีนี้มีการผลิตข้าวเปลือกได้วันละ 15 เกวียน

โรงสีที่ตั้งอยู่ในระโนด ล้วนซื้อข้าวเปลือกจากพ่อค้าคนกลางที่รวบรวมข้าวเปลือกจากชาวนาในระโนดและหั่วไทรซึ่งเป็นถิ่นที่มีการปลูกข้าวกว้างใหญ่แหล่งหนึ่ง ไม่ค่อยไปกว้าพื้นที่ในเชียรใหญ่และปากพนัง พ่อค้าคนกลางในถิ่นนี้บางครั้งก็ส่งข้าวเปลือกไปขายที่พัทลุงและปากพนังด้วย แต่ส่วนใหญ่ก็ส่งขายโรงสีที่ระโนด ชาวนาในแถบนี้มีพื้นที่ในการทำนาขนาดเล็ก แต่ละรายทำนาได้ไม่มากนัก จึงไม่สะดวกที่จะนำข้าวไปขายให้โรงสีโดยตรง ต้องขายให้พ่อค้าคนกลาง โรงสีก็ต้องพึ่งพ่อค้าคนกลางเป็นอย่างมาก คราวใดที่พ่อค้าคนกลางหันไปส่งข้าวเปลือกขายที่ปากพนังหรือพัทลุง เนื่องจากได้ราคาดีกว่า โรงสีในสงขลา (ในสมัยที่โรงสีที่สงขลายังมีอยู่) และที่ระโนดก็จะถูกกระทบทันที ยิ่งเมื่อพ่อค้าคนกลางที่เคยส่งข้าวเปลือกให้กับโรงสีซึ่งเป็นลูกค้าเจ้าประจำกัน หันไปเปิดกิจการโรงสีขึ้นเอง เช่นกรณีของนายวุฒิ ฉัตรศิริ เปิดโรงสีแก้งหวดที่ระโนดในปี พ.ศ.2490 ไม่เพียงแต่โรงสีในสงขลาจะถูกกระทบจากพ่อค้าคนกลางรายนี้เท่านั้น พ่อค้าคนกลางรายอื่น ๆ ก็จะถูกดึงไปด้วย เพราะแทนที่จะส่งไปสงขลาซึ่งตั้งอยู่ไกลออกไปพ่อค้าคนกลางจะส่งให้กับโรงสีในระโนดเพราะสะดวกและได้ราคาไม่ต่างกันมากนัก โรงสีที่สงขลาจึงขาดแคลนข้าวเปลือกจนต้องหยุดกิจการไปในที่สุดและหยุดเกือบจะพร้อมกันทั้งหมด เหตุการณ์ในทำนองเดียวกันนี้ก็กลับมาเกิดกับโรงสีในระโนดเองด้วย กล่าวคือ พ่อค้าคนสำคัญในระโนดและหั่วไทรหลายรายต่างก็เปิดกิจการโรงสีขนาดกลางที่ใช้เครื่องยนต์เป็นของตนเองขึ้น เช่นกรณีของนายเพียร ช่างคงทอง ซึ่งเดิมเป็นพ่อค้าคนกลางที่สำคัญคนหนึ่งในหั่วไทร ได้เปิดโรงสีเครื่องยนต์ที่บางใหญ่ เขตต่อแดนระหว่างระโนดกับหั่วไทรในปี พ.ศ. 2498 และพ่อค้าคนกลางไม่ทราบชื่อเปิดกิจการโรงสีเครื่องยนต์ขนาดกลางที่ทำเช่น ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอระโนด และพ่อค้าคนกลางรายย่อยอีกหลายรายที่เปิดโรงสีขนาดกลางขนาดเล็กใช้เครื่องยนต์ระบบโยกที่เกิดขึ้นมากมายในระยะหลังปี พ.ศ. 2498 เล็กน้อย ทำให้โรงสีในระโนดขาดแคลนข้าวเปลือกจนตั้งอยู่ไม่ได้ โดยเฉพาะโรงสีไฟต่างหยุดกิจการกันหมด

ในปี พ.ศ. 2490 ปรากฏมีเครื่องสีข้าวใช้เครื่องยนต์ระบบโยกขนาดเล็กทำสำเร็จรูปจาก

ต่างประเทศเข้ามาจำหน่าย ในระยะแรกยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก จนในปีพ.ศ. 2492 ในกรุงเทพฯ มีผู้ผลิตเครื่องสีข้าวสารสำเร็จรูปขึ้น และได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลโดยผ่านกระทรวงเกษตร และกระทรวงอุตสาหกรรมส่งเสริมการขายไปทั่วประเทศ ในภาคใต้นั้นเครื่องสีข้าวชนิดนี้ในระยะแรกยังไม่ค่อยนิยมกันมากนัก หลังจากที่เครื่องสีข้าวสำเร็จรูปชนิดนี้ที่ส่งมาจากกรุงเทพฯ ออกขายได้ไม่นาน ก็มีผู้คิดค้นและตั้งโรงงานผลิตขายขึ้นบ้าง และได้รับความนิยมกันตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา เครื่องสีข้าวที่ได้พัฒนาดังแต่ปี พ.ศ. 2498 เป็นต้นมานั้นมี 2 แบบ คือ แบบระบบโยกและแบบระบบหวิด แบบหวิดจะเกิดขึ้นหลังแบบระบบโยก และแบบโยก (ขนาดเล็ก) ก็ถูกระบบหวิดแย่งตลาดไปอีกทีหนึ่ง กล่าวกันว่าในช่วงปีพ.ศ. 2502-2512 ทุกหมู่บ้านในอำเภอระโนดและอำเภอหัวไทร จะมีเครื่องสีทั้ง 2 แบบนี้ไม่น้อยกว่าหมู่บ้านละ 6 เครื่อง ในอำเภอระโนดแห่งเดียวรวมกันแล้วมีไม่น้อยกว่า 200 เครื่อง เนื่องจากมีเครื่องสีอยู่มากมายในหมู่บ้านนี้เองที่ทำให้โรงสีไฟและโรงสีที่ใช้เครื่องยนต์ขนาดกลางที่พ่อค้าคนกลางตั้งขึ้น ต่างต้องหยุดกิจการไปจนหมด ที่คงเหลืออยู่ในปัจจุบันนั้น ล้วนเป็นโรงสีที่พัฒนาขึ้นมาจากโรงสีขนาดเล็กที่ตั้งขึ้นทีหลัง นับตั้งแต่พ.ศ. 2518 ปีที่เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ในนครศรีธรรมราช พัทลุงและระโนด โรงสีขนาดกลางและขนาดเล็กที่ใช้เครื่องยนต์ในระบบโยกและระบบหวิด ไม่เพิ่มจำนวนขึ้นเลย เนื่องจากการทำนาล้มสลายเสียหายจากอุทกภัยกันมาก โรงสีขนาดเล็กกลางก็ได้รับความเสียหายมาก ชาวนาต่างหันไปประกอบอาชีพอื่นเพื่อเอาตัวรอดและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเสียเป็นส่วนใหญ่ ที่ทำกันบ้างก็ทำเพื่อให้กินกันในครอบครัวเท่านั้น ในยุคนี้ การทำนาเพื่อเลี้ยงชีพนั้นมีอยู่น้อยเต็มที โรงสีขนาดเล็กที่มีอยู่ก็สูญไปด้วย คงเหลืออยู่เพียงไม่กี่โรงเท่านั้น ที่ยังยืนหยัดอยู่จนถึงสมัยที่มีระบบชลประทานน้ำจัดเกิดขึ้นอำเภอระโนดในปี พ.ศ.2524 ทำให้มีการทำนาเพิ่มเป็นลำดับ แต่อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ.2536 ก็มีโรงสีขนาดกลางที่พัฒนามาจากขนาดเล็กเพียง 5 โรงเท่านั้น ปัจจุบันโรงสีในอำเภอระโนดมีเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว มีถึง 27 โรง และบางโรงก็มีเครื่องอบไล่ความชื้นด้วย เนื่องจากปัจจุบันการปลูกข้าวได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม จากอดีตปลูกได้ปีละครั้งมาเป็นปลูกได้ปีละ 2-3 ครั้ง พันธุ์ข้าวที่ปลูกก็มีคุณลักษณะที่ต่างกัน วิธีการเก็บเกี่ยวและเก็บสต็อกข้าวก็ต่างกัน โรงสีในอำเภอระโนดส่วนใหญ่จึงต้องสร้างเครื่องอบข้าวไว้ด้วย สิ่งที่โรงสีต่าง ๆ ในระโนดประสบในปัจจุบันซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ก็คือ ปัญหาแรงงาน เนื่องจากแรงงานท้องถิ่นต่างไปทำงานในภาคอื่น ๆ ที่มีรายได้ดีกว่ากันหมด แรงงานท้องถิ่นจึงขาดแคลนมาก ในช่วงปี พ.ศ. 2539-2542 โรงสีทุกโรงในอำเภอระโนดจึงแก้ปัญหาด้วยการนำแรงงานพม่าชาวกระเหรี่ยงมาทดแทน ซึ่งจะกลายเป็นปัญหาใหญ่ที่เรื้อรังต่อไปในอนาคต ไม่ว่าแรงงานต่างชาติจะถูกผลักดันออกไปหรือไม่ก็ตาม

จากกรณีที่เกิดในอำเภอระโนด เป็นเหตุการณ์ที่คล้ายกับที่เกิดขึ้นในปากพนัง หัวไทร

และเชี่ยวชาญ โดยเฉพาะในเรื่องสาเหตุการหยุดกิจการของโรงสีประเภทต่าง ๆ ซึ่งเหตุการณ์เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน และมีสาเหตุที่คล้าย ๆ กัน การเกิดชลประทานน้ำจืดส่งผลให้สามารถทำนาได้ปีละหลายครั้งในพื้นที่ที่กว้างขวาง ทำให้ผลผลิตทางด้านเกษตรเพิ่มขึ้นอย่างมาก เหตุการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นในระโนดน่าจะเป็นตัวอย่างที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในนครศรีธรรมราชเช่นกัน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหา จึงควรที่จะนำมาวางแผนป้องกันและรองรับไว้ล่วงหน้า เพราะผลกระทบและปัญหาที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่นครศรีธรรมราชนั้น จะมีขนาดใหญ่และมากกว่าที่เกิดขึ้นในระโนดหลายเท่า

ปัจจุบันระโนดมีโรงสีอยู่ทั้งหมด 26 โรง ในจำนวนนี้ตั้งอยู่ในบ้านผักกูด ตำบลบ้านใหม่ ถึง 14 โรง โรงสีระโนดเครื่องสีล้วนมีกำลังการผลิตสูงกว่า 40 แรงม้าขึ้นไปทั้งสิ้น และส่วนใหญ่ก็มีเครื่องอบไล่ความชื้นข้าวเปลือก และทุกโรงร่วมกับผู้ค้าข้าวในอำเภอรวมตัวกันตั้งเป็นชมรมโรงสีและผู้ค้าข้าวระโนด ชมรมรวมกันได้ค่อนข้างเข้มแข็ง มีการแลกเปลี่ยนความรู้ข่าวสารกันร่วมรับรู้ คิดและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน เช่น ปัญหาแรงงาน เนื่องจากแรงงานท้องถิ่นค่อนข้างหายากและมีค่าแรงสูง เพราะใกล้ถิ่นเลี้ยงกุ้งกุลาดำซึ่งเป็นแหล่งที่จ้างแรงงานสูงกว่า งานก็สบายกว่าโรงสี ทุกโรงในระโนดจึงจ้างแรงงานจากพม่าโดยเฉพาะชาวกะเหรี่ยง และเมื่อรัฐบาลมีนโยบายผลักดันแรงงานต่างชาติดูแลนอกประเทศ จึงเป็นปัญหาเฉพาะหน้าร่วมกันของโรงสีในระโนดที่ไม่สามารถหาทดแทนได้ในทันที ชมรมโรงสีจึงมีบทบาทในการต่อรองกับรัฐบาลผ่อนผันเลื่อนเวลาในการผลักดันแรงงานต่างชาติดูแลออกไปในปี พ.ศ.2541-2542

ชมรมโรงสีและผู้ค้าข้าวอำเภอระโนดมีดังนี้

ชื่อโรงสี	ชื่อเจ้าของกิจการ	ที่อยู่
1. โรงสีกิจอนวัณณ์	นายสุพจน์ สุทธิโมกข์	41/1 หมู่ 2 ตำบลคลองแดน
2. โรงสีชื่นพาณิชย์	นายชื่น สวัสดิ์รักษา	173/2 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่
3. โรงสีแก้ว	นางวัลลภา จันทโรตติ	40 หมู่ 7 ตำบลท่าบอน
4. โรงสีรองกองการค้า	นางประไพ เรืองรอง	77/2 หมู่ 2 ตำบลเครียะ
5. โรงสีทิพย์พาณิชย์	นายสมปอง พานิช	154/1 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่ (บ้านผักกูด)
6. โรงสีข้าว	นายสิทธิโชค ภักดีสนาม	46/1 หมู่ 3 ตำบลคลองแดน
7. โรงสีโชคดี	นายเฉลิม แป้นทอง	59 หมู่ 8 ตำบลท่าบอน
8. โรงสีประยูรพงศ์พาณิชย์	นายจำรัส ประยูรพงศ์	155 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่
9. โรงสีข้าวสุจริตพาณิชย์	นายสมบุญ อาษาสุจริต	51/1 หมู่ 5 ตำบลบ้านใหม่

10. โรงสีข้าวมิตรบำรุง	นายจำเริญ พ่วงพี	8611 หมู่ 7 ตำบลบ้านใหม่
11. โรงสีข้าวเจริญพร	นายเจริญ เกิดทิพย์	31/1 หมู่ 4 ตำบลคลองแดน
12. โรงสีข้าวพิทสุวรรณ	นายหาญ จันทรสุวรรณ	200/1 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่
13. โรงสีข้าวอำนาจ	นายอำนาจ เพื่อนเกื้อ	94/1 หมู่ 1 ตำบลบ้านใหม่
14. โรงสีข้าวทวนทอง	นายสุคนธ์ ทวนทอง	196 หมู่ 8 ตำบลบ้านใหม่
15. โรงสีไทยรุ่งเรือง	นางชม ชำนาญเวชกิจ	45/1 หมู่ 6 ตำบลระโนด
16. โรงสีศิริชัย	นายพงศ์เทพ อินทวงศ์	226/2 หมู่ 6 ตำบลระโนด
17. โรงสีข้าว	นายสมศักดิ์ จันทวงศ์	30/1 หมู่ 2 ตำบลบ้านขาว
18. โรงสีข้าว	นายอดุล พ่วงพี	96/1 หมู่ 4 ตำบลบ้านใหม่
19. โรงสีเรืองรองการค้า	นายชุ่น เรืองรอง	18/1 หมู่ 5 ตำบลบ้านใหม่
20. โรงสีข้าว	นายปรีชา เทพนิม	205/1 หมู่ 6 ตำบลระโนด
21. โรงสีข้าว	นายทรงยุทธ โอมาก	228/1 หมู่ 9 ตำบลบ้านใหม่
22. โรงสีชาติโชคชัย	นายสุชาติ เล่งชู	220 หมู่ 9 ตำบลบ้านใหม่
23. โรงสีโชคดีสมนึก	นายเจริญ แซ่ด่าน	99/1 หมู่ 3 ตำบลระโนด
24. โรงสีปลายคลอง	นายพีระอนันต์ ดุคสุขาแก้ว	150 หมู่ 3 ตำบลคลองแดน
25. โรงสีแสงดีปทุมกิจ	นางยุภา มากเอียด	75/1 หมู่ 3 ตำบลท่าบอน
26. โรงสีข้าว	นายแปลก เมืองจันทร์	107 หมู่ 4 ตำบลบ้านใหม่
27. ไพจิตรการเกษตร	นายนพพร ไพจิตร	205/1 หมู่ 6 ตำบลระโนด
28. จรัสพาณิชย์	นายจรัส แป้นทอง	470/1 หมู่ 4 ตำบลระโนด

บริษัทข้าวไทยปักซีโต้ จำกัด และ โรงสีไฟบริษัทข้าวไทยปักซีโต้ จำกัด

ในระหว่างที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้นในยุโรป และญี่ปุ่นเริ่มที่จะรุกรานจีนอยู่นั้น เป็นช่วงสมัยที่ผันแอกแปลก หลวงพิบูลย์สงครามเป็นนายกรัฐมนตรีของไทย รัฐบาลในขณะนั้นไม่เพียงใช้นโยบายการเมืองแบบชาตินิยม ยังใช้นโยบายนิยมทางเศรษฐกิจควบคู่กันไปด้วย รัฐบาลคงตระหนักแล้วว่า ไทยคงหนีไม่พ้นที่จะต้องพัวพันหรือไมก็ต้องกระทบกับผลของสงครามอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยง การเกิดสงครามในจีนในปี พ.ศ. 2481 ทำให้ชาวจีนในประเทศไทยเริ่มมีปฏิกิริยาต่อต้านญี่ปุ่นรวมทั้งการไม่ค้ากับญี่ปุ่นด้วย รัฐบาลผันแอกแปลกมีความคิดที่จะลดบทบาทของชาวต่างชาติที่กุมเศรษฐกิจของไทยอยู่แล้ว โดยเฉพาะในเรื่องข้าวที่จะเป็นสินค้าปัจจัยที่สำคัญต่อสถานการณ์ของโลกในขณะนั้น และรัฐบาลก็มีท่าทีที่จำต้องเข้าด้วยกับญี่ปุ่น โดยถูกญี่ปุ่นกดดันให้ต้องส่งข้าวให้

ในชั้นแรกรัฐบาลซึ่งมีพระบรมมณฑลปัญญา เป็นอธิบดีกรมพาณิชย์อยู่ในขณะนั้น ได้พยายามเกลี้ยกล่อมพ่อค้าข้าวและโรงสีซึ่งล้วนเป็นคนจีนขายข้าวให้กับรัฐบาลเพื่อส่งขายให้กับญี่ปุ่น แต่ก็ไม่มีใครกล้าขายให้และร่วมมือด้วย เพราะเกรงพวกสมาคมลับที่ต่อต้านญี่ปุ่นทำร้ายเอา จึงเป็นเหตุให้รัฐบาลซึ่งมีความคิดในเรื่อง “ไทยนิยม” (ลัทธิส่งเสริมให้คนไทยทำการค้าเพื่อพัฒนาการของตนเองและประเทศชาติ) ได้ตั้งบริษัทข้าวสยาม จำกัด ขึ้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2481 ด้วยทุนจดทะเบียน 500,000 บาท โดยมีพระยาเฉลิมอากาศ เป็นประธาน มี พ.อ.หลวงเสรีเรงฤทธิ์ และนายวานิช ปานะนนท์ เป็นต้น เป็นกรรมการ ส่วนผู้จัดการทั่วไป ได้แก่ หม่าเลียบคุณ บริษัทยังได้เช่าโรงสี จันทสิงห์ ของท่านเป็นที่ทำการสีข้าว และเปิดทำการในวันแรกเมื่อ 9 ธันวาคม 2481 และในภายหลังก็ได้ซื้อกิจการโรงสีของหม่าเลียบคุณเป็นของบริษัทอีก 2 โรง เป็นโรงสีข้าวรุ่นแรก โรงสีไฟจินเส็งนั้นมีการผลิตข้าวเปลือกได้วันละ 500 เกวียน เป็นโรงสีขนาดใหญ่ตั้งอยู่ที่ราชบุรณะ เขตบางปะกอก อีกโรงหนึ่งชื่อ โรงสีไฟจินเส็งจัน มีการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 250 เกวียน ตั้งอยู่ใกล้กับโรงแรก โรงที่ 3 ชื่อ โรงสีไฟเอ็งเด็กหลี มีการผลิตข้าวเปลือกได้วันละ 80 เกวียน ตั้งอยู่ริมคลองดาวคอง พร้อมกับการตั้งบริษัทข้าวสยาม จำกัด รัฐบาลได้ออกกฤษฎีกาให้โรงสีทุกโรงในราชอาณาจักร ต้องให้บริษัทข้าวสยาม จำกัด เข้าซึ่งในขณะนั้นทั่วราชอาณาจักรทางบริษัทได้เช่าถึง 50 โรง และในภายหลังได้ซื้อและตั้งขึ้นเอง รวมแล้วมีถึง 29 โรง (บริษัทเลือกเช่าแต่โรงสีขนาดใหญ่และเป็นโรงสีไฟเท่านั้น) ในปี พ.ศ. 2482 ทางบริษัทได้เปลี่ยนชื่อเป็น บริษัทข้าวไทย จำกัด พร้อมกันนั้นก็ได้เพิ่มทุนจดทะเบียนอีก 2 ครั้ง คือ 1,000,000 บาท แล้วเพิ่มเป็น 1,500,000 บาท ในวันที่ 21 พฤศจิกายน 2482 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาในเล่ม 56 หน้า 2641 ลงวันที่ 4 ธันวาคม 2482 เดิมบริษัทข้าวสยาม จำกัด ขึ้นอยู่กับกรมพาณิชย์ กระทรวงเศรษฐกิจ เมื่อเปลี่ยนมาเป็นบริษัทข้าวไทย จำกัด ก็ได้โอนมาขึ้นอยู่กับการกระทรวงการคลัง และย้ายไปอยู่ ณ ที่ทำการใหม่ที่บ้านเลขที่ 778 ถนนปากคลองสาร ตำบลยานนาวา อำเภอยานนาวา พระนคร และในขณะเดียวกันก็ได้เปิดสาขาสำนักงานของบริษัททั่วทั้ง 4 ภาค²⁹

สาขาของบริษัทข้าวไทย จำกัดที่มาเปิดในภาคใต้ นั้น ได้ตั้งชื่อว่า บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ตั้งอยู่ที่ 068 ถนนขนายน้ำ ตำบลปากพนัง อำเภอปากพนัง (ปากพนังฝั่งตะวันออก) นครศรีธรรมราช โรงสีไฟในกลุ่มปากพนังที่ทางบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด เช่านั้น มีทั้งหมด 14 โรง ได้แก่

1. โรงสีไฟเอี่ยมเส็ง
2. โรงสีไฟเอี้ยะหลี
3. โรงสีไฟเอี้ยะเชียง

4. โรงสีไฟกิมโจนเส็ง
5. โรงสีไฟกงฮั่ว
6. โรงสีไฟทองเชียงเฮง
7. โรงสีไฟหยิกเส็งจัน
8. โรงสีไฟบริษัทกอบกาญจน์ จำกัด (โรงสีไฟแม่ครู)
9. โรงสีไฟง่วนไถ่
10. โรงสีไฟไทยพวงษ์
11. โรงสีไฟสระเกษ
12. โรงสีไฟแสงไทย
13. โรงสีไฟล่วนเอ็งเชียง
14. โรงสีไฟสุยฮอง

ในจำนวนนี้ มีโรงสีไฟที่ 5 คือโรงสีไฟกงฮั่วไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับทางบริษัท และในปี พ.ศ.2488 โรงสีนี้ก็ได้อพยพกิจการด้วยสาเหตุกิจการขาดทุน

ลำดับที่ชาวบ้านในท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะเรียกชื่อโรงสีเป็นเลขลำดับ เช่น เรียกโรงสีไฟหยิกเส็งจันว่า โรงสี 7 นั้น ก็เกิดจากการลำดับหมายเลขโรงสีที่บริษัทข้าวไทยปักชำได้ จำกัด เข้าอยู่และลำดับไว้ตามบัญชีของบริษัทนั่นเอง³⁰

ในปี พ.ศ.2484 ซึ่งเป็นปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นบุกไทยในเดือนธันวาคม ทันทที่ที่ไทยอยู่ในภาวะสงคราม บริษัทข้าวไทยปักชำได้อาศัยอำนาจของรัฐบาลเข้ายึดโรงสีไฟที่มีอยู่ในภาคได้อีกหลายโรง ได้แก่โรงสีที่ตั้งอยู่ในอำเภอนางรองและในจังหวัดพัทลุง ได้แก่

อำเภอนางรอง	- โรงสีไฟหนองชะ
บ้านพานพอง อำเภอนางรอง	- โรงสีไฟเทียมก๊ และ โรงสีไฟเค็งหงวน
พัทลุง	- โรงสีไฟเต็กหลี่ และ โรงสีไฟอีกจัน

และอีก 2 โรงที่ตั้งอยู่ที่บ้านหนองหวาย และที่บ้านมะลวน ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี³¹ ผลของการตั้งบริษัทข้าวไทย ซึ่งรัฐบาลเป็นผู้อยู่เบื้องหลัง นายสมบุญ ฝัฒพันธ์ ซึ่งเป็นผู้ที่เคยร่วมงานกับบริษัทนี้มาแล้ว ได้ให้ความเห็นว่า

1. การส่งข้าวออกไปขายต่างประเทศ สามารถทำได้เป็นเอกภาพขึ้น เนื่องจากสามารถรวบรวมข้าวจากทั่วประเทศไทย

2. เดิมการส่งข้าวออกไปขายยังฮ่องกง สิงคโปร์ มลายู อินโดนีเซีย และหมู่เกาะต่าง ๆ ในทะเลใต้ อยู่ในมือของบริษัทต่างชาติ เช่น บริษัท อีสเอเชียติก จำกัด บริษัทเอ็งโกไทย จำกัด บริษัท บอเนียว จำกัด ก็จะถูกตัดสิทธิไปหมด แต่รัฐบาลมิได้ตัดสิทธิชาวจีนที่ได้โอน

สัญชาติเป็นคนไทย และได้จดทะเบียนการค้าโรงสีที่มีคนสัญชาติไทยเป็นเจ้าของ

3. เพียงหกเดือนหลังจากที่ได้ตั้งบริษัทข้าวไทย จำกัด ขึ้น เนื่องจากบริษัทได้ทุ่มทุนรับซื้อข้าวสารจากโรงสีต่าง ๆ และยังรับซื้อข้าวเปลือกโดยตรงจากชาวนาด้วยในราคาที่สูงกว่าพ่อค้าเอกชนรับซื้อ ทำให้ข้าวเปลือกในตลาดมีราคาสูงถึงเกวียนละ 50 บาท ซึ่งเป็นผลต่อชาวนาโดยตรง³²

การขนส่งข้าวของบริษัทข้าวไทย จำกัดในขณะนั้น นายวานิช ปานะนนท์ ซึ่งเป็นกรรมการผู้ก่อตั้งบริษัทผู้หนึ่ง เป็นผู้มียบทบาทในการเช่าเรือจากกองทัพเรือ ขนข้าวจากโรงสีต่าง ๆ ไปส่งเรือกลไฟเดินสมุทรขนาดใหญ่ที่เกาะสีชัง เพื่อส่งต่อไปยังต่างประเทศในช่วงระหว่างการตั้งบริษัทข้าวไทย จำกัด (พ.ศ.2481 - 2489) รวมทั้งการขนส่งข้าวสารจากสาขาต่างจังหวัดอีก 4 สาขาไปส่งที่เกาะสีชังด้วยจุดใหญ่ที่ส่งไปขายต่างประเทศก็ได้แก่ ฮองกง สิงคโปร์ ญีปุ่น เป็นต้น ซึ่งเป็นจุดที่ญี่ปุ่นได้ยึดครองไว้แล้ว ส่วนในนครศรีธรรมราช นายหยอง แซ่อึ้ง (นายยุทธ อิศระไพบุลย์) ซึ่งเป็นลูกเลี้ยงของนายกิมปี้ ชนะบุรี เจ้าของโรงสี 4 ได้รับการสนับสนุนจากหลวงเกรียงศักดิ์พิชิต นายทหารชั้นผู้ใหญ่ในขณะนั้นเป็นผู้รับเหมาในการขนส่งข้าวสารให้แก่บริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด³³ โดยมีหน้าที่รวบรวมข้าวจากโรงสีต่าง ๆ ที่บริษัทฯ เข้าไปส่งเรือเดินสมุทรที่จอดอยู่ที่ปากคลองปากพูน และบางครั้งก็ส่งไปขาย (ในนามของบริษัทฯ ให้กับหน่วยกองทัพทหารญี่ปุ่นที่ยึดครองและตั้งอยู่ในส่วนต่าง ๆ ในภาคใต้ เช่น ที่นครศรีธรรมราชตั้งอยู่ที่มณฑลทหารบกที่ 5 บ้านท่าแพ อำเภอเมืองนครศรีธรรมราช ที่อำเภอเมืองสงขลา อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี ปัตตานี และประจวบคีรีขันธ์ และหน่วยต่าง ๆ ในมลายูและสิงคโปร์

กิจการค้าข้าวของบริษัทข้าวไทย จำกัดทั่วทุกภาคของไทย แม้ว่าจะมีการร่ำไถลกันมาก แต่ก็ดำเนินไปด้วยดีและมีกำไรมาก โดยเฉพาะในช่วงที่อยู่ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ในต้นปี พ.ศ.2489 ทางบริษัทฯ ก็ได้ตั้งโรงสีไฟของตนเองขึ้นที่ริมคลองบางปี(คลองเล็ก ๆ สาขาของแม่น้ำปากพนัง ปัจจุบันอยู่หลังสำนักงานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง ยังคงมีปล่องโรงสีก่อด้วยอิฐหลงเหลืออยู่ให้เห็นเป็นอนุสรณ์) เป็นโรงสีขนาดใหญ่ที่มีกำลังการผลิตสีข้าวเปลือกได้วันละ 150-200 เกวียน มีโรงเก็บข้าวถึง 9 ห้อง ชาวบ้านในท้องถิ่นเรียกโรงสีนี้ว่า "โรงสีบริษัทฯ" บ้าง เรียก "โรงสี 9 ห้อง" บ้าง ในระยะแรก กิจการของโรงสีนี้ดีมาก เนื่องจากมีเงินทุนมาก และให้ราคาในการรับซื้อดีกว่า โรงสีอื่น ๆ ประกอบกับการทำนาในระยะนั้นได้ผลดี

ในปี พ.ศ.2489 ฝ่ายพันธมิตรที่เป็นฝ่ายชนะสงคราม ได้ฟ้องและกล่าวหาไทยว่า เข้าด้วยกับญี่ปุ่น และรัฐบาลไทยยังผูกขาดการค้าข้าว ซึ่งน่าที่จะให้เอกชนได้สิทธิในการค้าข้าวด้วย โดยเฉพาะกลุ่มบริษัทค้าข้าวของอังกฤษที่เคยค้าเมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกรัฐบาลตัดสิทธิและกีดกันด้วยการตั้งบริษัทข้าวไทย จำกัดผูกขาดค้าข้าว จึงได้เรียกร้องรัฐบาลเลิกการผูกขาด

รัฐบาลไทยในขณะนั้นซึ่งมี ปรีดี พนมยงค์ เป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ ได้แก้ปัญหาด้วยการยกเลิกบริษัทข้าวไทย จำกัด แต่ได้จัดรูปบริษัทเสียใหม่ โดยขายหุ้นของกิจการส่วนใหญ่ให้กับ สหกรณ์จังหวัดทั่วประเทศ ส่วนหนึ่งก็ขายให้กับเอกชน รัฐในนามขององค์การคลังสินค้า ในสังกัดกระทรวงเศรษฐกิจ ถือหุ้นเพียง 1% ในขณะเดียวกันก็ได้ร่างพระราชบัญญัติการค้าข้าว พุทธศักราช 2489 เพื่อควบคุมการค้าข้าว การค้าข้าวจึงเป็นอาชีพที่สงวนไว้สำหรับคนไทยโดยเฉพาะจนมาถึงปัจจุบัน (ชาวจีนต่างด้าว ก็ต้องโอนสัญชาติเป็นไทย)

สำหรับโรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัดที่ปากพนัง นับตั้งแต่ได้สร้างขึ้นมา ผู้จัดการของบริษัทล้วนมาจากส่วนกลาง ส่วนผู้จัดการคนสุดท้ายคือนายเสวก กนกวิจิตร เดิมเป็นชาวสุราษฎร์ธานี ได้เป็นผู้จัดการโรงสี 8 ในปี พ.ศ.2491 - 2493 และในปี พ.ศ.2493 ก็ได้เข้าไปเป็นผู้จัดการของโรงสีไฟนี้ในนามของสหกรณ์จังหวัดนครศรีธรรมราช โรงสีนี้ได้ดำเนินกิจการมาจนถึง ปี พ.ศ.2495 ประสบกับปัญหารอบด้าน โดยเฉพาะในขณะนี้ คนกลางที่เคยรวบรวมข้าวเปลือกจากชาวนามาขายให้ ต่างตั้งโรงสีแบบใช้เครื่องยนต์ขึ้นเอง แม้แต่ชาวนาที่ค่อนข้างจะมีฐานะอยู่บ้าง ก็ได้สร้างเครื่องสีขนาดเล็ก (เครื่องสีหีบและเครื่องสีโยกเล็ก) ขึ้นใช้เองและรับจ้างสีข้าวของชาวนาในหมู่บ้าน ทำให้ข้าวเปลือกที่เคยซื้อได้อย่างมากมาย ขาดหายไปอย่างหนักหน่วง โรงสีบริษัทฯเองก็ไม่ได้ปรับกลยุทธ์ของตนเองรับกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเช่นนั้น จึงต้องปิดตัวเองในปี พ.ศ. 2495³³

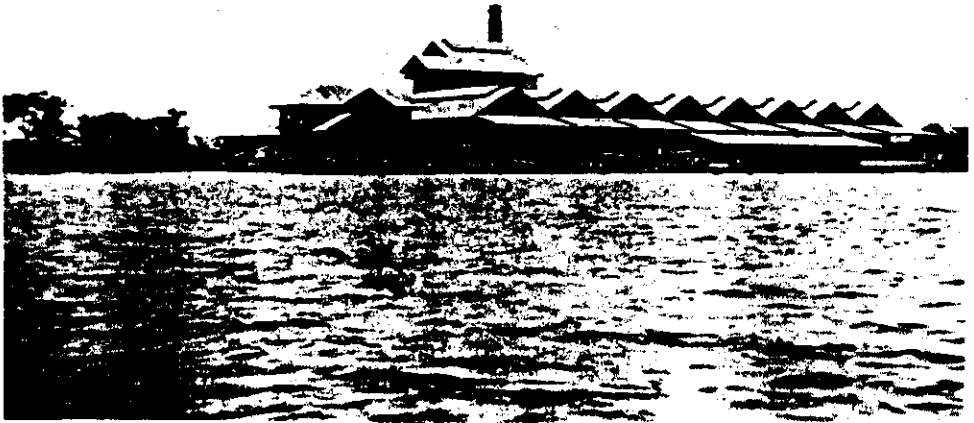
การที่รัฐบาลได้ตั้งบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ขึ้นที่อำเภอปากพนัง จังหวัดนครศรีธรรมราช ในช่วง พ.ศ. 2482 - 2489 นั้น สามารถประมวลเหตุการณ์และผลได้ดังนี้

ประการแรก หลักการที่รัฐบาลตั้งบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ขึ้น เพื่อควบคุมการค้าข้าวอันเป็นสินค้าปัจจัยที่มีความสำคัญต่อสถานการณ์ในขณะนั้น ได้กระทำอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับโอกาสแล้ว เพราะสามารถควบคุมและป้องกันการกักตุนสินค้าข้าว มิให้เกิดขาดแคลนขึ้นในประเทศ หรือจะเป็นประโยชน์ต่อคู่สงครามฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด ปรากฏว่าในระหว่างสงคราม การขาดแคลนข้าวเกิดขึ้นในบางที่เท่านั้น และเกิดขึ้นเพียงชั่วคราว รัฐได้ควบคุมการซื้อขายข้าวของโรงสีใหญ่ ๆ อย่างใกล้ชิดโดยผ่านทางบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ โดยมีพนักงานฝ่ายบัญชีของบริษัทฯ นั่งประจำอยู่ในโรงสีทุกโรง คอยทำหน้าที่ดูแลการซื้อขายข้าว จนโรงสีไม่สามารถฉวยโอกาสกักตุนและขึ้นราคาข้าวไปตามใจชอบหรือตามธรรมชาติของพ่อค้า และหากปล่อยให้ทำกันได้อย่างเสรีในขณะนั้น จะเป็นโอกาสทองของพ่อค้าที่จะทำกำไรได้อย่างงามด้วยการส่งไปขายยังต่างประเทศ ได้แก่มลายู สิงคโปร์ อินโดนีเซีย อันเป็นตลาดดั้งเดิมของพ่อค้าและโรงสีในนครศรีธรรมราช สงขลาและพัทลุงอยู่แล้ว ในขณะนั้นข้าวเป็นสินค้าที่กำลังขาดแคลนและมีราคาสูงมาก หากมิได้ควบคุมข้าวจะหายไปจากตลาดในท้องถิ่นและจะมีราคาสูงขึ้นมาก อันอาจจะ

ทำให้เกิดความเดือดร้อนเป็นทวีคูณ (ในขณะนั้นเครื่องอุปโภคและบริโภคหลายอย่างเกิดขาดแคลนขึ้นแล้ว แต่ข้าวไม่ขาดแคลน ในบางท้องที่ก็ขาดแคลนบ้าง แต่ไม่ถึงกับไม่มีกิน)

ประการที่สอง การที่รัฐออกกฎหมายบังคับเข้าโรงสีขนาดใหญ่ต่าง ๆ ในปากพนัง บางโรงสีก็ไม่ร่วมมือด้วย เช่น โรงสี 5 (โรงสีไฟฟ้าอ่าว) แต่รัฐก็มิได้ใช้อำนาจปิดกิจการโรงสีนี้เสียทีเดียว แต่โรงสีนี้ก็ต้องปิดกิจการเองในปี พ.ศ.2488 อาจจะเป็นไปได้ว่าเจ้าของโรงสีคือนายทองโต้ว เป็นพ่อค้าชาวจีนสำคัญคนหนึ่งในนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ.2489 ท่านได้รับเลือกเป็นนายกสมาคมพาณิชย์จีนนครศรีธรรมราช สมัยที่ 29 ติดต่อมาจนถึงสมัยที่ 31 และอีกสมัยหนึ่ง คือสมัยที่ 33 ต่อเนื่องมาถึงสมัยที่ 36 ได้มีส่วนสำคัญในการจัดการสุสานจีน จะเห็นได้ว่าท่านเป็นชาวจีนที่ชาตินิยมและแน่นอนจะต้องเป็นผู้ที่มีจิตใจต่อต้านญี่ปุ่น ซึ่งในระยะนั้น ข้าวของบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ส่วนใหญ่ก็ขายให้กับญี่ปุ่น แต่ในที่สุดก็ไม่สามารถทนกระแสทางการเมืองและการค้าที่ญี่ปุ่นและผู้ที่ไม่ฝักใฝ่ญี่ปุ่นมีอำนาจอยู่ ต้องหยุดกิจการไปในปี พ.ศ.2488 ก่อนที่จะยุติสงครามโลกเล็กน้อย³⁴ บางโรงสีก็ปล่อยให้บริษัทฯ เข้ากิจการไปตลอดแม้ว่าบริษัทฯ จะเปลี่ยนไป โดยเปลี่ยนให้สหกรณ์จังหวัดเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่แล้วก็ตาม ได้แก่โรงสีที่ 8 หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่าโรงสี แม่ครู เจ้าของกิจการคือคุณกอบกาญจน์ ชัยสงค์ ได้กลับไปอยู่บ้านเดิมที่สุราษฎร์ธานี ซึ่งที่นั่นก็มีโรงสีอยู่โรงหนึ่ง ตั้งอยู่ที่บ้านดอน (อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี) โรงสี 8 ที่ปากพนังได้ให้สหกรณ์จังหวัดสุราษฎร์ธานีเข้ากิจการต่อจนถึงปี พ.ศ.2496 จึงเลิกกิจการ ด้วยสาเหตุแพ้งัยเครื่องสีใหม่

ประการที่สาม หลังจากตั้งสำนักงานบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ที่ปากพนังและปฏิบัติการควบคุมโรงสีต่าง ๆ ในปากพนังแล้ว ในปี พ.ศ.2484 ซึ่งเป็นปีที่เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในเดือนธันวาคม เมื่ออยู่ในภาวะสงคราม บริษัทข้าวไทยฯ ก็อาศัยอำนาจรัฐเข้ายึดโรงสีที่บ้านทวนพอ อวาง บ้านหนองหงาย บ้านมะลวน และที่พัทลุง รวมแล้วไม่น้อยกว่า 7 โรง การยึดโรงสีในรอบหลังนี้ มีวิธีปฏิบัติการที่ต่างกัน กล่าวคือ ที่ปากพนังบริษัทได้บังคับเข้าโรงสีและมีพนักงานเพียงไม่กี่คนคุมสต็อกและการขายที่จะต้องขายให้กับบริษัทเท่านั้น แต่ที่เข้ายึดในระลอก 2 บริษัทยึดโรงสีไว้ดำเนินการเองทุกอย่าง เจ้าของโรงสีต้องออกไปอยู่ที่อื่นและไม่ได้รับสิ่งตอบแทนใด ๆ ในปี พ.ศ.2489 ทุกโรงได้รับคืนกิจการ ที่ปากพนังเจ้าของได้ฟื้นกิจการขึ้นมาใหม่เกือบทุกโรง แต่โรงสีที่ถูกยึดในระลอกหลัง เมื่อได้รับคืนกิจการแล้ว ไม่มีรายใดฟื้นกิจการเลย บางรายเปลี่ยนกิจการเป็นอย่างอื่นไป แต่บางรายปล่อยให้โรงสีร้าง ดังคล้ายจะฟ้องหรือประจานให้โลกรู้ เพราะการทำเช่นนี้เป็นการทำลายจิตใจกันไม่น้อย

ภาพที่ 25 โรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำปากพนัง ปัจจุบันเหลือแต่ปล่องโรงสีที่ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่หลังโกดังหังงานโครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังเป็นโรงสีไฟที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้ เป็นภาพที่ถ่ายในราวปี พ.ศ.2491

รูปแบบการจัดองค์กรพนักงานของโรงสี³⁵

การจัดองค์กรพนักงานของโรงสีนั้น มีระบบที่แบ่งงานกันอย่างแน่นอนและมีหน้าที่ที่ชัดเจนมาก เป็นแบบแผนที่เลียนแบบอย่างกันมาตั้งแต่เริ่มตั้งโรงสีโรงสีไฟโรงแรกที่ปากพนัง คือโรงสีเตาเล้งของไควยักหนึ่ง ที่ตั้งขึ้นในปี พ.ศ.2447 ตัวอย่างรูปแบบการจัดองค์กรพนักงานที่ยกมานี้ เป็นของโรงสีหยิกเล้งจัน (โรงสี 7) ในช่วงปี พ.ศ.2490 – 2500 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลยกเลิกบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้แล้ว พนักงานของโรงสีสามารถแยกออกเป็นกลุ่มตามหน้าที่ของงานได้ดังนี้

1. ผู้จัดการ
2. กลุ่มหน้าท่า
3. กลุ่มช่าง
4. กลุ่มผลิตข้าวสาร
5. กลุ่มบัญชีและการเงิน

ผู้จัดการ ตำแหน่งผู้จัดการจะเรียกว่า “หลงจู้” (เป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว) มีหน้าที่เปรียบเสมือนขุนพลของกองทัพ หน้าที่หลักคือตรวจสอบและตีราคาข้าวเปลือกที่มีผู้นำเข้ามาขาย คอบดูแลการทำงานของคณงาน ตรวจสอบตราความเรียบร้อยของขบวนการสีข้าว ตรวจสอบเช็คและสั่งการให้คณงานนำข้าวเปลือกที่สต็อกไว้เป็นไล่ต่าง ๆ ไปสี โดยกำหนดเป็นลำดับการสี การบรรจุสั่งการนำข้าวเปลือกที่ขึ้นออกตาก และจะเป็นผู้คอยแก้ปัญหาหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น

กลุ่มหน้าท่า ในฤดูที่มีผู้เอาข้าวเปลือกมาขายที่โรงสีกันมากนั้น นอกจากจะมีหลงจู้ที่ต้องอยู่ประจำที่หน้าท่าหรือบางแห่งเรียกว่าหน้าลาน ยังจะต้องมีคนงานกลุ่มหนึ่งที่ทำหน้าที่ซั่งข้าวเปลือกที่รับซื้อ ซึ่งโรงสีใหญ่จะมีถึง 2 ชุด เพราะต้องต้อนรับผู้ที่นำข้าวมาขายเป็นจำนวนมาก ในบางปีผู้นำข้าวมาขายต้องถึงกับสอดเงินให้กับคนซั่งข้าวให้ลัดคิวให้กันเลยทีเดียว (โรงสีที่เล็กหน่อยก็มีเพียงชุดเดียว หรือบางโรงหน้าที่ตรวจสอบข้าว ตีราคา และซั่งข้าว เป็นหน้าที่รวมอยู่กับหลงจู้คนเดียว) คนซั่งข้าวจะทำหน้าที่ซั่งข้าวเปลือกและต้องพยายามใช้กลอุบายด้วยความชำนาญซั่งข้าวให้ได้น้ำหนักน้อยกว่าความเป็นจริง ทำงานประสานกับคนงานยกข้าวจากซั่งส่งขึ้นป่าให้คนงาน (จับกัง-แปลว่าคนงานสารพัดหน้าที่) ขนเข้าไปเก็บยังโล่ต่อไป ในขณะเดียวกัน เมื่อซั่งเสร็จแล้วก็จะหยิบไม้ตีว (ไม้คะแนน) ซึ่งทำด้วยไม้ไผ่ปักไว้บนกระบุงข้าวปากบานหรือในสมัยหลังจะเป็นกระสอบป่าน ไม้ตีวนี้จะถูกเก็บขึ้นมา ใส่ลงไว้ในกระบุงรวมเฉพาะ คนงานจะนำข้าวเปลือกเทลงในโล่ที่แยกประเภทหรือชนิดของข้าวตามคำสั่งของคนซั่งหรือหลงจู้ จับกังในสมัยก่อนสงครามโลกที่ 2 และหลังสงครามใหม่ ๆ ทุกโรงสีล้วนเป็นชาวจีนทั้งสิ้น โรงสีที่เจ้าของเป็นจีนไหหลำ คนงานทุกกลุ่มทุกแผนกจะเป็นไหหลำ แต่โรงสีที่เจ้าของเป็นแต่จิ๋วและจีนฮกเกี้ยน คนงานอาจจะมีจีนภาษาต่าง ๆ ทุกภาษามผสมกันอยู่ ในระยะหลังสงครามหลายปีโรงสีต่าง ๆ จึงค่อยมีคนงานโดยเฉพาะจับกังเป็นคนไทยผสมเข้ามาบ้าง

คนซั่งที่มีประสบการณ์ทำงานมาหลายปี อาจจะได้รับยกกระดืบขึ้นเป็นคนตรวจสอบข้าวและตีราคาข้าวแทนหลงจู้ ซึ่งหน้าที่ตรวจสอบข้าวและตีราคาข้าวจะต้องมีอายุงานไม่น้อยกว่า 5 ปี

กลุ่มช่าง โรงสีนิยกลีงจั้น (โรงสี 7) มีหัวหน้าเอ็นจิเนีย เรียกกันว่า “เต่าซิว” (แปลว่ามีเอ็ก) เป็นเอ็นจิเนียใหญ่ที่ไม่ต้องอยู่ประจำโรงสี ชื่อนายเลียงจิว แซ่ไคว่ ส่วนช่างที่ต้องอยู่ประจำโรงสี เป็นเอ็นจิเนียร์อง เรียกว่า “ยี่ซิว” (มีอรอง) มีอยู่ 4 คน 2 คนมีหน้าที่ดูแลเครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ ได้แก่มือน้ำสตีม เครื่องสีข้าวนับตั้งแต่ส่วนปล่อยข้าว (นำข้าวเปลือกเข้าเครื่องสี) เครื่องขัดสี ตะแกรงร่อนแยกข้าว จนถึงส่วนที่ออกเป็นข้าวสารและรำ อีก 2 คนจะมีหน้าที่ดูไฟ คอยเติมเชื้อเพลิงซึ่งเป็นแกลบ เข้าเตาเผาเป็นระยะ และคอยเกลี่ยขี้เถ้าออกจากเตา ดูระดับน้ำของหม้อสตีมอยู่เสมอ หากมีการทำงานกันตลอด 24 ชั่วโมง ช่างที่อยู่ประจำก็ต้องพลัดเปลี่ยนเวรกัน ต้องมีการเฝ้าดูตลอดเวลา คนงานที่เรียกว่า “ยี่ซิว” 2 ส่วนนี้ มักจะขัดแย้งกัน เพราะกลุ่มที่คอยเติมแกลบบางครั้งเติมมากเกินไป ทำให้ไฟแรงขึ้นแรงดันไอน้ำแรงขึ้น ทำให้เครื่องทำงานเร็วขึ้น ข้าวที่สีออกมาไม่สวย ซึ่งเป็นหน้าที่ของอีกส่วนหนึ่งที่ต้องคอยว่ากล่าวตักเตือนส่วนแรกเสมอ หากงานไม่ได้ทำกันตลอดวัน เมื่อถึงเวลาเลิกงาน เครื่องสียุคทำงาน แต่เตาเผาก็ต้องมีเชื้อไฟที่อ่อนลงตลอดเวลาเพื่อเป็นการอุ่นเตาสำหรับการทำงานในวัน

ต่อมา คนงานที่ทำหน้าที่ดูแลไฟจะเป็นกลุ่มแรกที่ต้องเริ่มทำงานก่อนคนงานกลุ่มอื่น ๆ จึงน่าจะกล่าวได้ว่าในกลุ่มคนทั้งหมดในโรงสี ผู้ที่ทำงานมากที่สุดหนักที่สุด คือกลุ่มดูแลไฟนี่เอง

กลุ่มผลิตข้าวสาร เป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ทำงานใกล้ชิดกับเครื่องจักรเครื่องสีข้าว กลุ่มนี้จะมีหน้าที่ทำตามคำสั่งของหลงจูงนำข้าวเปลือกที่จะสีมาปล่อยเข้าเครื่องสี และอีกกลุ่มหนึ่งมีไม่น้อยกว่า 4 คน คอยนำกระสอบป่านคอยรับข้าวสารที่ออกจากเครื่อง และนำไปเย็บปากกระสอบด้วยเชือกสีต่าง ๆ บางโรงสีจะมีถึง 4 สี แต่ส่วนใหญ่จะมีเพียง 3 สี เพื่อใช้แยกประเภทหรือเกรดของข้าวที่บรรจุในกระสอบ เช่นสีเหลืองใช้กับข้าวเกรดต่ำชนิด 25% หรือ 50% สีเขียวจะใช้กับข้าวชนิด 15% สีแดงจะใช้กับชนิด 5 %หรือ 100% การใช้สีเป็นเครื่องหมายแยกชนิดหรือเกรดข้าวนั้นทุกโรงสีอาจจะใช้ไม่เหมือนกัน นอกจากนั้น บนกระสอบป่านอาจจะมีการพิมพ์หรือยี่ห้อ ที่ทำไว้เพื่อเป็นสัญลักษณ์พิเศษสำหรับโรงสีแต่ละโรง ตามปกติข้าวสารที่บรรจุกระสอบจะมีน้ำหนักมาตรฐานที่ 100 กิโลกรัม แต่โดยทั่วไปทางโรงสีจะบรรจุรวมน้ำหนักกระสอบเป็น 100 กิโลกรัม (กระสอบป่านจะหนักประมาณ 1.70 กิโลกรัม) เวลาคิดราคาข้าวจะคิดที่ 100 กิโลกรัม บางครั้งทางโรงสีจะบรรจุข้าวตามน้ำหนักสุทธิที่ผู้สั่งซื้อ(คนกลางขายส่ง) ต้องการเช่นสั่งให้บรรจุด้วยน้ำหนักสุทธิที่ 96 กิโลกรัม (6 ถัง) อาจจะสั่งให้ปลอมปนข้าวชนิดที่เกรดต่ำกว่าที่แจ้งจริง เช่นเรียกข้าวเที่ยงนี้ว่า ชนิด 25% แต่ความเป็นจริงจะปลอมปนข้าวหักหรือปลายข้าวมากกว่า 25% การกำหนดน้ำหนักข้าวสุทธิ การปลอมปนชนิดข้าว จะเป็นหน้าที่กลุ่มควบคุมการผลิตและบรรจุข้าวโดยทำตามทีหลงจูงสั่งการ

กลุ่มบัญชีและการเงิน กลุ่มบัญชีจะแบ่งออกเป็น ฝ่ายบัญชีภาษาจีน และฝ่ายบัญชีภาษาไทย ฝ่ายบัญชีภาษาจีนจะมีหน้าที่รับผิดชอบสูงกว่าฝ่ายบัญชีภาษาไทย มีคนงาน 2-3 คนและมีหัวหน้าอยู่ 1 คน เรียกฝ่ายทำบัญชีว่า "ซิมเอี้ยง" มีหน้าที่ทำบัญชีจริงเป็นภาษาจีน มีบัญชีชื่อข้าว ควบคุมบัญชีข้าวที่นำไปสี บัญชีข้าวสาร บัญชีสต็อกข้าวคงเหลือที่แท้จริง (จะทราบตอนสรุปยอดรอบปีก่อนตรุษจีนประมาณ 5 วัน) การจ่ายเงินเดือนคนงาน โบนัสคนงาน (เรียกกันว่าเตะเอี้ย เพราะจ่ายกันตอนใกล้ตรุษจีน) ส่วนเสมียนบัญชีภาษาไทยมีเพียงคนเดียว มีหน้าที่น้อยกว่าบัญชีภาษาจีน หน้าที่ประจำคือช่วยคำนวณราคาข้าวเปลือกตามตัวรับซื้อ แล้วส่งต่อให้ฝ่ายจ่ายเงิน ทำบัญชีเป็นภาษาไทย บางโรงสีจะทำบัญชีแบบเท็จเป็นภาษาไทยไว้ให้ทางการตรวจ หากอยู่ในสมัยที่อยู่ในความควบคุมของบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด ผู้ทำบัญชีภาษาไทยจะมีบทบาทที่จะทำงานคู่กับคนทำบัญชีของบริษัทข้าวไทยฯ หน้าที่หลักอีกอย่างคือติดต่อทั้งที่ต้องไปด้วยตนเองและทางเอกสารกับทางราชการที่เกี่ยวข้อง

ฝ่ายการเงินซึ่งเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดของธุรกิจ ไม่ว่าด้านการจ่ายเงินหรือรับเงิน เช่น การจ่ายเงินตามตัวรับซื้อข้าวเปลือก การจ่ายเงินคนงาน การเก็บเงินขาย ณ ที่โรงสี รวมทั้งการ

เดินทางไปติดต่อและเก็บเงินลูกค้าต่างแดน ก็มักจะเป็นหน้าที่ของเจ้าของโรงสี ลูกหลานของเจ้าของ หุ้นส่วน หรือผู้ที่เจ้าของโรงสีไว้น้ำใจ โรงสีทุกโรงที่เกิดขึ้นในภาคใต้ จึงไม่ปรากฏว่าถูกเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินโกงจนล้มไป มีบางโรงเท่านั้นที่เจ้าของมิได้ทำหน้าที่นี้ด้วยตนเอง แต่ก็ปรากฏว่ายังมีกำไรยืนอยู่ได้ ยกเว้นโรงสีที่เป็นองค์กรกึ่งราชการที่บริหารโดยบุคคล เช่น โรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ จำกัด (พ.ศ.2489 - 2491) และสมัยที่ทำในนามของบริษัทจังหวัด (พ.ศ. 2492 - 2496) เป็นที่น่าสังเกตว่า โรงสีนี้แม้มีเงินทุนรับซื้อข้าวได้มากในระยะแรก แต่ระยะหลังก็ซบเซาลงและหยุดกิจการเร็วกว่าโรงสีไฟอื่นที่บริหารโดยเจ้าของกิจการเอง ซึ่งโรงสีไฟอื่น ๆ นั้นส่วนใหญ่จะหยุดกิจการไประหว่างปี พ.ศ.2500 - 2505 สาเหตุที่หยุดเร็วกว่าโรงสีส่วนบุคคลนั้น ส่วนหนึ่งอาจจะมาจากมีข้าวเปลือกให้ซื้อป้อนโรงสีน้อยลง ที่สำคัญน่าจะมาจากการผันเงินที่ทำให้ทุนหายไปเป็นลำดับ จนต้องหยุดกิจการเร็วกว่าที่ควรจะเป็น

คนงานของโรงสีกลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ประจำรวมแล้วจะมี 25-30 คน แต่ในฤดูที่มีข้าวเปลือกออกมามาก จะมีคนงานเสริมที่ไม่อยู่ประจำได้แก่พวกจับกังเพิ่มขึ้นและต้องแบ่งเป็น 2 ผลัด ทำงานติดต่อตลอด 24 ชั่วโมง เป็นเวลา 2 เดือนก็เคยมี ตามปกติจะทำงานเลิกตอน 6 โมงเย็น โอกาสที่จะต้องสืบทอดกันตลอด 24 ชั่วโมงนั้น มักจะเป็นเดือน 4 (มีนาคม) ซึ่งเป็นระยะที่ข้าวใหม่ออก เดือน 5 (เมษายน) ชาวนาจะหยุดขายข้าวเพื่อทำกิจกรรมตรุษสงกรานต์ตามประเพณี ต้องผ่านไปถึงเดือน 6 (พฤษภาคม) จึงจะมีผู้ทยอยกันนำข้าวมาขาย มีมาถึงเดือน 9 (สิงหาคม) คนงานโรงสีจึงมักจะทำงานหนักกันเพียงไม่กี่เดือน โดยปลายเดือน 4 ต้นเดือน 5 ที่ข้าวซื้ออย่างเต็มที่จนบางวันล้นออกมานอกห้องเก็บจนต้องวางกันที่หน้าลาน ต้องทยอยสักรับตลอด 24 ชั่วโมงในเดือน 6 - 8 จนค่อย ๆ ลดน้อยลงในเดือน 9 เดือน 10-12 ตั้งแต่เดือน 9 เป็นต้นมาจะเป็นระยะที่กลุ่มหน้าลานมีงานน้อย ส่วนกลุ่มที่อยู่ภายในโรงสีต้องทำงานอย่างสม่ำเสมอไปตลอด โดยเฉพาะเดือนอ้าย (กุมภาพันธ์) เดือนที่ต้องสรุปบัญชีของรอบปีและต้องทำให้เสร็จสิ้นก่อนวันตรุษจีน ประมาณ 5 วัน หากมีข้าวค้างอยู่มาก กลุ่มที่อยู่ภายในโรงสีก็ต้องทำงานหนักตลอดวันตลอดคืน

จะเห็นได้ว่า รูปแบบการจัดองค์กรพนักงานของโรงสีนั้น มีการวางตำแหน่งหน้าที่ที่ชัดเจน และแต่ละหน้าที่ก็เอื้อผลประโยชน์และประสานกัน กล่าวคือหากทุกคนทำหน้าที่ของตนดี ไม่มีจุดบกพร่อง กิจการของโรงสีก็ย่อมดีตาม ซึ่งแน่นอนทุกคนก็จะมีเงินเดือนที่สูงขึ้น และที่สำคัญที่สุด จะได้รับโบนัสตอนสิ้นงวดบัญชีของปีทีมากด้วย โบนัสตอนสิ้นงวดบัญชียุคนั้นคำนวณมาจากผลต่างของปริมาณการซื้อข้าวเปลือกตลอดปีที่ได้จดบันทึกไว้ กับปริมาณข้าวเปลือกที่มีอยู่จริง (ปริมาณที่นำไปสีเป็นข้าวสารตลอดปีบัญชี) ผลต่างส่วนนี้ กึ่งหนึ่งจะเป็นของโรงสี อีกกึ่งหนึ่งเป็นตัวเงินนำไปเป็นโบนัสของพนักงาน และยังมีเงินอีกส่วนที่ได้จากการขายปลายข้าว รำ (มีรำ

ละเอียดยและรำนหายบ) จะนำปวรมเป็นเงินโบนัสของพนักงานประจำโรงสีทุกคน ตัวเลขที่นำมาคำนวณเป็นโบนัสนั้นไม่ได้ปดเป็นความลับแต่จะเปิดเผยให้กับพนักงานทุกคนทราบ ด้วยวิธีการจ่ายโบนัสเช่นนี้ พนักงานส่วนใหญ่จึงพอใจในตำแหน่งหน้าที่ของตน เป็นการจูงใจให้มีความตั้งใจและขยันทำงานได้เข้าสู่ตำแหน่งที่สูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มพนักงานซึ่งข้าว กลุ่มพนักงานบัญชี กลุ่มช่างเอ็นจิเนียร์ทุกตำแหน่งหน้าที่ สามารถสร้างสมประสบการณ ความชำนาญด้วยการปฏิบัติจริง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือกลุ่มเอ็นจิเนีย เอ็นจิเนียทุกระดับ ได้ได้มาจากการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงกับเครื่องกลไกของโรงสีโดยมีเอ็นจิเนียที่มีระดับสูงกว่า มีประสบการณ ที่มากกว่าเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาให้ และนับตั้งแต่เริ่มมีโรงสีในถิ่นนี้เป็นต้นมาสามารถกล่าวได้ว่า ไม่เคยมีเอ็นจิเนียของโรงสีที่สำเร็จการศึกษาจากด้านช่างหรือเอ็นจิเนียของการศึกษาระบบในโรงเรียนเลยแม้แต่คนเดียว

คนในสังคมนอกโรงสีในกลุ่มน้ำปากพวง ต่างมีความรู้สึกร่วมกันว่า การได้ทำงานโรงสี โดยเฉพาะหน้าที่ตีราคาข้าว ซึ่งข้าวและเอ็นจิเนีย เป็นงานที่มีเกียรติและมีหน้ามีตา คนท้องถิ่นจึงเรียกคนโรงสีที่ได้ทำหน้าที่ดังกล่าวว่า “คนพอได้”

การเก็บข้าวของโรงสี

เมื่อซึ่งข้าวเสร็จแล้ว คนตีราคาข้าวหรือบางครั้งก็เป็นคนซึ่งข้าว จะเป็นผู้ออกคำสั่งให้จับกังขนข้าวไปไว้ยังโล่ (โกดังหรือสวนที่จัดไว้) ต่าง ๆ ที่ได้แยกประเภทและชนิดข้าวไว้ ตั้งแต่ชั้นตอนที่ซื้อเข้ามาใหม่ เช่น ข้าวที่มีความชื้นสูงจะต้องนำไปตากอีกครั้งหนึ่ง ต้องแยกไว้ในโล่ 1 ในสมัยก่อนชาวนาจะปลูกข้าวนาปี (ปลูกปีละครั้งตามฤดูกาล) มักจะมีการเก็บเกี่ยวและนำออกขายในระยะเวลาที่ใกล้เคียงกัน โรงสีที่ซื้อข้าวได้มากกว่าปกติในฤดูเดียวกันจนบางครั้งมากเสียจนล้นออกมานอกขน วิธีแยกข้าวออกเป็นโล่ ๆ นั้น แต่ละโรงสีอาจจะจัดไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ก็แล้วแต่สภาพของแต่ละโรงสี โรงสีใหญ่ เช่น โรงสีบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ มีห้องเก็บข้าวถึง 9 ห้องใหญ่ จึงไม่ค่อยมีปัญหาในเรื่องสถานที่เก็บข้าว สามารถจัดแต่ละโล่ห่างกันได้ ส่วนโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก มีเนื้อที่เก็บสต็อกข้าวจำกัด ต้องใช้พื้นที่ทุกตารางนิ้วให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่ แต่ละโล่จึงชิดติดกันไป วิธีการทำเป็นโล่นั้นจะใช้กระสอบข้าววางซ้อนกัน 5-6 ชั้น ทำเป็นกำแพงล้อมเป็นรูปलगกลมหรือเป็นกรอบรูปทรงตามความเหมาะสมของพื้นที่ ตรงกลางก็ใช้ไว้ข้าวเปลือก วางพุนสูงจนบางครั้งสูงกว่าตัวคน ลักษณะที่ล้อมแล้ววางข้าวเช่นนี้ เรียกว่า “โล่ หรือ โล้ว” (เป็นภาษาจีนแต้จิ๋ว) ในยุคแรก ๆ ของการตั้งโรงสี (สมัยรัชกาลที่ 5-6 บางโรงสีจะใช้ “เตี้ย” ซึ่งส่งมาจากเมืองจีน มีลักษณะคล้ายเสื่อของไทยท้องถิ่นสานเป็นลายขัดตะด้วยไม้ไผ่ กว้างประมาณ 2 เมตร ยาวหลายเมตร (มีหลายขนาดความยาว) ในระยะหลังก็มี

การทำในท้องถิ่นด้วยใบลาน นำมาขึ้นเป็นไฉ้วข้าวส่วนกลางไฉ้วจะมีตะกร้อที่ทำด้วยไม้ไผ่สาน
โปร่งเป็นรูปทรงยาว วางตั้งทรงเสียบกองข้าวเปลือกเป็นระยะ เพื่อระบายความชื้นของกอง
ข้าว³⁶

อ้างอิง

- ¹ สัมภาษณ์ บาง พร้อมสรรพ เมื่อ สิงหาคม 2539.
 ไสว มาลาเวช เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540.
 อารี ศิริธรรมวัฒน์ เมื่อ กุมภาพันธ์.
 นอบ สุวรรณวงศ์ เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540.
- ² สัมภาษณ์ จาดูร เสรีวัฒนา เมื่อ เมษายน 2539
 อารี ศิริธรรมวัฒน์ เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
 กิมซุย พรหมณะ เมื่อ ตุลาคม 2540
 สุวิทย์ เวชชู เมื่อ พฤศจิกายน 2540
 วิเชียร รวีเฝ้าพงษ์ เมื่อ 9 กรกฎาคม 2541
- ³ สัมภาษณ์ จาดูร เสรีวัฒนา เมื่อ เมษายน 2539
 ไสว มาลาเวช เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
 สมเกียรติ อนันตเสรี เมื่อ 27 กรกฎาคม 2542
- ⁴ สัมภาษณ์ วลี ภูศิริ เมื่อ กรกฎาคม 2540
 กีก เคาลภาพงษ์ เมื่อ ธันวาคม 2540
 ขจิต เพชรานนท์ เมื่อ ธันวาคม 2540
- ⁵ สัมภาษณ์ ไสว มาลาเวช เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
 ภูวัต แซ่อ่าง เมื่อ 9 กรกฎาคม 2541
- ⁶ สัมภาษณ์ เขียร ละอองพานิช เมื่อ สิงหาคม 2539
 จาดูร เสรีวัฒนา เมื่อ เมษายน 2539
 ไสว มาลาเวช เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
 กำธร มหัทธนนท์ เมื่อ 18 สิงหาคม 2542
- ⁷ สัมภาษณ์ จาดูร เสรีวัฒนา เมื่อ เมษายน 2539
 พิจิตร พิทยานนท์ เมื่อ ตุลาคม 2540
 สุวิทย์ เวชชู เมื่อ พฤศจิกายน 2540
 กีก เคาลภาพงษ์ เมื่อ ธันวาคม 2540
- ⁸ สัมภาษณ์ จาดูร เสรีวัฒนา เมื่อ เมษายน 2539
 ไสว มาลาเวช เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
 อารี ศิริธรรมวัฒน์ เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
 เสวก กนกวิจิตร เมื่อ 21 กรกฎาคม 2541
- ⁹ สัมภาษณ์ อารี ศิริธรรมวัฒน์ เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
- ¹⁰ สัมภาษณ์ จาดูร เสรีวัฒนา เมื่อ เมษายน 2539
 ไสว มาลาเวช เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
- ¹¹ สัมภาษณ์ บุญเย็น ลิ่มตระกูล เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542

	เอก	พงษ์สุวรรณ	เมื่อ 11 สิงหาคม 2542
	ไพศาล	ทรัพย์สว่างวงศ์	เมื่อ 10 สิงหาคม 2542
12 สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
	วลีย์	ภูศิริ	เมื่อ กรกฎาคม 2540
	บุญเรือน	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542
	อิทธิชัย	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542
13 สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
	यी	ประพันธ์	เมื่อ มีนาคม 2539
	ชยุตย์	สังขนันท์	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
	เสรี	ศุภกร	เมื่อ กรกฎาคม 2540
14 สัมภาษณ์	เสรี	ศุภกร	เมื่อ กรกฎาคม 2540
15 สัมภาษณ์	นิล	ลิมพานิชย์	เมื่อ สิงหาคม 2539
	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
16 สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
17 สัมภาษณ์	บุญเรือน	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542
	อิทธิชัย	ลิมตระกูล	เมื่อ 30 กรกฎาคม 2542
18 สัมภาษณ์	ขจร	ธนโสภณพิทักษ์	เมื่อ 15 เมษายน 2541
19 สัมภาษณ์	จาตุร	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ เมษายน 2539
	มณฑล	เสรีวิวัฒนา	เมื่อ พฤษภาคม 2540
20 สัมภาษณ์	วิเชียร	ภิญโญ	เมื่อ ตุลาคม 2540
21 สัมภาษณ์	วิไล	ใจห้าว	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
	พิจิตร	พิชานนท์	เมื่อ ตุลาคม 2540
	สุวิทย์	เวชฐ	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
	ภูวัต	แช่อ่าง	เมื่อ 9 กรกฎาคม 2541
	เทพ	กุลสิทธิวิเวก	เมื่อ 6 พฤษภาคม 2540
21 สัมภาษณ์	เอียรชัย	นวกิจไพฑูร	เมื่อ ตุลาคม 2540
22 สัมภาษณ์	เยี่ยม	จันทร์นนท์	เมื่อ 30 กันยายน 2542
	สุมน	บุญอนันท์	เมื่อ 30 กันยายน 2542
23	สำนักงานอุตสาหกรรมการงัดวันครุฑธรรมราช, ทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมการงัดวันครุฑธรรมราช พ.ศ.2540, สำนักงานปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม, กระทรวงอุตสาหกรรม กันยายน 2541.		
24 สัมภาษณ์	ไสว	มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
	นำชัย	กฤษดาตระกูล	เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2542
25 สัมภาษณ์	นำชัย	กฤษดาตระกูล	เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2542
	เสริมศักดิ์	ศิริพงษ์	เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2542
26 สัมภาษณ์	นพนา	รัตนปราการ	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542

	บุญช่วย บุญนาค	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542
	อำไพ พิชมมงคล	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542
27	สัมภาษณ์ บุญช่วย บุญนาค	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542
	อำไพ พิชมมงคล	เมื่อ 15 สิงหาคม 2542
28	เออิจิ มูราซึมา . เขียนและแปล, วีรศักดิ์ มหัทธโนบล. แปลและบรรณาธิการ, การเมืองจีนสยาม การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย,	
	ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 56 หน้า 2541, 4 ธันวาคม 2482	
	สัมภาษณ์ สมบุญ ฝไท่จันท์	เมื่อ 6 สิงหาคม 2542
29	สัมภาษณ์ เอียร์ ละอองพานิช	เมื่อ สิงหาคม 2539
	ชยุตต์ (เทียบ) สังขันธ์	เมื่อ สิงหาคม 2540 และ 2 กรกฎาคม 2540
	สุวิทย์ เวชฐ์ (ม่วงเขี้ย แซ่โล้ว)	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
30	สัมภาษณ์ เอียร์ชัย นวกิจโพธิ์	เมื่อ ตุลาคม 2540
	นำชัย กฤษดาตระกูล	เมื่อ 17 พฤศจิกายน 2542
31	สัมภาษณ์ สมบุญ ฝไท่จันท์	เมื่อ 6 สิงหาคม 2542
32	สัมภาษณ์ ขจิต เพชรานนท์	เมื่อ ธันวาคม 2540
35	สัมภาษณ์ สมบุญ ฝไท่จันท์	เมื่อ 6 สิงหาคม 2542
	เสวก กนกวิจิตร	เมื่อ 21 กรกฎาคม 2541
34	สัมภาษณ์ ไสว มาลาเวช	เมื่อ กุมภาพันธ์ 2540
35	สัมภาษณ์ วลัย ภูศิริ (ดี แซ่ก)	เมื่อ กรกฎาคม 2540
	พิจิตร พิฆานนท์	เมื่อ ตุลาคม 2540
	วิเชียร ภิญโญ	เมื่อ ตุลาคม 2540
	สุวิทย์ เวชฐ์ (ม่วงเขี้ย แซ่โล้ว)	เมื่อ พฤศจิกายน 2540
	ก๊ก เคววภาพงษ์ (แซ่ไค้ว)	เมื่อ ธันวาคม 2540
	วิเชียร รวีเผ่าพงษ์	เมื่อ 9 กรกฎาคม 2541